

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Diplomová práce

Bc. Michael Polák

Politika ulice. Studentské protesty v Praze v letech 1962–1967

Street politics. Student Protests in Prague 1962 – 1967

Praha 2018

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Michal
Pullmann, Ph.D

Především bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce Michalu Pullmannovi za inspiraci i pomoc při psaní. Také bych chtěl poděkovat kolegyním a kolegům ze seminářů *Sociální a kulturní dějiny 20. století*, *Myšlenkový svět obyvatel českých zemí ve 20. století* a *Přístupy k historické změně* za kritické poznámky k mým textům. V neposlední řadě bych rád poděkoval všem mým kamarádům a kamarádkám, kteří byli ochotni se mnou o tématu mé práce diskutovat a pomáhat mi s formální a jazykovou úpravou, jmenovitě pak Bětce, Josefovi, Kubovi a Tád'ovi.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 1. ledna 2018

[vlastnoruční podpis]

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

Studentstvo, demonstrace, kolektivní manifestace, Československý svaz mládeže, Veřejná bezpečnost, strahovské události, majáles, petřínské události, sociální hnutí

Klíčová slova (anglicky):

Students, demonstration, collective manifestation, Czechoslovak Union of Youth, Public security, Strahov events, majáles festival, Petřín incidents, social movement

Abstrakt

Tato práce se zabývá genealogií tzv. strahovských událostí, tedy protestu studentů ze strahovských kolejí, který proběhl 31. října 1967. Klíčová otázka je, proč na první pohled nevýznamná událost – výpadek proudu – vedla až k rozpadu vysokoškolské organizace Československého svazu mládeže. Práce sleduje šedesátá léta pohledem politiky ulice: zkoumá konkrétní studentské kolektivní manifestace, které předcházely protestu na Strahově, a během kterých se utvářela nepsaná pravidla o tom, jakým způsobem je možné vstupovat do veřejného prostoru a jaké obsahy do něj vnášet, aniž by následovala represivní reakce. Konkrétně se zaměřuje na majálesové pochody v letech 1965 a 1966 a tzv. petřínské události – pravidelné prvomájové střety mezi Veřejnou bezpečností a mládeží na Petříně. Objektem zájmu je zde způsob, jakým tyto kolektivity ovlivnily vznik, průběh a důsledky strahovské demonstrace. Dále se práce zaměřuje na vytváření studentského sociálního hnutí. Důležité otázky jsou, jaká měli studenti v šedesátých letech očekávání, co bylo cílem jejich kritiky a jak byla jejich kritika ovlivněna sociálními proměnami, které probíhaly ve státně-socialistickém Československu šedesátých let. Za završení procesu utváření sociálního hnutí je v práci považován moment, kdy studentstvo jako celek vzneslo nárok na vytvoření studentské samosprávy, která by byla nezávislá na ČSM.

Abstract:

This thesis deals with the genealogy of so-called “Strahov events”, i.e. the protest of students from Strahov dormitories, which took place on October 31, 1967. The key question is why seemingly an insignificant event - a power outage - led to the collapse of the university organization of the Czechoslovak Union of Youth (ČSM). The thesis analyses the 1960s through optic of street politics, and examines manifestations of the particular student collectives that preceded the Strahov protest and which set up the implicit rules on how to enter the public space and what content it should bring in and how to avoid repressive reaction in the same time. In particular, it focuses on the majáles festival marches in 1965 and 1966 and the so-called Petřín incidents - the annual May Day clashes between the Public Security forces and the youth at Petřín hill. It helps to answer related questions: how these

collectives influenced the origin, course and consequences of the Strahov demonstration. In addition, the thesis focuses on the process of creation of student social movement. It examines what the students expected in the 1960s, what was the purpose of their criticism and how their criticism was influenced by the context social transformations that took place in the state-socialist Czechoslovakia in the 1960s. The thesis argues that the moment in which the studentship as a whole claimed the creation of a student self-government that would be independent of the ČSM epitomize the climax moment for the process of forming a social movement.

Obsah

Úvod	9
Metodologie a teorie	13
Dav a sociální hnutí	13
Boj o uznání	16
K výzkumu protestu	18
Československá společnost v 60. letech	24
Proměny československé společnosti.....	24
Studenti jako svébytná sociální skupina	26
Studentstvo – aktéři	30
Spor o ČSM – demokratický centralismus vs. demokratický socialismus	33
Kolektivní protesty v šedesátých letech	37
Typologie kolektivních protestů v šedesátých letech	37
Petrínské události – kolektivní výtržnictví	39
Studentské majálesy – 1965–1966	41
Represe – násilí	43
Průběh majálesu	44
Hesla a transparenty	46
Ohlasy na majáles – politika důvěry – ČSM.....	47
Celostátní konference studentů	48
Majáles 1966.....	50
Represe – násilí	52
Srovnání majálesů 1965 a 1966: Mezi disciplinací a emancipací	52
Reakce na snahu o federalizaci ČSM.....	53
Petrín 1966	54
Násilí – represe	56
Petrín 1967	56
Strahovské události	58
Co vedlo k protestům?	58
Vznik a průběh demonstrace	59
Proč došlo k násilnému střetu?	62

Mobilizace	63
Proč se studenti mobilizovali?	64
Konflikt studentstva a VB	65
Právo demonstrovat.....	70
Politika ulice	72
Výsledky šetření.....	74
Konec vysokoškolské organizace ČSM	77
Revize strahovských událostí	81
Závěr	83
Seznam literatury.....	87
Seznam pramenů	90
Seznam zkratk.....	94

Úvod

Posledního říjnového dne roku 1967 vypukla na strahovských kolejích spontánní demonstrace, namířená proti špatným materiálním podmínkám, které na kolejích dlouhodobě panovaly. Zhruba 1500 studentů a studentek, skandujících heslo „Chceme světlo!“, vyrazilo z kolejí směrem k Úřadu vlády, kde byli příslušníky Veřejné bezpečnosti zastaveni a násilně zatlačeni zpět ke kolejím. Tato demonstrace, pro kterou se mezi historiky ujalo označení „strahovské události“, bývá považována za jednu z prvních vlaštovek zvěstujících pražské jaro. Na první pohled snad málo významná událost ve svém důsledku vedla k rozpadu vysokoškolské organizace ČSM a podle některých i k odvolání Antonína Novotného z pozice 1. tajemníka ÚV KSČ.¹ Klíčovou otázkou této práce je, proč a jak mohla jedna demonstrace vést až k rozkladu vysokoškolské studentské organizace. Práce se zároveň pokouší odpovědět na otázku, proč něco tak zdánlivě nevýznamného, jako je výpadek elektrického proudu, mohlo způsobit, že se studenti rozhodli demonstrovat.

Násilný zásah během strahovských událostí zmobilizoval většinu pražského a později i mimopražského studentstva, které začalo jednat jako samostatná sociální skupina a klást společné požadavky na společenskou změnu. Došlo tak k utvoření svého druhu sociálního hnutí. Tato diplomová práce se tedy ptá, jak se toto sociální hnutí utvářelo, co jeho utvoření předcházelo, na co reagovalo a konečně co požadovalo.

Strahovské události se samozřejmě neudály ve vzduchoprázdnu a ani se nejednalo o první studentskou manifestaci v šedesátých letech. Tato práce tudíž sleduje, co strahovským událostem předcházelo, jaké typy kolektivních manifestací naplňovaly v té době ulice a jakým způsobem ovlivnil strahovský protest to, co přišlo po něm. Zároveň se práce snaží rozklíčovat, které události a sociální procesy ovlivňovaly gramatiku sociálního konfliktu, jenž se naplno rozhořel na konci roku 1967. Tuto práci tudíž vnímám jako snahu o zachycení genealogie strahovských událostí a rozpadu vysokoškolské organizace.

Má práce si klade za cíl sledovat politiku ulice, jedná se tedy o sociálně historický výzkum, který se snaží sledovat, jaké typy kolektivních interakcí

---

¹ Např. BREN, Paulina, *Zelínář a jeho televize. Kultura komunismu po pražském jaru*, Praha 2013.

vstupovaly do veřejného prostoru i jakým způsobem byla „ulice“ vnímána různými sociálními skupinami, včetně bezpečnostních složek.² Primární pohled se však bude upírat na studenty, konkrétně na studentské majálesové pochody konané v letech 1965 a 1966 a na pravidelné petřínské střety mezi mládeží a Veřejnou bezpečností.

Práce navazuje na řadu dosavadních důležitých textů. Ačkoliv se primárně nevěnovaly výše položeným otázkám, představovaly důležitou inspiraci i odrazový můstek mého vlastního zkoumání. Majálesy i petřínskými událostmi se zabýval ve svých studiích Petr Blažek,³ který provedl jejich důkladnou faktografickou rekonstrukci. Nabídl přitom nejen detailní popis průběhu zmiňovaných kolektivit, ale zmapoval i represivní reakce Veřejné i Státní bezpečnosti. Majálesu roku 1965 a vyhoštění krále majálesu Allena Ginsberga se věnoval také historik Michal Svatoš,⁴ jehož práce kromě jiného zachytila i studentskou atmosféru slavnosti. Majálesy v letech 1965 a 1966 se zabýval též Ladislav Kudrna,⁵ který plasticky popsal jejich průběh i rozdílné postoje, které ke slavnostem zastávaly různé státní i represivní složky. Ve své studii, zaměřené na propojení studentských majálesů a tzv. nepřizpůsobivého jednání, poukázal na to, že ve stranických, vládních a bezpečnostních kruzích se o studentstvu a majálesu vedly hluboké diskuze, ze kterých nevyplývaly pouze návrhy na represivní řešení nepříjemných jevů, ale i na preventivní předcházení problémům.

Téma studentstva, studentských protestů i rozkladu ČSM v šedesátých letech se dlouhodobě věnuje historik Jaroslav Pažout.⁶ Jeho publikace *Mocným navzdory: studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*, která je klíčovou studií této problematiky, představuje komplexní deskripci studentstva v šedesátých letech i jednotlivých klíčových událostí, jež studentské prostředí ovlivňovaly. Nad rámec Pažoutových analýz je možné se dále ptát, proč strahovské události sehrály ve vývoji studentského hnutí tak důležitou úlohu. Otázku *jak* se přitom snaží doplnit

---

² LINDENBERGER, Thomas, *Strassenpolitik. Zur sozialgeschichte der öffentlichen Ordnung in Berlin 1900 bis 1914*, Bonn 1995.

³ BLAŽEK, Petr, *Akce „Mácha“*. *Historická rekonstrukce petřínských událostí 1. května 1962*, in: PETRÁŠ, J., SVOBODA, L., *Československo 1954–1962*, Praha 2015, str. 193–202; a dále BLAŽEK, Petr, *Vyhoštění krále majálesu. Allen Ginsberg a státní bezpečnost*, *Paměť a dějiny*. Revue pro studium totalitních režimů, 2011/5, č. 2, str. 28–43.

⁴ SVATOŠ, Michal, *Studentský majáles roku 1965 aneb Ginsberg králem majálesu*, in: Česká věda a Pražské jaro (1963–1970). Sborník z konference, Praha 2001.

⁵ KUDRNA, Ladislav, *Nepřizpůsobiví. Studenti, máničky a další pohledem československých mocenských orgánů*, *Paměť a dějiny*, č. 2/2011.

⁶ Nejkomplexnějším jeho textem je PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory: studentské hnutí v šedesátých letech v Československu*, Praha 2008.

otázkou *proč*. Nejde ani tak o to, pohlížet na strahovské události jako na dějinnou nahodilost nebo nutnost; předkládaná diplomová práce usiluje spíš o nalezení nejdůležitějších společenských i pouličních procesů, které utvářely studentskou sociální realitu konce roku 1967. Studentské protesty nejsou v práci automaticky vnímány jako antikomunistická rezistence (sami studenti většinou kritizovali sociální realitu právě ze socialistických pozic), nýbrž je zde snaha o zachycení širší škály jejich potenciálních motivů. Tomuto tématu se blíže věnuje metodologická část.

Pramenně se práce opírá především o archivní dokumenty.⁷ Jedním segmentem jsou oficiální dokumenty Ministerstva vnitra a bezpečnostních složek, situované v Archivu bezpečnostních složek. Skrze tyto dokumenty se dají rekonstruovat jednotlivé pouliční interakce. Zároveň v nich lze sledovat, jak se v krátkodobé i dlouhodobé perspektivě mění pouliční strategie bezpečnostních složek.

Další segment tvoří materiály ÚV KSČ a Ministerstva školství a kultury, které jsou uskladněny v Národním archivu. Slouží především k rozkódování vysokoškolské politiky, ať už k pochopení celkového pohledu na vysokoškolské studentstvo nebo k porozumění toho, jak se v závislosti na konkrétních událostech měnily strategie.

Nejvíce dokumentů týkajících se pražských vysokoškolských organizací ČSM lze nalézt v Archivu hlavního města Prahy. Tyto prameny slouží především ke sledování proměňující se struktury Svazu. Zároveň zachycují nesmírně bohaté diskuze, které na půdě Svazu probíhaly.

Klíčové dokumenty k samotným strahovským událostem pak představují především zprávy mezirezortní a vládní komise, jež byly vytvořeny k vyšetření příčin událostí. Na jejich stránkách nalezneme řadu rezolucí vysokoškolských studentů, postoje a jednání studentských zástupců, ale i postoj bezpečnostních složek a vysokoškolských i stranických funkcionářů.

Vedle oficiálních dokumentů jsou v práci využity studentské časopisy, které lze nalézt buď v archivu *Libri prohibiti* či v online podobě na internetových stránkách projektu Scriptum.cz, který nekomerčně zpřístupňuje význačné tituly českých exilových a samizdatových periodik.

---

⁷ Kompletní seznam pramenů je uveden v bibliografii na konci této práce.

Důležitým zdrojem byly i novinové články, především v periodících *Rudé právo* a *Mladá fronta*.

Metodologie a teorie

Klíčovou otázkou této práce je, proč strahovské události mobilizovaly tolik aktérů (studentů a studentek) ke společné kolektivní aktivitě a proč důsledky jednoho protestu vedly až k rozpadu vysokoškolské organizace ČSM. Metodologicky se práce opírá především o výzkum tzv. nových sociálních hnutí, přičemž nevychází pouze z německé a francouzské tradice výzkumu, nýbrž hledá inspiraci i v novějších anglosaských studiích. Důležitým inspiračním zdrojem nejsou pouze zahraniční sociálně-vědné kánony výzkumu protestu a sociálních hnutí, nýbrž i tuzemští a zahraniční historici a jejich interdisciplinární výzkum historických sociálních konfliktů. Konkrétně mám na mysli práci Jakuba Šloufa, zabývající se plzeňskými protesty proti měnové reformě.⁸ či teoretické výstupy Michala Pullmanna, které vycházejí z jeho výzkumu dělnického hnutí z období první třetiny 20. století.⁹ Významnou inspiraci našel tento text i v práci Thomase Lindenbergera, jež tematizuje politiku ulice v Berlíně v letech 1900–1914.¹⁰ Dotyčné práci bude věnována samostatná část metodologické kapitoly.

Dav a sociální hnutí

Jedním z prvních ucelených teoretických přístupů zabývajících se protestem byla práce Gustava Le Bona, pocházející z konce 19. století.¹¹ Konzervativní myslitel přistupoval k protestu čistě negativně. V jeho pojetí se v davu „hodnoty“ jednotlivých účastníků nezprůměrují, celek je naopak určován těmi nejméně intelektuálně nadanými jednotlivci. V kolektivitě davu dochází ke ztrátě racionálního jednání a jeho hnacím motorem jsou emoce a podprahové pudy. Dav se tak lehce stává náchylným k destruktivnímu chování či k tomu být ovládnutý

---

⁸ ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016.

⁹ PULLMANN, Michal, *Zneuznání, konflikt, revoluce. Místo hodnotových orientací a praktických jednání historických aktérů v dynamice sociálních hnutí*, in: ČECHUROVÁ, Jana, ŠTAIF, Jiří (eds.), *K novověkým sociálním dějinám českých zemí. Díl 6. Sociální dějiny dnes*, Praha 2004; a dále PULLMANN, Michal, *Sociální hnutí jako problém soudobé historické vědy v kontextu sociálních věd. Příspěvek k interdisciplinárnímu přístupu*, in: KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal (eds.), *Bolševismus, komunismus, radikální socialismu v Československu, díl 1.*, Praha 2003.

¹⁰ LINDENBERGER, Thomas, *Strassenpolitik: Zur Sozialgeschichte der öffentlichen Ordnung In Berlin 1900 bis 1914*, Bonn 1995.

¹¹ LE BON, Gustave, *Psychologie davů*. Praha 1946. První vydání: LE BON, Gustave, *Psychologie des foules*, Paříž 1895.

silnými vůdci.¹² Přestože Le Bonova práce již dávno ztratila na přesvědčivosti, jeho pojetí, vyobrazující protest jako patologický projev iracionálního jednání lidí, získalo vliv na několik desítek let a některé autory ovlivňovalo ještě v 60. letech.¹³

Určitou změnu kurzu směrem od pojetí davu jakožto iracionálního můžeme sledovat již po první světové válce, především v severoamerickém prostoru. V prostředí chicagské školy se zrodila *teorie kolektivního jednání* (theory of collective behavior), která, ač ovlivněna G. Le Bonem, hledala v davovém jednání racionalitu. Během několika desítek let tak vznikaly práce nabourávající čistě emocionální a negativní pojetí davu.¹⁴

Klíčovým pro výzkum sociálních hnutí se stal nástup tzv. nových sociálních hnutí. Zatímco stará sociální hnutí usilovala především o emancipaci své sociální skupiny, ať už se jednalo o národ, třídu či gender, nová sociální hnutí usilovala spíše o prosazení určitých specifických hodnot, které nemuselo za každou cenu určovat jejich sociální postavení. Jednalo se např. o hnutí enviromentální či lidsko-právní, hnutí za uznání specifické sexuality anebo právě studentská hnutí. Nástup nových sociálních hnutí výrazně ovlivnil řadu badatelů. Přestože množství převážně konzervativních myslitelů udržovalo po zkušenostech s často násilnými demonstracemi studentů v 60. letech i nadále skeptický postoj,¹⁵ jiní považovali nová sociální hnutí za pozitivní a tvůrčí entity. Změnu pohledu do velké míry ovlivnil i fakt, že účastníci a účastnice nových sociálních hnutí pocházeli často ze středostavovského či intelektuálního prostředí, tedy ze stejné třídy jako sami badatelé.

Výzkum sociálních hnutí v 70. letech se tradičně dělí na severoamerickou a kontinentální větev. Zatímco v anglosaském prostředí se kladl důraz na empirický výzkum, na aktéry se pohlíželo jako na racionální hráče prosazující své zájmy a hlavní inspirací byla tzv. teorie mobilizace zdrojů, kontinentální větev zkoumala především utváření kolektivních identit a prosazování specifických hodnot ve veřejném prostoru.¹⁶

---

¹² LE BON, Gustave: *Psychologie davů*. Praha 1946. První vydání: LE BON, Gustave, *Psychologie des foules*, Paříž 1895.

¹³ ZNEBEJÁNEK, František, *Sociální hnutí*, Praha 1997.

¹⁴ BLUMER, Herbert, *Collective behavior*, New York 1951, TURNER, Ralph H., KILLIAN, Lewis M., *Collective behavior*, New Jersey 1957, PARK, Robert, E., *The crowd and the public*, Chicago 1972.

¹⁵ ZNEBEJÁNEK, František, *Sociální hnutí*, Praha 1997, str. 33.

¹⁶ NOVÁK, Arnošt, *Tmavozelený svět. Radikálně ekologické aktivity v ČR po roce 1989*, Praha 2016, str. 107–108.

Teorie mobilizace zdrojů má kořeny hlavně v ekonomickém myšlení. Úspěch či neúspěch hnutí má být v první řadě určován schopností mobilizovat zdroje, ať už se jedná o finance, členskou základnu, politické kontakty či organizační schopnosti. Aktéři představují kalkulující jednotlivce, řídící se principem maximalizace zisku a minimalizace ztrát.¹⁷ Klíčovým přínosem tohoto přístupu je odklon od iracionalistického pojetí davu.

Mezi podobné racionalizující přístupy vznikající v severoamerickém prostředí řadíme i teorii politických příležitostí, zaměřující se na samotný politický proces.¹⁸ Její aplikace umožňuje zkoumat, „do jaké míry politické instituce daného systému poskytují sociálním hnutím přístup do veřejné sféry a do politického rozhodování.“¹⁹

Zatímco pro severoamerický výzkum sociálních hnutí bylo klíčové paradigma „strategie“, ten kontinentální se zaměřoval na „identitu“.²⁰ Evropský obrat od starších přístupů nespočíval ani tolik v nahrazení emocí racionalitou, jako spíš v pojetí sociálního hnutí či protestu jako pozitivního (tvůrčího) procesu. Sociální hnutí zde přitom byla brána jako snaha o obranu specifických hodnot.²¹

Pro francouzského sociologa Alaina Touraina představovala sociální hnutí klíčovou kategorií sociologie.²² Nevnímal přitom sociální hnutí jako skupiny bojující o moc, nýbrž jako kulturní proudy, snažící se prosadit v boji o tzv. historicitu, neboli prosazující své kulturní modely do společenské praxe. Sociální realita je tak tvořena jednotlivými sociálními konflikty, při kterých vítěz určuje podobu nové společenské praxe, na kterou se poražený musí adaptovat a v její logice případně přijít s novým konfliktem.²³

I Jürgen Habermas vnímal sociální hnutí jako tvůrčí proces: měla bránit žitý svět zkušeností před postupující účelovou racionalizací společnosti. Dle Habermase se dá účelové racionalizaci zabránit novým morálním základem racionálního

---

¹⁷ MCCARTHY, John D., ZALD, M., *Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory*, American Journal of Sociology 82, 1977.

¹⁸ SIDNEY, Tarrow, *Power in movement*, New York 1988.

¹⁹ NOVÁK, Arnošt, *Tmavozelený svět. Radikálně ekologické aktivity v ČR po roce 1989*, Praha 2016, str. 112.

²⁰ MACDONALD, Kevin, *Global movements: Action and Culture*, Oxford 2006.

²¹ ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016, str. 27.

²² ZNEBEJÁNEK, František, *Sociální hnutí*, Praha 1997, str. 41.

²³ Srov. ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016, str. 27; ZNEBEJÁNEK, František, *Sociální hnutí*, Praha 1997, str. 41–56; TOURAINE, Alain, *Thinking Differently*, Cambridge 2009.

společenství.²⁴ Aktéři sociálních hnutí mohou disponovat schopnostmi, které racionalizují také oblast etiky a kultury. Tato racionalizace však nesmí být založena na logice autority a tradice, která stála za racionalizací politiky a ekonomiky, nýbrž na komunikativní etice. Komunikativní etika, jež se musí opírat o pravdu, normativní správnost a upřímnost, má být nástrojem koordinace funkcí společenských subsystémů a zajišťovat jejich relativní nezávislost. Pak má být rozšířena i do oblasti politické a ekonomické.²⁵ Klíčovým faktorem emancipačních sociálních hnutí je podle Habermase právě tato komunikativní etika.

V průběhu 70. a 80. let se do výzkumu protestu a sociálních hnutí opět vracel pojem emocí, a to především jako zdroj potenciální mobilizace.

Boj o uznání

Důležitým metodologickým východiskem pro výzkum protestů a sociálních hnutí je teorie uznání, nejuceleněji vypracovaná Axelem Honnethem. Ten usiluje o zachycení „sociální gramatiky“ sociálních bojů na základě historického zkoumání analýz vzorců uznání.²⁶

Důležitou inspiraci dále představují práce E. P. Thompsona a Barringtona Moora. E. P. Thomson přišel ve své rozsáhlé studii o vytváření dělnické třídy v Británii s klíčovou reinterpretací marxistických přístupů ke konceptům třídy, vykořisťování a zkušenosti a představil proces formování nového morálního řádu, jenž se utvářel v dělnickém prostředí. Thompson zkoumal stížnosti dělníků, které necílily pouze na ekonomické vykořisťování, ale také na zhoršující se životní a pracovní podmínky, odcizení zaměstnavatele a dělníka, předpojatost soudů, vyžadování tvrdé disciplíny atd.²⁷ Vykořisťování tak Thompson vnímal jako vztah panující mezi lidmi. Do popředí se dostávalo to, co aktéři pojmenovali jako útlak (vykořisťování) a co pak tvořilo základ jejich nároku na odstranění útlu. Pro potřeby této práce je důležité, že to, co aktéři identifikují jako problém, se často

---

²⁴ HABERMAS, Jürgen, *Theory of communicative action*, Cambridge 1987.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ PULLMANN, Michal, *Historický rozměr uznání*, in: HRUBEC, Marek, a kol., *Etika sociálních konfliktů. Axel Honneth a kritická teorie uznání*, Praha 2012, str. 28.

²⁷ THOMPSON, Edward P., *The making of the english working class*, New York, Penguin 1963.

²⁸ PULLMANN, Michal, *Historický rozměr uznání*, in: HRUBEC, Marek, a kol., *Etika sociálních konfliktů. Axel Honneth a kritická teorie uznání*, Praha 2012, str. 30–31.

odehrává v předpolitické sféře a jeho příčinou bývá zneplatnění dosavadních způsobů, jimiž si dotyční prokazovali dostatečnou vážnost a úctu.²⁹

V návaznosti na Thompsonovu koncepci morálního řádu vypracoval Barrington Moore koncept implicitní společenské smlouvy. Moore ve výzkumu dělnictva v období let 1848–1920³⁰ ukázal, že rozvoj dělnického aktivismu pramenil ve schopnosti dělníků identifikovat utrpení jako sociálně relevantní a odstranitelnou skutečnost. Narušení morálních pravidel či společenských vazeb vyvolávalo morální rozhořčení, jež za příznivých okolností mohlo vést k artikulaci kritiky či protestu.³¹ Implicitní společenská smlouva tedy představuje určitý hodnotový konsenzus, který určuje podmínky vzájemného uznávání. Tato volně organizovaná pravidla se nacházejí v neustálém procesu vyjednávání. Aktéři tak v každodenní praxi testují hranice možného jednání a odhalují hranice přijatelného chování. Okamžik, kdy jedna ze stran vybočí z pravidel smlouvy, opravňuje druhou stranu k tomu, odepřít splnění svých závazků.³²

Moore také upozornil, že radikalismus nebyl automatickou reakcí na špatné životní podmínky, nýbrž konstrukcí či nabídkou intelektuálů. Když se představy lidí o spravedlnosti dostávaly do rozporu s realitou, ať už v důsledku vykořisťování či jiné formy útlatku, začaly se nabídky intelektuálů stávat atraktivní v širších společenských kruzích, tvrdí Moore.³³ Toto morální rozhořčení na druhou stranu mohlo být utlumené či nasměřováno jiným směrem a nevedlo automaticky k přijetí protestního jednání.

Axel Honneth potom rozpracoval koncept komunikativního jednání Jürgena Habermase.³⁴ To je možné pouze za předpokladu vzájemného uznání identit subjektů všech stran komunikace. Je-li toto uznání zpochybněno, můžou lidé

---

²⁹ PULLMANN, Michal, *Historický rozměr uznání*, in: HRUBEC, Marek, a kol., *Etika sociálních konfliktů. Axel Honneth a kritická teorie uznání*, Praha 2012, str. 32.

³⁰ MOORE, Barrington, *Ungerechtigkeit. Die sozialen Ursachen von Unterordnung und Widerstand*, Frankfurt/M, 1982.

³¹ PULLMANN, Michal, *Historický rozměr uznání*, in: HRUBEC, Marek, a kol., *Etika sociálních konfliktů. Axel Honneth a kritická teorie uznání*, Praha 2012, str. 33.

³² PULLMANN, Michal, *Sociální hnutí jako problém soudobé historické vědy v kontextu sociálních věd. Příspěvek k interdisciplinárnímu přístupu*, in: KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal (eds.), *Bolševismus, komunismus, radikální socialismu v Československu*, díl 1., Praha 2003.

³³ PULLMANN, Michal, *Historický rozměr uznání*, in: HRUBEC, Marek, a kol., *Etika sociálních konfliktů. Axel Honneth a kritická teorie uznání*, Praha 2012, str. 33.

³⁴ HONNETH, Axel, *Kampf um Anerkennung*, Frankfurt/M 1998.

reagovat jednáním subverzivním. Vznik sociálního hnutí tak dle Honnethovy morální gramatiky sociálních konfliktů úzce souvisí se zkušeností zneuznání.³⁵

V 90. letech začal do výzkumu protestu a sociálních hnutí stále více vstupovat pojem emocí. Pro americké sociology Jeffa Godwina a Jamese MacDonalda Jaspersa, jejichž práci v českém prostředí představil historik Jakub Šlouf,³⁶ se morální emoce staly klíčovým aspektem pro pochopení motivací účastníků protestu. K vyvolání morálních emocí dochází v momentu, kdy jsou vnějšími okolnostmi zpochybněny individuální či kolektivně sdílené hodnoty potenciálních aktérů protestu. Emoce, jako jsou vztek, strach či pobouření, vytvářejí hrubý emoční materiál, který, je-li využit proaktivním směrem, může být zdrojem protestu.³⁷

Nejnovější výzkumy tak opět pracují s emocemi, ovšem na rozdíl od Gustava Le Bona nepovažují protest za a priori negativní, nýbrž za potenciálně pozitivní, resp. tvůrčí proces, vnášející do společnosti nové kulturní rámce či hodnoty.

K výzkumu protestu

Tuzemský výzkum protestů v období státního socialismu zvláště v 90. letech ignoroval metodologické inspirace zahraničních autorů a autorek. Protesty byly – především kvůli vyrovnání se s represivními mechanismy minulého období – nejčastěji redukovány na boj opozičních složek společnosti se státní mocí, a do velké míry se tak ignoroval potenciál výzkumu sociálních hnutí a protestů, který nabízí širší explanační možnosti a může vést k daleko plastičtějšímu popisu dobových společenských procesů.³⁸ Výzkum protestu byl spjat se zjednodušeným modelem totalitarismu, který redukoval společnost na ovládané a vládoucí a v němž protest nemohl být vykládán jinak než jako antikomunistická rezistence.³⁹

---

³⁵ PULLMANN, Michal, *Sociální hnutí jako problém soudobé historické vědy v kontextu sociálních věd. Příspěvek k interdisciplinárnímu přístupu*, in: KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal (eds.), *Bolševismus, komunismus, radikální socialismu v Československu, díl 1.*, Praha 2003, str. 277.

³⁶ ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016, str. 30–31.

³⁷ GOODWIN, Jeff, JASPER, James M., *Emotions and Social Movements*, in: STETS, Jan E., TURNER, Jonathan H. (eds.), *Handbook of the Sociology of Emotions*, New York, New York University 2007, str. 611–635.

³⁸ ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016, str. 8.

³⁹ Tamtéž, str. 21.

Přitom několik nedávných výzkumů, mezi nimiž vyzdvihneme práci Jakuba Šloufa o plzeňských protestech v roce 1953, poukazuje, že důvody aktérů protestu obsahovaly celou škálu motivací a nezahrnovaly pouze fundamentální odmítnutí komunistické vlády, ale třeba i tzv. loajální formy odporu, tedy protest, který se nesnažil o celkovou destrukci stávajícího vládnoucího systému.⁴⁰

Protest byl tak v podstatě vnímán logikou strukturálního funkcionalismu, která sociálním jevům přikládá takový smysl, jaký odpovídá jejich předpokládané funkci ve zkoumaném politickém systému.⁴¹ Prizma strukturálního funkcionalismu však ignoruje řadu jiných možných motivací k účasti na protestu, než je pouze fundamentální opozice k vládnoucímu uspořádání.

Tento text potom vychází více z konceptů těžících ze sociálního konstruktivismu. V obecném přístupu k výzkumu státního socialismu je ovlivněn prací německého historika Thomase Lindenbergera. Ve svém konceptu diktatury hranic, v němž vychází ze starší německé diskuze o povaze a fungování státního socialismu, Lindenberger reaguje především na koncept *společnosti prostoupenou panstvím* (*durchherrschte Gesellschaft*) historika Jürgena Kocky. Druhý jmenovaný nepohlíží na období státního socialismu jako na období totální nadvlády komunistů nad společností, ale upozorňuje na pevně dané hranice, které v tomto období ve společnosti byly.⁴² I Lindenberger uznává přítomnost hranic a limitů možného jednání, společnosti však přiznává větší dynamiku. Socialistické diktatury sice vytvářejí hranice možného jednání, ty jsou však neustále přetvářeny permanentním vyjednáváním v každodenních interakcích.⁴³

Thomas Lindenberger je také autorem konceptu politiky ulice. Koncept *Strassenpolitik* částečně vychází z foucaultovského pojetí disciplinace společnosti prostřednictvím institucí, jež diskurzivně vytvářejí hranice společenské normy. Ulice je zde pojímána jako jedna z těchto institucí, kdy na základě interakce aktérů (protestujících) s pořádkovou policií dochází k utváření norem, tedy povědomí o tom, jakým způsobem je možné v určité době jednat na ulici. Prostřednictvím střetů

---

⁴⁰ ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016, str. 31.

⁴¹ Srov. tamtéž, DEUTSCH, Karl Wolfgang: *Nervy vlády: modely politické komunikace a řízení*. Praha: Svoboda 1971, str. 166–169

⁴² KOCKA, Jürgen, *Eine durchherrschte Gesellschaft*, in: KAEUBLE, H., KOCKA, J., ZWAHR, H., *Sozialgeschichte der DDR*, Stuttgart 1994.

⁴³ LINDENBERGER, Thomas, *Die Diktatur der Grenzen: Zur Einleitung, Herrschaft und Eigensinn in der Diktatur*, Köln 1999.

se tak jednotlivci (protestující) disciplinují, avšak díky masmédiím (novinám, rozhlasu, televizi) dochází k přenosu takto nabyté zkušenosti i směrem k široké veřejnosti. Tento proces, který je možné sledovat ve všech moderních společnostech, zkoumal autor na příkladu Německa v letech 1900–1914 v Berlíně.⁴⁴

Podnětné jsou též Lindenbergerovy postřehy ohledně pořádkových sil. Ty jsou snad ve všech státních útvarech pověřeny jedním specifickým úkolem: udržováním klidu a pořádku v ulicích měst a dohledem nad jejich „správným“ užitím. Přestože právě ono „správné“ využití se v důsledku vzájemné interakce aktérů, již se na ulicích vyskytují, proměňuje, některé jeho rysy zůstávají vždy zachovány: např. potřeba plynulé dopravy, zásobování nebo pořádku.⁴⁵ Ukazuje se, že pořádková policie, jež je ve své podstatě politickým subjektem, tak často sleduje ne-politické, nebo chceme-li před-politické zájmy.

Lindenbergerův přístup se tedy nesoustředí pouze na to, jak která strana „veřejný prostor“ pojímá a jaké funkce od něho očekává, ale také umožňuje zkoumat proces sociálního učení jednotlivých aktérů a skupin, jež do pouličních interakcí vstupují. Každá pouliční interakce ve všech účastnících zanechává jistou zkušenost, a ta může do budoucna určovat (vědomě i nevědomě) strategie, chování i symboliku, se kterými jednotliví aktéři do budoucího protestu vstupují.

Proces sociálního učení se samozřejmě týká i mocenských a bezpečnostních složek, jejichž jedinou strategií dozajista nemusí být jen přímá represe, nýbrž i preventivní předcházení potenciálním pouličním konfliktům.⁴⁶ V případě našeho tématu tak například straničtí funkcionáři v roce 1965 dovolili studentům uspořádat majálesové průvody, jen aby odpoutali pozornost mládeže od petřínských sadů, kde s Veřejnou bezpečností každoročně docházelo k násilným střetům. Do stejné kategorie spadá preventivní dočasné zatýkání „kriminálních živelů“ před každoročními prvomájovými pochody.

Sociálně konstruktivistické přístupy nás upozorňují, že protest je především specifický způsob sociální komunikace. Aby komunikace mohla být úspěšná, musí

---

⁴⁴ LINDENBERGER, Thomas, *Strassenpolitik. Zur sozialgeschichte der öffentlichen Ordnung in Berlin 1900 bis 1914*, Bonn 1995.

⁴⁵ Tamtéž, str. 14.

⁴⁶ K tématu prevence např. LINDENBERGER, Thomas, *Die Diktatur der Grenzen: Zur Einleitung, Herrschaft und Eigen-sinn in der Diktatur*, Köln, 1999, str. 393–394; a dále ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016, str. 33.

účastníci využívat takové formy a symboly, které jsou srozumitelné všem stranám konfliktu. Těmi nejsou pouze protestující a bezpečnostní složky, ale i publikum (ať už fyzicky přítomné, nebo na straně příjemců mediálních přenosů protestu). Musí tedy probíhat v kulturním rámci sdíleném všemi stranami komunikace. Forma protestu proto není nahodilá, nýbrž čerpá z repertoáru dlouhodobě pěstované kultury protestu.⁴⁷

O legitimitě protestu pak rozhoduje množství faktorů, jež je dáno nejen samotnou formou protestů, nýbrž i jejich symbolikou a obsahem. A obsah sám o sobě není vytvářen pouze pouličními interakcemi, ale i řadou dalších sociálních procesů.

Metodologie této práce tak hledá zdroje jak v anglosaské tradici výzkumu sociálních hnutí, tak v novějších historizujících přístupech, hledajících zdroj protestů v morálním rozhořčení.

Teorie mobilizace zdrojů správně ukazují, že jednání protestních hnutí není jen patologickým a iracionálním výbojem nespokojených občanů, ale že je založené na specifické racionalitě. Tato racionalita se projevuje zvláště v samotných kolektivních interakcích, při kterých protestující, pokud chtějí, aby byl jejich protest účinný, volí takové formy jednání, aby byly jejich požadavky vyslyšeny. Tato „pravidla hry“ se dlouhodobě utvářejí jednotlivými pouličními střety, které účastníky protestu učí rozlišovat mezi legitimním jednáním a tím, po němž už následuje represe. Aktéři si zároveň osvojují legitimní symbolický jazyk protestu, anebo, jinými slovy, začínají rozlišovat, které obsahy je třeba ze svého jazyka vypustit, aby byla jejich řeč srozumitelná a přijatelná i pro další strany konfliktu. Znalost toho, jaká témata je legitimní vnášet do veřejného prostoru, se nevytváří pouze na ulici – ovlivňuje ji i celá řada dalších politických vyjednávání či sociálních procesů.

Tematický obsah protestů se také může měnit v závislosti na vývoji pouliční interakce, především podle reakcí bezpečnostních složek, které svou intervencí do konkrétních protestů mohou ovlivnit jak průběh samotného protestu, tak i protestů budoucích, a to jak po stránce praktické, tak po stránce obsahové.

---

⁴⁷ JASPER, James M., *The Art of Moral Protest: Culture, Biography and Creativity in Social Movements*, Chicago 1997, str. 22., údaj převzat z ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016, str. 32–33.

Teorie politických příležitostí zas umožňuje sledovat institucionální možnosti vstupu jednotlivých aktérů do politického vyjednávání, potažmo do politicky ukotveného protestního hnutí. V našem případě se nabízí především sledovat institucionální vývoj vysokoškolské organizace Československého svazu mládeže, která byla v 60. letech prakticky jedinou organizací, skrze kterou se studenti a studentky mohli angažovat ve vysokoškolské politice. Důležité je také vnímat, jak se vyvíjel vztah různých stran k samotné legitimitě protestu jakožto ke způsobu dosahování vlastních zájmů.

Při pozorování vzniku studentstva coby sociálního hnutí se práce inspirovuje hlavně koncepcemi pracujícími s morálními emocemi a teorií uznání. Pro určení povahy sociálních hnutí je nutné přihlížet ke skutečnosti, že jedním z jejich základních kritérií je mobilizace jednotlivých aktérů ke společnému jednání.⁴⁸ Je tak potřeba sledovat konkrétní okamžiky, při nichž studenti a studentky zakoušeli pocity zneuznání či nenaplněných očekávání, a zároveň ty momenty, kdy byli schopni pocit útluaku artikulovat jako širší systémovou nespravedlnost a hledat z ní možná politická východiska. Stejně jako u dělnického hnutí v 19. a 20. století, i u studentstva pramenila velká část kritiky z materiálních nedostatků. Pro aktivizaci aktérů však muselo dojít k procesu morálního zobecnění zkušenosti zneuznání.

Ani to však nemuselo nutně vést k ukotvenému politickému programu. Jak upozorňuje Moore, je zde nutné mít zřetel především na snahu „intelektuálů“, kteří vytvářeli politické konstrukce, jež ostatní aktéři mohli a nemuseli přijmout. V případě studentstva 60. let se jednalo o skupinky tzv. pražských radikálů. Ti dlouhodobě usilovali o vytvoření masové studentské organizace, nezávislé na Československém svazu mládeže.

Očekávání, které by mohlo být narušeno, však vždy existuje v síti implicitní společenské smlouvy. Právě ta určuje, co se od koho očekává. I proto je potřeba sledovat širší procesy, které ve společnosti probíhaly. V případě této práce se tudíž budeme zabývat celkovým přístupem ke studentstvu, požadavky i nabídkami, jež byly na studenty kladeny, ale i dalšími trendy, jako byl například důraz na

---

⁴⁸ PULLMANN, Michal, *Sociální hnutí jako problém soudobé historické vědy v kontextu sociálních věd. Příspěvek k interdisciplinárnímu přístupu*, in: KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal (eds.), *Bolševismus, komunismus, radikální socialismu v Československu, díl 1.*, Praha 2003, str. 277.

dodržování socialistické zákonnosti, změna třídní povahy státního socialismu, nové vnímání inteligence apod. Těmto procesům se věnuje následující kapitola.

Československá společnost v 60. letech

Klíčovou otázkou této práce je, proč se strahovské události staly tím konstitutivním momentem ne-li vzniku, tak alespoň zrychlení procesu utváření studentského hnutí jakožto hnutí sociálního. Tedy proč strahovské události mobilizovaly tolik aktérů ke společné sociální aktivitě. Zásadním prvkem pro porozumění nově se rodící sociální angažovanosti (pražského) studentstva je rozkódování gramatiky sociálního konfliktu – totiž v jakém diskurzivním rámci probíhal a co určovalo jeho symbolickou srozumitelnost. Sociální realitu i diskurzivní rámec samozřejmě určoval nespočet dílčích jevů. Tato práce se zaměřuje především na několik společenských procesů, které se zdají být pro vývoj událostí klíčovými. Jsou jimi jednak proměny oficiální ideologie, totiž změna pohledu na třídní strukturu společnosti, dále proměny socialistické zákonnosti, změny vysokoškolské politiky, snaha o celkové zvyšování materiální úrovně společnosti a nakonec vznik myšlenky studentské nezávislosti na strukturách ČSM. Zároveň je potřeba sledovat události, které Strahovu předcházely, tedy podobné typy sociálních aktivit – kolektivní manifestace konané v šedesátých letech, tzv. petřínské události a studentské majálesy.

Proměny československé společnosti

Ústavou z roku 1960 se zdálo být završeno jedno období na cestě ke komunistické utopii. Zatímco pro padesátá léta byl hybnou silou třídní boj, odstraňující nepřátelské reakční síly stojící v cestě budování socialismu a komunismu, koncem padesátých let měly být dovršeny i proměny sociálně třídní, totiž odstranění soukromého vlastnictví výrobních prostředků prostřednictvím združstevnění zemědělské produkce a odstranění poslední nepřátelské třídy – individuálně hospodařících zemědělců. Z pohledu oficiální ideologie se tak objektivně vytvořila společnost složená již jen z tříd, jejichž zájmy nebyly antagonistické.⁴⁹ Tento stav měl potvrzovat první článek první hlavy ústavy: „Československá socialistická republika je socialistický stát, založený na pevném svazku dělníků, rolníků a inteligence, v jehož čele je dělnická třída.“⁵⁰ Třídně konfliktní společnost tak měla nahradit společnost jednotná a spolupracující, avšak nadále vedená Komunistickou

---

⁴⁹ JIČÍNSKÝ, Zdeněk, *Právní myšlení v šedesátých letech a za normalizace*, Praha 1992, str. 15.

⁵⁰ *Československá socialistická ústava*, Praha 1960.

stranou, představující hlavního zastupitele dělnické třídy. Skutečnost, že třídní boj přestával být hlavním hybatelem společenské změny, jako by byla příslibem, že divoké období politických procesů se již nebude opakovat. Tento stav byl i výsledkem širších politických souvislostí. Na XX. sjezdu KSSS došlo ve slavném Chruščovově projevu k odhalení kultu osobnosti a spolu s tím zazněla jasná kritika porušování socialistické zákonnosti v období tzv. stalinismu. Po zintenzivnění Chruščovova tlaku na stalinisty po XXII. sjezdu KSSS přistoupil i Antonín Novotný ke kritice porušování socialistické zákonnosti.⁵¹ Ústava v této perspektivě tedy neměla znamenat pouhé symbolické vítězství socialismu. Měla být též určitou zárukou, že se občané za jistých, příznivějších okolností, v nichž bylo možné vést společenskou kritiku, aniž by se tím nutně opustila půda sociálně politického systému, mohli dovolávat ústavních ustanovení jako právního základu a opory. A to třeba pro svou obranu před jejich porušováním; nebo před těmi či oněmi neústavními praktikami moci. Občané se také mohli začít dovolávat svých práv a odůvodňovat jimi požadavky na zlepšení své právní a sociální pozice, nároky na různé reformy demokratizační povahy apod.⁵²

Přestože represivní mechanismy úplně nezmizely, ústup extenzivního násilí z veřejného prostoru byl znát již v šedesátých letech. Jak si ukážeme na pozdějších analýzách konkrétních protestů, případná „legitimní“ represe (ta, která měla chránit socialistický charakter Československa) neměla probíhat okázale, nýbrž efektivně a pokud možno méně viditelně.

V samotné ústavě začaly do těžiště zájmů vstupovat i práva sociální,⁵³ což veskrze korespondovalo s celkovou orientací šedesátých let na zvyšování životní úrovně.⁵⁴ Tento trend se projevil i ve vysokoškolské politice, ve které byl mimo jiné nově kladen důraz na zlepšování materiálních podmínek studentstva (viz níže).

Třídní boj měl být ideologicky nahrazen rychlým rozvojem socialismu, což předpokládalo účast širokých vrstev pracujících. Zároveň se dostávala do popředí myšlenka, že se bude prosazovat celková politická a společenská aktivita. Ta měla

---

⁵¹ PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory: studentské hnutí v šedesátých letech v Československu*, Praha 2008, str. 73.

⁵² JIČÍNSKÝ, Zdeněk, *Právní myšlení v šedesátých letech a za normalizace*, Praha 1992, str. 32.

⁵³ Tamtéž, str. 18.

⁵⁴ KALINOVÁ, Lenka, *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*, Praha 2007.

být podepřena vznikem nových institucionálních forem účasti pracujících na správě státu.⁵⁵

Samotný proces psaní ústavy byl sám o sobě důležitým i z dalšího důvodu. Na jejím psaní se podílela celá řada právních expertů.⁵⁶ Začalo se tedy prosazovat to, co bude později tvořit jádro státního socialismu – důraz na expertní společenské vědění při správě státu, potažmo při budování komunismu. I tento trend se podepsal na obecném pohledu na inteligenci neboli v našem případě na studenty.

Studenti jako svébytná sociální skupina

V šedesátých letech se prosazovala stále větší víra ve vědecký pokrok, která provázela tendence zapojení expertního vědění do správy státu i do výrobního procesu. Postupný zvětšující se důraz na vědu byl také specifickou reakcí na otřesný zážitek z doby stalinismu, kterou mimo jiné ve střední Evropě provázel rozvrat existující autonomní soustavy výzkumu a vysokého školství.⁵⁷ Na XX. sjezdu KSSS tak Chruščov nejen odsoudil kult osobnosti, nýbrž zároveň i ohlásil nástup optimistické mytologie technologického pokroku.⁵⁸ Tento proces, známý jako vědecko-technická revoluce, nejrozsáhleji teoreticky rozpracoval expertní tým v čele s Radovanem Richtou v publikaci *Civilizace na rozcestí*. Tato práce představovala vyvrcholení víry šedesátých let ve vědecko-technickou revoluci.⁵⁹ Věda se v Richtově práci stala samostatnou výrobní silou: „Tato zvláštní civilizační, poznávací funkce dělá z vědy skutečnou, vlastní výrobní sílu lidského života, výrobce lidského rozvoje. V současných výrobních převratech – zároveň s postupem zespolečenštění výroby – prostupuje věda celý výrobní postup, srůstá s ním, mění se v nejrevolučnější a univerzální výrobní sílu společnosti.“⁶⁰

S rostoucí potřebou zapojení vědy do výrobního procesu rostla kvalitativní i kvantitativní potřeba vzdělané inteligence. Společenské změny se zde setkávaly s proměnami demografickými. Vysoká porodnost z poválečných let způsobila, že

---

⁵⁵ KALINOVÁ, Lenka, *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*, Praha 2007.

⁵⁶ SOMMER, Vítězslav, *Expert, právo a socialistický stát. Právní věda v ČSAV a její činnost v letech 1952–1960*, *Soudobé dějiny* 23, 2016, č. 1–2., str. 118–136.

⁵⁷ KOLÁŘ, Pavel, *Pražské jaro jako průsečík evropských duchovních dějin aneb budoucnost mezi Richtou a Grausem*, in KOLÁŘ, Pavel, PULLMANN, Michal, *Co byla normalizace?*, Praha 2017, str. 147–148.

⁵⁸ Tamtéž, str. 148.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ RICHTA, Radovan, *Civilizace na rozcestí*, Praha 1966, str. 125.

v šedesátých letech vstupoval do věku ekonomicky aktivních osob vysoký podíl mládeže.⁶¹ V roce 1961 činil podíl obyvatelstva ve věku 15–39 let 34,6 %, v roce 1970 již 36,5 %.⁶² Zatímco v roce 1950 mělo vysokoškolské vzdělání necelých 62 tisíc obyvatel, v roce 1961 již 156,4 tisíce lidí.⁶³ Z ekonomicky aktivních lidí mělo v roce 1960 2,6 % vysokoškolské vzdělání.⁶⁴ Z důvodu zvyšující se potřeby aktivní inteligence v účasti na správě státu počítalo Ministerstvo školství a kultury spolu s ÚV KSČ s růstem počtu studujících na vysokých školách i v šedesátých letech. V akademickém roce 1960/1961 studovalo na 50 vysokých školách 79 332 osob. V letech 1968–1969 jich na 35 školách studovalo již 137 654.⁶⁵ V návrhu dlouhodobého plánu rozvoje vysokých škol Ministerstvo školství a kultury počítalo s tím, že v roce 1980 by mělo studovat již 300–330 tisíc studentů.⁶⁶

Na začátku šedesátých let se tak postupně začal měnit přístup ke studentstvu jakožto k budoucí inteligenci, který se projevoval v nové koncepci vysokoškolské politiky, jež musela reagovat jak na demografické proměny, tak na rostoucí důležitost inteligence.

Vzestupný trend počtu studentů a studentek a jejich zvyšující se důležitost přinesly řadu nových problémů, se kterými se komunisté museli potýkat. Změny vyvolaly řadu diskuzí o změně vysokoškolské politiky. Ty se netýkaly pouze změn strukturálních a materiálních, ale i celkového statusu studentstva.

Změna přístupu se dotkla také přijímání studentů a studentek. Studentstvo jakožto potenciální zdroj protisocialistických názorů budilo mezi řadou starších komunistů nedůvěru již od protikomunistické demonstrace z roku 1948. Možnost studia omezoval v padesátých letech správný třídní původ. V šedesátých letech se začalo od třídního kádrování upouštět a důraz se naopak kladl na intelektuální schopnosti uchazečů a uchazeček. Tento přístup byl později právně artikulován v novém zákoně o vysokých školách z roku 1966 v paragrafu 9: „K řádnému studiu na vysokých školách jsou uchazeči přijímáni se zřetelem k jejich individuálním schopnostem, nadání a zájmům a v souladu s potřebami společnosti.“⁶⁷

---

⁶¹ KALINOVÁ, Lenka, *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*, Praha 2007, str. 285.

⁶² Tamtéž, str. 286.

⁶³ Tamtéž, str. 229.

⁶⁴ Tamtéž, str. 229, 285.

⁶⁵ PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory: studentské hnutí v šedesátých letech v Československu*, Praha 2008, str. 80.

⁶⁶ NA, f. 994/0/4, číslo kolegia 34, rok 1962, Návrh dlouhodobého plánu rozvoje vysokých škol.

⁶⁷ Zákon č. 19/1966 Sb. Zákon o vysokých školách, § 9, odst. 9.

Měníci se přístup ke studentům však nezačal vysokoškolským zákonem. Sáhodlouhé diskuze o potřebě změny přístupu ke studentstvu probíhaly jak v ÚV KSČ, tak na MŠK již od počátku šedesátých let. Diskuze byly chronicky provázeny dvěma hlavními obsahy, které šly v něčem proti sobě a v něčem se naopak doplňovaly. Zprv šlo o trend zvyšování aktivit studentstva, jejich větší participaci na chodu fakult, doprovázené vyšší mírou zodpovědnosti. Pro tento trend se ujalo označení *politika důvěry*. Druhou snahou bylo udržení ideologického vlivu na studentskou masu.

Politika důvěry do jisté míry odrážela proces sjednocování společnosti. Vzpomíná na ni i tehdejší populární ministr školství Čestmír Císař: „V ústavě z roku 1960 dalo vedení strany zapsat, že u nás zmizeli vykořisťovatelé a že máme vybudovány základy socialismu – tudíž jsme nepovažovali za nutné vychovávat ve škole nadále v duchu třídního boje a nenávisti, nýbrž soudružství a spolupráce.“⁶⁸

Politiku důvěry charakterizovala snaha o vyšší participaci studentstva na chodu univerzit a vyšší míra autonomie, doprovázená vyšší mírou zodpovědnosti. Zároveň tato politika představovala snahu zvrátit negativní trend úbytku členů a členek v ČSM spolu s celkovou potřebou aktivního studentstva, takového, které by se zapojovalo do řešení univerzitních i společenských problémů. Tuto studentskou úlohu se ÚV KSČ rozhodl podpořit i institucionálně, založením Vysokoškolských výborů KSČ (dále VV KSČ) v Praze, Brně a Bratislavě a později založením Vysokoškolských obvodních výborů ČSM (dále VOV ČSM) v jednotlivých univerzitních městech.⁶⁹

Ustavující konference VV KSČ proběhla 3. listopadu 1963 v Praze. V projevu člen Předsednictva ÚV KSČ (dále PÚV KSČ) Jiří Hendrych potvrdil měnící se roli inteligence v budování socialismu: „Stačí za všechny vyzvednout úkoly současné vědecko-technické revoluce [...], pro niž je charakteristický proces přeměny vědy v bezprostřední výrobní sílu.“⁷⁰ Ve svém projevu pregnančně vyjádřil charakter politiky důvěry: „Ve větší míře než dosud je také třeba přihlížet k potřebám pracující mládeže na vysokých školách. Myslím, vůbec je nutno vidět, že hlavní smysl nově zřízených vysokoškolských výborů je v tom, že obracíme

---

⁶⁸ CÍSAŘ, Čestmír, *Člověk a politik. Kniha vzpomínek a úvah*, Praha 1998.

⁶⁹ PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory: studentské hnutí v šedesátých letech v Československu*, Praha 2008, str. 81–82.

⁷⁰ AMP, f. 1499, inv. č. 1034, Dokumentace ustavující konference VV KSČ.

pozornost ke studentům. To byl prvořadý úkol vysokoškolských výborů v dnešní době, cílevědomé úsilí, aby studenti daleko lépe, včas a důsledně byli seznamováni s problémy vnitropolitického i mezinárodně politického charakteru, které strana řeší, aby se zvyšoval podíl studentů na řešení problémů vysokých škol, utužovalo jejich sepětí se životem strany a lidu, především s výrobou a veřejnou činností.“⁷¹

Hlavním cílem VV KSČ ale nebylo pouze zajištění politiky důvěry, nýbrž také již zmíněný druhý trend. Rostoucí množství studentů a studentek na vysokých školách a také upouštění od kádrových prověrek uchazečů a uchazeček doprovázela obava o ztrátu ideologického vlivu ve vysokoškolském prostředí. Právě zřízení VV KSČ i VOV ČSM mělo vést k jeho opětovnému posílení. „Důvodem pro zřízení vysokoškolských stranických výborů je vytvořit lepší podmínky k prohloubení vedoucí úlohy strany na vysokých školách pro to, aby se výrazněji projevila avantgardní úloha komunistů-studentů na vysokých školách, aby byli vzorem ostatním v plnění svých studijních povinností i ve veřejném životě.“⁷² I toto byla reakce na slábnoucí roli ČSM, která konstantně ztrácela počet členů a členek, což bylo částečně umocňováno pocitem, že jeho struktury nenabízely možnosti, jak dosahovat vlastních zájmů. Ke zvýšení popularity svazu mělo posloužit rozšíření pravomocí členů a členek, ale i řada dalších materiálních výhod.

Obecně měly mít vysokoškolské organizace při ČSM tři hlavní funkce:

- 1) Svou celkovou činností a vhodně volenými prostředky a metodami prosazovat zájmy strany a společnosti vůči svému členstvu a všem studentům;
- 2) rozvíjet zájmovou činnost studentů v souladu se zájmy společnosti;
- 3) hájit oprávněné zájmy studentů vůči společnosti.

Otázka zlepšování materiálních podmínek studentstva představovala další stěžejní součást nové vysokoškolské politiky. Vysoké školy se potýkaly s řadou problémů a nedostatků. Jednalo se o nedostatečné kapacity škol, nedostatek učebnic a jejich špatnou kvalitu a zastaralé technické vybavení.⁷³ Jednu z největších potíží činil nedostatek míst na kolejích a jejich špatné vybavení. Vedení škol i straničtí funkcionáři často deklarovali, že je žádoucí zlepšovat studijní podmínky, a

---

⁷¹ AMP, f. 1499, inv. č. 1034, Dokumentace ustavující konference VV KSČ.

⁷² NA, f. 02/1, a. j. 30, Ustavení vysokoškolských výborů v Praze, Brně a Bratislavě, 1963.

⁷³ NA, f. 10/5, a. j. 39, bod 3, Stručné zhodnocení ustavujících konferencí vysokoškolských okresů v Praze, Brně a Bratislavě, 1963.

apelovali, aby studenti a studentky sami na nedostatky upozorňovali a společně se na jejich odstraňování podíleli. Právě tyto možnosti měli studujícím zprostředkovávat členové a členky ČSM: „Základní organizace KSČ (ZO KSČ) se musí ve své práci více zabývat problémy života studentů a organizací ČSM. Vycházet ze zásady, že problémy studentů je třeba řešit ne za ně a bez nich, ale s nimi. Vytvářet podmínky, aby studenti měli možnost podílet se na práci a životě školy v nejrůznějších oblastech.“⁷⁴

Zlepšování materiálních podmínek nesouviselo pouze s kvantitativním růstem, nýbrž i s očekáváním, že zlepšení studijních podmínek povede i k zvýšení kvality ve studijních výsledcích a postupnému zvyšování úrovně socialistické inteligence. Nároky na zlepšení materiálních podmínek se tak mohly stát legitimními požadavky studentstva.

Součástí snahy o celkové zlepšování materiálních podmínek studentů se v šedesátých letech stala i výstavba různých pražských univerzitních budov, konkrétně Vysoké školy zemědělské a areálu ČVUT, dále zahájení výstavby fakulty dětského lékařství, matematicko-fyzikálního učiliště a konečně kolejí na Strahově a na Větrníku.⁷⁵

Studentstvo – aktéři

Důležitým rysem studentstva a mládeže celkově byl generační faktor. Do věku dospělosti dorůstala generace, která nezažila hospodářskou krizi 30. let ani trauma Mnichova.⁷⁶ Velká její část nezažila druhou světovou válku, a nebyla tak spjata s raným budováním socialismu. Mladí lidé již z vlastní zkušenosti neznali jiný politický model než státní socialismus.

V šedesátých letech potom docházelo k určité aktivizaci studentstva. I přes obecně sílící kritiku řady studentů se většina aktérů – i těch kriticky naladěných – stále deklarativně identifikovala se socialismem. V celkovém trendu politiky důvěry také docházelo k ústupu od principu, dle kterého měli do vysokoškolských organizací vstupovat pouze členové a členky strany. Na akademické půdě se rodily

---

⁷⁴ NA, f. 1261, a. j. 280, Návrh rezoluce k situaci na vysokých školách, 1965.

⁷⁵ ŠEVČÍK, Oldřich, *Architektura 60. let: „zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století*, Praha 2009, str. 76.

⁷⁶ KALINOVÁ, Lenka, *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*, Praha 2007, str. 285, 286.

různé nové skupiny, které se samy začaly označovat jako studentská hnutí a které tak byly označovány i oficiálními institucemi. Je složité toto hnutí uchopit, protože až do strahovských událostí nemělo jednotnou agendu ani organizaci. Někteří historici a historičky, mezi nimi například Jaroslav Pažout, pro ně používají označení „opoziční skupiny“. Tento pojem, občas užívaný jak samotnými aktéry, tak stranickými funkcionáři, není jednoduché přesně popsat. Dotyčné skupiny totiž byly velmi často součástí oficiálních struktur ČSM a občas i KSČ. Jejich opozičnost ležela především v kritice struktur, které ovšem nechtěli a priori zničit, nýbrž reformovat. Společným rysem těchto skupiny byl kritický vztah k ČSM a snaha o jeho reformu. Cílem některých z nich bylo zvýšit politickou pluralitu, konkrétně tak, aby Svaz mohl hrát určitou názorovou opozici vůči KSČ. Další požitko leželo ve snaze být politicky slyšet, aniž by jejich slova musela být vyřčena nutně skrz oficiální instituce.⁷⁷

V podobném duchu se hovoří o studentské opozici i v dokumentech ÚV KSČ k přípravě celostátní konference studentů vysokých škol. V těch se popisují studentské požadavky na opozici: „Konkrétní kritika a návrhy studentů [...] jsou většinou vyslovovány bez souvislostí s vlastní proklamací „politické opozice“ a týkají se jednak problémů vývoje vysokého školství a společenského postavení vysokoškolské inteligence a jednak obecných problémů vývoje socialistické společnosti.“⁷⁸

V československé historiografii se ujal také termín pražští radikálové. Infrastrukturu těchto skupin tvořily fakultní studentské kluby, které byly v šedesátých letech zakládány, dále pak fakultní výbory ČSM a fakultní časopisy.⁷⁹ Na Fakultě strojní Českého vysokého učení technického v Praze vznikl časopis Buchar, okolo kterého se shromažďovali aktivní kritičtí studenti Jiří Müller a Lubomír Holeček, ale i řada dalších. Na Filozofické fakultě založili studenti a studentky Zdeněk Pinc, Jana Kohnová, Vladimír Macura ad. skupinu Klika opozičních živlů (dále Klikoživ). Podobné skupiny vznikaly i na Fakultě technické a jaderné fyziky ČVUT, na Právnické fakultě, Přírodovědné fakultě, Stavební

---

⁷⁷ ABS, f. A 7, inv. č. 582, Informace o vzniku tzv. „opoziční skupiny“ Müllera – mezi vysokoškolskými studenty v Praze.

⁷⁸ NA, f. 02/1, arch. j. 124, bod 5. PUV KSČ, Uspořádání celostátní konference studentů vysokých škol, str. 33.

⁷⁹ PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory: studentské hnutí v šedesátých letech v Československu*, Praha 2008, str. 80.

fakultě, na Vysoké škole ekonomické v Praze, na DAMU, Fakultě osvěty a novinářství, na Matematicko-fyzikální fakultě a zejména pak velice aktivní skupina okolo Ivana Dejmalu na Vysoké škole zemědělské v Praze.⁸⁰

Do velké míry zde můžeme sledovat inspiraci studentskými hnutími především ve Spolkové republice Německo a ve Francii. K transferu docházelo třemi cestami:

- 1) Ve sledovaném období se zvyšovaly možnosti, jak vycestovat do zahraničí – především skrze výměnné pobyty, konference či studijní zájezdy. Jeden ze způsobů transferu tak vedl přes osobní setkání se západními studenty a studentkami.
- 2) Liberálnější vysokoškolskou politiku doprovázela liberálnější politika kulturní. V Československu se tak vydávala celá řada zahraničních publikací různých autorů a autorek.
- 3) Československá oficiální média často informovala o levicových studentských hnutích z kapitalistických států, přičemž kladla důraz na informace o policejní represii vůči nim.⁸¹

Témat, která studenti řešili ve Fakultních výborech, v časopisech i jinde, byla celá řada. Můžeme je shrnout do několika okruhů:

- 1) Materiální: Tento okruh byl nejčastějším druhem stížností, neobjevoval se pouze u organizovaných skupin, nýbrž prostupoval veškerým studentstvem. Jednalo se o již zmíněné nedostatečné kapacity učeben a bytů na kolejích, ale i o nízké platy absolventů a malou možnost uplatnění, především u sociálně vědních oborů.⁸²
- 2) Zájmově-kulturní: Zde se objevovaly především požadavky spjaté se zahraniční kulturou: dovoz zahraniční literatury, možnost poslechu zahraničních rádií, posílení výjezdové politiky do západních i východních zemí. Řešily se ale i tuzemské aktivity, jako bylo právě zřizování studentských klubů, zakládání zájmových kroužků při ČSM (literární, filmové, fotografické, turistické...).

---

⁸⁰ PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory: studentské hnutí v šedesátých letech v Československu*, Praha 2008, str. 81.

⁸¹ O kontaktech československých studentů se západem viz PAŽOUT, Jaroslav, *Reakce československých studentů v době Pražského jara na protestní hnutí na Západě*, in: KÁRNÍK, Z., KOPEČEK, M., *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, Praha, 2004, str. 213–227.

⁸² NA, f. 1261/0/43, arch. č. 52, Nesprávná vystoupení na schůzích některých vysokých škol.

Studenti také citlivě reagovali na různá rigidní vysokoškolská pravidla – např. na kolejní řád, který například neumožňoval návštěvy dívek a chlapců.⁸³

- 3) Institucionálně-politické: Tato témata se stala klíčová pro menší, ale zato aktivnější procento studentů a studentek. Právě ti se často politicky angažovali prostřednictvím fakultních výborů či VOV ČSM. Pregnantně to je shrnuto v materiálu PÚV KSČ z roku 1965: „Všechny dosavadní poznatky ukazují, že mnozí studenti domýšlejí své požadavky do celospolečenské polohy, kritizují byrokratismus, pozůstatky kultu osobnosti, zvláště v oblasti myšlení a metod práce, rozpor slov a činů, omezování aktivity a iniciativy, dosavadní nedostatky v řízení národního hospodářství. V souvislosti s posuzováním postavení inteligence v naší společnosti je často kritizována kádrová politika. Je třeba zdůraznit, že i přes různé nesprávné generalizování má tato kritika reálné podklady a ve většině případů je vedena snahou předejít opakování chyb v zájmu společnosti.“⁸⁴ Hlavním tématem však byly otázky role ČSM ve vysokoškolském životě a postavení studentstva obecně.⁸⁵

Spor o ČSM – demokratický centralismus vs. demokratický socialismus

Jak bylo zmíněno, v šedesátých letech klesala popularita ČSM (nejen) mezi vysokoškolskou mládeží. Nejčastější kritika mířila na strnulost struktur, faktickou nemožnost vlastní realizace v rámci svazu a jeho poručnictví a především závislost na KSČ.⁸⁶ Studenti snažící se angažovat v ČSM často popisovali svou snahu jako sisyfovskou.⁸⁷ Pro politicky aktivní studentky a studenty, označující svou činnost jako studentské hnutí, byla nezávislost studentských struktur jedním ze stěžejních cílů. Přestože sami kritizovali strnulost struktur ČSM, řada z nich se rozhodla

---

⁸³ NA, f. 02/1, arch. j. 124, bod 5, Uspořádání celostátní konference studentů vysokých škol.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ ABS, f. A 34, i č. 2504, Činnost a záměry skupiny Jiřího Müllera a jejich vliv na studentské hnutí v období let 1964–1969.

⁸⁷ Časopis Buchar 5, 1964, dostupné na http://scriptum.cz/soubory/scriptum/studentske-casopisy-60-let-xx-stol/buchar_1964_05_oa-hrdlicka_1362524886_ocr.pdf, [Poslední přístup 26.11. 2017]

využít výzev shora k vyšší aktivitě studentů ve svazu a vstupovali do fakultních výborů ČSM i VOV ČSM.

Skupina studentů, která se organizovala okolo časopisu Buchar a v jejímž čele stál Jiří Müller, patřila k nejaktivnějším propagátorům nezávislého studentského hnutí. V roce 1964 ovládli fakultní výbor ČSM na Fakultě strojní ČVUT a přejmenovali ho na Studentskou akademickou radu (STAR). Jednou z příčin zvýšení atraktivity činnosti výboru bylo i odstranění zkratky ČSM z názvu. STAR nadále prosazovala zvyšování nezávislosti studentstva.

Původní obecná vize nezávislosti studentstva se v průběhu šedesátých let proměňovala. Zhruba v letech 1964–1966 se studenti snažili nezávislosti dosáhnout změnou struktur svazu. Jejich cílem bylo i přeorganizování ČSM do federace, *prováděné podle sociálního postavení, věkové hranice, skupinových zájmů apod.*⁸⁸ Později svůj plán federace změnili na úplnou nezávislost vysokoškolských organizací na ČSM.

Jejich strategie byla založena na vstupování do organizačních struktur vysokoškolských organizací, skrz které se snažili získat větší vliv na prosazování svých zájmů. Různá politická témata chtěli do veřejného prostoru prosazovat skrz tzv. ruchy neboli skrz události, které sleduje široké publikum.⁸⁹

Jeden takový ruch chtěli zástupci vyvolat na I. celostátní vysokoškolské konferenci v Praze roku 1965, kde Jiří Müller požadoval vyšší možnost politické participace studentstva: „ČSM je politická organizace, ale bez možnosti se jako politická organizace prosazovat. Političnost svazu nemusí spočívat jen v tom, že se hlásí k socialismu a tím i k cílům politiky strany, musí vyjadřovat a prosazovat skutečné názory mladých lidí na to, jaké cesty si strana zvolila při uskutečňování těchto cílů. Svaz musí být v případě nutnosti určitým oponentem politiky strany. Nemusíme snad zdůrazňovat onen solidární, akademický smysl slova oponent.“⁹⁰ Celostátní konferenci i následnému politickému vývoji se budeme věnovat v dalších kapitolách.

---

⁸⁸ ABS, f. A 34, ič. 2504, Činnost a záměry skupiny Jiřího Müllera a jejich vliv na studentské hnutí v období let 1964–1969.

⁸⁹ ABS, f. A 7, inv. č. 582, Informace o vzniku tzv. „opoziční skupiny“ Müllera – mezi vysokoškolskými studenty v Praze.

⁹⁰ PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory: studentské hnutí v šedesátých letech v Československu*, Praha 2008, str.

Podobnou strategii jako STAR využily i jiné skupiny. Pražská skupina Klikoživ, která měla velmi podobné cíle, tak zvítězila ve volbách do fakultního výboru FF UK. Její činnost byla nejdříve hodnocena oficiálními strukturami pozitivně. „Skupina tzv. Klikoživu, která přišla s vlastním pracovním programem, s vlastní kandidátkou a, což je nejdůležitější, dokázala spolu s rozhodujícím počtem studentů odrazit útok přímo reakčních elementů mezi studenty.“⁹¹ Postupem času i tato skupina začala prosazovat větší nezávislost studentstva a její činnost přestala být vnímána tak kladně.

Funkcionáři strany dílčí kritiku ČSM přijímali jako oprávněnou. Souhlasili s tím, že „[...] jednou z vážných příčin této situace je často povrchně chápané a jednostranně uplatňované řízení ČSM stranickými organizacemi na vysokých školách.“⁹² Čelit se tomuto problému snažili zvyšováním nezávislosti struktur ČSM, ale o federalizaci či dokonce vzniku studentských samospráv mimo její struktury nemohla být řeč, „[protože toto pojetí] by ochromilo akceschopnost vysokoškolské organizace ČSM jako celku a umožnilo by vznik více center ve studentském hnutí.“⁹³

Spor aktivní, ale menší části studentstva s oficiálními funkcionáři o (ne)závislost studentských struktur tak byl v určitém smyslu spor o demokratický centralismus. Zatímco rostoucí aktivita byla žádoucí, změnit vertikální politický charakter ČSM přijatelné, nejméně do roku 1967, nebylo. Jejich návrhy sice měly podporu u většiny studentských funkcionářů, pro většinu studentů však toto téma nenabývalo takové důležitosti.

Přes určité problémy a zápory hodnotili členové ÚV KSČ v roce 1965 aktivizaci studentstva a politiku důvěry pozitivně. „Nejobecněji vyjádřený závěr spočíval v zjištění, že vcelku jde o zdravé oživení naší společnosti ovlivněné úsilím strany o obnovu leninských norem ve všech oblastech života po XX. sjezdu KSSS v roce 1956. Přes řadu záporných jevů se upevňoval kladný postoj naprosté většiny studujících k socialismu. Bylo správné, že hnutí studentské mládeže byla dána patřičná důvěra a podpora, spojená s rozhodným odmítáním všech výstřelků, které měly často i negativní politické zaměření.“⁹⁴

---

⁹¹ NA, f. 1261/0/43, arch. č. 52, Nesprávná vystoupení na schůzích některých vysokých škol, 1964.

⁹² NA, f. 02/1, arch. j. 124, bod 5, Uspořádání celostátní konference studentů vysokých škol.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

Shrňme tedy na závěr úvodní kapitoly naše dosavadní zjištění. Nová ústava v roce 1960 ohlásila změnu třídního prizmatu na společnost. Zatímco padesátá léta charakterizoval konflikt mezi nepřátelskými třídami, šedesátá léta měla být určována třídní jednotou a spoluprací jednotlivých společenských vrstev. Hnacím motorem vývoje se měla stát inteligence, která se měla více podílet na chodu společnosti, což vyžadovalo přítomnost kvalitně vzdělaných studentů a studentek coby budoucí inteligence. Proměňující se přístup ke studentům byl doprovázen zvyšující se důvěrou vůči studentstvu. Studentům byla dána větší míra autonomie s požadavkem jejich vyšší zodpovědnosti. Legitimizovala se tak kritická role studentstva, která však měla nadále probíhat v mezích demokratického centralismu. Mezi studentstvem se vytvořila menší, ale aktivní skupina, která se snažila o vznik nezávislého studentského hnutí a usilovala o relativní nezávislost na stranických strukturách. Přestože tato snaha neměla mezi většinou studentstva příliš silný ohlas, svou činností artikulovala politický program, který mohl být v budoucnu za určitých podmínek prosazován. Snahy o vznik nezávislého studentského hnutí můžeme chápat také jako spor mezi demokratickým centralismem a demokratickým socialismem. Celkový příslib zlepšování materiálních podmínek života spolu s kritickou rolí studentstva tak implicitně umožnil kritiku jejich možného nenaplnění. Nová ústava zároveň tvořila určitý základ pro dodržování socialistické zákonnosti. Právní a zákonný aspekt se tak stal důležitým argumentem (nejen) v pouličních konfliktech. Ruku v ruce s vyrovnáváním se s represivním charakterem stalinismu začala ustupovat viditelná represe a zvyšovala se citlivost na projevy extenzivního násilí bezpečnostních složek.

Kolektivní protesty v šedesátých letech

Typologie kolektivních protestů v šedesátých letech

Pochod studentů a studentek ze strahovských kolejí nebyl první kolektivní aktivitou tohoto typu. V šedesátých letech opakovaně probíhaly kolektivní sociální interakce, které ovlivnily vznik, průběh i následky strahovských událostí samotných. Jednotlivé kolektivní aktivity nabývaly různých konotací, funkcí či (ne)legitimity v závislosti na perspektivě rozličných aktérů – ať už autorů oficiálních analýz, ale i studentů či širší veřejnosti (resp. publika).

V šedesátých letech není známo žádné dlouhodobé expertní pozorování problematiky svobody shromažďování či pouličních průvodů a manifestací. Právo shromažďovací sice bylo zakotveno v ústavě, ale konkrétní aplikace tohoto práva nebyla dlouhodobě dostatečně reflektována. Teprve po strahovských událostech vyzvalo Ministerstvo vnitra přední právní experty z řad Právnické fakulty, aby nedávnému dění poskytli právníkou analýzu. Z výsledků expertízy je zřejmé, že ve věci práva na protest se právníci postavili na stranu strahovských.⁹⁵ Jejich argumentační strategie přitom do velké míry odrážela argumenty a stanoviska těch, kteří zákrok VB proti studentskému protestu kritizovali.⁹⁶ Proto i jejich dělení na přijatelné a nepřijatelné protesty představuje důležitý nástroj pro typologizaci protestů v socialistickém Československu. Autoři představili dvě zásadní kategorie, podle kterých bylo lze posuzovat legalitu či nelegalitu manifestací. Jedním z kritérií posuzování mělo být to to, zda protesty doprovázely trestné činy, dalším faktorem zase skutečnost, zda sledovaly společensky žádoucí, či nežádoucí cíle. Protesty samotné pak rozdělili na čtyři druhy, podle jejich průběhu a zaměření:

- 1) *Průvody zábavního charakteru* neměly být ideálně-typicky doprovázeny excesy a ani sledovat nežádoucí cíle. Tento typ kolektivních manifestací je obecně charakteristický tím, že bývá doprovázen určitou mírou kritiky, ta je však omluvitelná jejich karnevalovým charakterem. Dotyčný typ měly

---

⁹⁵ ABS, f. A2/3, inv. j. 2133, Právnická expertiza vypracovaná komisí právnické fakulty UK.

⁹⁶ Jak z dokumentu vyplývá, v téměř každém ze sporných bodů právně obhajovali studenty. Více v samotné kapitole o Strahově.

ztělesňovat např. studentské majálesy, kterým se věnuje další část této kapitoly.

- 2) *Manifestace či průvody, které prosazují oprávněné požadavky*, by také ideálně-typicky neměly být provázeny trestnou činností a neměly by sledovat nežádoucí cíle. Sem můžeme zařadit samotný strahovský protest.
- 3) *Manifestace či průvody obsahující chuligánské projevy* s vyhraněně protispolečenským jednáním zahrnovaly např. pochody a násilné projevy fotbalových fanoušků. Řadí se sem také tzv. petřínské události, tedy setkání studentů na prvního máje u sochy Karla Hynka Máchy, které končily protestními pochody často opilých studentů a střety s bezpečnostními složkami. Těm se věnuje následující část této kapitoly.
- 4) *Protistátní manifestace či průvody* by charakterizovalo ryze antikomunistické zaměření, požadující konec vlády komunistické strany. Tato kolektivita se ve své právně-typické formě v šedesátých letech neobjevovala, ale do určité míry sem spadají pochody mládeže z Petřínských sadů.

Abychom dynamice strahovských událostí lépe porozuměli, je potřeba zaměřit se na obě zmíněné studentské kolektivity (resp. na kolektivity, na nichž studenti participovali) – petřínské události a majálesové slavnosti. Zkušenost, kterou účastí na těchto aktivitách učinili, hrála svou roli v procesu sociálního učení: manifestační průvod se ukázal jako jeden z možných způsobů dosahování vlastních zájmů. Zkušenost z těchto interakcí také dávala vzniknout měřítkům, na základě kterých všechny zúčastněné strany později určovaly, která aktivita je ještě přijatelná a která už nikoliv.

Petřínské události – kolektivní výtržnictví

V ideovém rámci marxismu ležel zdroj kriminality v samotné podstatě kapitalismu. V nové etapě socialismu tak měla samotná kriminalita odumřít.⁹⁷ To se mělo týkat i kriminálního deliktu výtržnictví či chuligánství. Optimistická nálada se objevila i v analýzách bezpečnostních složek, které s problémem výtržnictví a chuligánství po léta bojovaly. V roce 1959 deklarovaly: „[V] současné době v ČSR chuligánství neexistuje.“⁹⁸ Jak ve své studii přesvědčivě ukázal Matěj Kotalík, jednalo se spíše o zbožné přání. Nejen, že počet trestních činů výtržnictví dlouhodobě neklesal, ale s událostmi na Petříně se zhmotnil i ve své kolektivní podobě, která onen deklarovaný sociální smír šedesátých let do velké míry nabourávala.

Tradice tzv. petřínských událostí odstartovala na 1. máje v roce 1962 a pokračovala celá šedesátá léta.⁹⁹ V odpoledních prvomájových hodinách se rozjařený dav mládeže a studentů vydal na pochod z Náměstí Krasnoarmějců (dnešního Palachova náměstí) k Petřínským sadům. Už po cestě došlo k prvním výtržnostem, kdy se pochodující stavěli do cesty protijedoucím autům či rozpojovali tramvajové vozy, nastupovali do tramvají a odnášeli si tramvajové cedulky. Přivolané jednotky VB vykazaly pochodující ze silnice a ti se postupně sešli u sochy Karla Hynka Máchy. Tam vznikla hromadná veselice čítající několik tisíc lidí, doprovázená hraním na hudební nástroje a pitím alkoholu. S postupem večera přibývalo situací, kdy aktéři pronášeli různé projevy či vybízeli ke skandování hesel. Ta kritizovala primárně hmotnou pomoc komunistickým zemím tzv. třetího světa a špatné materiální podmínky v Československu, např.: „Maso dámě Kubě, máme prázdnou v hubě; My tu tvrdnem na Petříně a maso je zatím v Číně; Není maso, není kmín, jen když létá Gagarin“ apod.¹⁰⁰

Shromáždění mládeže pozorovali uniformovaní příslušníci Veřejné bezpečnosti. Postupem času houstla atmosféra a mezi VB a mládeží docházelo k prvním konfrontacím, které záhy vyvrcholily větším zákrokem. Ten měl za cíl shromáždění rozpustit. Po plošném zásahu a za použití obušků došlo k zatýkání

---

⁹⁷ KOTALÍK, Matěj, *Pojem chuligána a reflexe fenoménu chuligánství v Československu (1948–1969): právo, policie a publicistika*, FF UK, diplomová práce, Praha 2010, str. 102.

⁹⁸ ABS, f. H1-4, HS VB Praha, inv. č. 407, Zkušenosti z řešení problému chuligánství v ČSR, 1959.

⁹⁹ Rekonstrukci petřínských událostí se věnoval např. historik Petr Blažek. BLAŽEK, Petr, *Akce „Mácha“*. *Historická rekonstrukce petřínských událostí 1. května 1962*, in: PETRÁŠ, J., SVOBODA, L., *Československo 1954–1962*, Praha 2015, str. 193–202.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 194.

přítomných. Část z nich se dala na pochod k americké ambasádě, ale i tento pochod byl příslušníky VB násilně rozeznán. Celkově bylo zadrženo 109 osob, mezi nimi 36 studentů z 15 vysokých škol.¹⁰¹

Petřínské události rozproudily disciplinační kampaň proti výtržnictví. Ta se kvůli přítomnosti vysokoškolských studentů a studentek dotkla i vysokých škol. Dvacet sedm studentů bylo za svou účast vyloučeno, z toho deset na jeden či na dva roky.¹⁰² Zbylým účastníkům školy udělily důtky či přísná napomenutí.

Z materiálů StB, stranických či vysokoškolských orgánů i projevů samotných studentů je čitelný proces dotváření speciální kategorie výtržníků či chuligánů. Tato kategorie byla nespojitelná s kategorií studenta. Pregnantně to bylo vyjádřeno v následující zprávě o kriminalitě mezi mládeží, vypracované příslušníky StB: „V posledních dvou letech upoutaly pozornost recese pražských studentů u pomníku K. H. Máchy na Petříně u příležitosti oslav 1. máje. S přihlédnutím k této recesi uspořádané v roce 1962, i když byla v první řadě vyprovokována chuligány, byla v roce 1963 provedena široká preventivně výchovná opatření na základě signálů získaných v dubnu 1963, podle nichž se někteří studenti připravovali k jejími opakování.“¹⁰³

Spojení studentů s výtržnictvím se snažili zabránit i samotní studenti organizovaní v ČSM, kteří se v prvních dvou květnových týdnech hlasitě distancovali od všech projevů výtržnictví a odsouhlasili trest pro ty, kteří se jich účastnili.¹⁰⁴

Přes preventivní opatření se podobné scénáře opakovaly i v následujících letech. V roce 1964 se tak na Petříně sešlo okolo 1500 osob. Tentokrát proti nim zakročili nejen příslušníci VB, ale i pomocná stráž VB a funkcionáři ČSM. Zadrženo bylo celkem 35 osob.¹⁰⁵

O rok později došlo opět k řadě výtržností a mezi mládeží a příslušníky VB docházelo ke konfliktům v širokém okolí Petřínských sadů. Ve večerních hodinách

---

¹⁰¹ Rekonstrukci petřínských událostí se věnoval např. historik Petr Blažek. BLAŽEK, Petr, *Akce „Mácha“*. *Historická rekonstrukce petřínských událostí 1. května 1962*, in: PETRÁŠ, J., SVOBODA, L., *Československo 1954–1962*, Praha 2015, str. 194.

¹⁰² Tamtéž, str. 197.

¹⁰³ ABS, f. A7, inv. j. 89, Správy o previerke práce orgánov Štátnej a Verejnej bezpečnosti na úseku tr. Činnosti páchanej mládežou (závadovou).

¹⁰⁴ Např. LP, fond Československé studentské hnutí v šedesátých letech dvacátého století, inv. č. 10, Zpráva o disciplinačních řízeních na VŠZ v Praze, 12. 5. 1962.

¹⁰⁵ BLAŽEK, Petr, *Akce „Mácha“*. *Historická rekonstrukce petřínských událostí 1. května 1962*, in: PETRÁŠ, J., SVOBODA, L., *Československo 1954–1962*, Praha 2015, str. 193–202.

se dokonce na Újezdě shromáždil několikasethlavý dav, který vyrazil demonstrovat směrem k Pražskému hradu. Průvod se nakonec stočil k Národnímu divadlu, odkud pokračoval do Spálené ulice. Po cestě došlo k dalšímu plošnému zásahu VB. Rozehnaný dav se po desáté hodině sešel na Václavském náměstí, kde došlo k dalším výtržnostem, během nichž mládež pískala, ohrožovala veřejný pořádek a verbálně konfrontovala příslušníky Veřejné bezpečnosti. Až poslední zásah na Václavském náměstí „výtržnosti“ ukončil. Během prvomájového večera 1965 bylo celkově zadrženo 85 osob. Část z nich byla v červenci odsouzena, někteří dokonce k nepodmíněným trestům.¹⁰⁶

Plošné zásahy proti výtržníkům se ukázaly jako nefunkční. Zkušenost s násilnými střety s „výtržníky“ totiž další konflikty jenom eskalovala a ve výsledku násilné chování spíše stimulovala, a to na obou stranách. Opakování aktivit v Petřínských sadech se ani dlouhodobě nedařilo zabránit. V delším hledisku se stranické orgány petřínským událostem snažily předcházet organizací oficiálních programů v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka (pořádaných takto už od roku 1963). Na těchto akcích hrály bigbeatové kapely a konal se zde i další doprovodný program.¹⁰⁷ Vyvrcholením těchto snah byla organizace majálesu, které se věnuje následující kapitola.

Studentské majálesy – 1965–1966

O uspořádání studentského majálesu se hojně diskutovalo již v roce 1964. S nápadem uspořádat po letech majálesový pochod přišli delegáti VOV ČSM Praha. Akce byla definitivně povolena v březnu 1965. Majálesové průvody se měly konat ve všech studentských městech v Československu. Povolení uspořádat majáles bylo jasným pokračováním nastoleného kurzu politiky důvěry. Promítala se do něj jak snaha o vyšší aktivizaci a samostatnost, tak i úsilí o vyšší zodpovědnost studentstva, což bylo zdůrazněno v návrhu o uspořádání, které podepsalo ÚV KSČ: „[...] bude nutné podtrhnout důvěru strany ke studentům, využít velkých revolučních tradic našeho studentstva a zdůraznit i velkou odpovědnost za to, že

---

¹⁰⁶ BLAŽEK, Petr, *Akce „Mácha“*. *Historická rekonstrukce petřínských událostí 1. května 1962*, in: PETRÁŠ, J., SVOBODA, L., *Československo 1954–1962*, Praha 2015, str. 199.

¹⁰⁷ Tamtéž.

sami studenti nedovolí chuligánům a různým živlům jejich veselice zneužívat.“¹⁰⁸ I v přípravách nadále platila zásada demokratického centralismu, tzn. že majáles pořádali sami studenti a studentky, avšak prostřednictvím jednotlivých vysokoškolských buněk ČSM. Hlavní díl zodpovědnosti ležel především na funkcionářích vysokoškolských svazů a na studentech-komunistech.¹⁰⁹

Majáles měl potvrzovat jednotu studentstva – intelligence – s dělnickou třídou. Funkcionáři z Ministerstva školství a kultury i z ÚV KSČ věřili, „[...] že tento postup by [...] umožnil postavit se do čela aktivity pražských vysokoškoláků, upevnit důvěru drtivé většiny studentů ke straně a že aktivní politické práce v přípravě 1. máje a majálesu by se mohla stát dalším impulsem správného zaměřování studentské aktivity. [...] Návrh na uspořádání majálesové veselice vychází ze situace, která je v současné době mezi studenty. Jeho realizace by umožnila podchytit a vhodně usměrnit politické a organizační schopnosti studentů, získat cenné zkušenosti při přípravě a řízení velké a významné politické akce, posílit společenskou odpovědnost za vlastní politické projevy na veřejnosti. Z těchto důvodů by mělo uspořádání majáles[u] značný význam pro rozvíjení masové politické práce mezi studenty.“¹¹⁰ Důvěru korunoval fakt, že se majáles skutečně odehrával ve stejný den jako tradiční prvomájový pochod, který symbolizoval jednotu socialistické společnosti.

Povolení majálesu však mělo ještě druhý, neméně důležitý důvod. Byla jím snaha zamezit tradici petřínských střetů mezi mládeží a bezpečnostními složkami, a to pozitivní akcí. Takto zdůvodňovali potřebu majálesu nejen funkcionáři, ale i samotní studenti, kteří se často distancovali od snah propojit petřínské události se studenty. „Myšlenka uspořádat majáles je v poslední době mezi pražskou studující mládeží na vysokých školách velmi živá. Zvláště po petřínských událostech v roce 1962 a po opakujících se výtržnostech v letech 1963–64 začalo mezi studenty sílit vědomí o potřebě větší pozitivní akce, která by ukázala široké veřejnosti, že studentstvo nemá nic společného s chuligánskými výtržnostmi, že se dovede vesele, vtipně a slušně bavit.“¹¹¹ Snahu zamezit petřínským událostem korunoval naplánovaný večerní kulturní program v Parku kultury a oddechu Julia Fučíka

---

¹⁰⁸ NA, f. 1261/0/44, arch. j. 280, Návrh na uspořádání studentských „Majáles 1965“ v hl. m. Praze.

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

(dnešní areál Výstaviště). Majáles měl představovat novou legitimní formu kolektivní studentské manifestace, která by sekundovala nelegitimním petřínským výtržnostem.

Jako oficiální cíl majálesu byla deklarována snaha připojit studenty a studentky k prvomájovým oslavám a k dvacátému výročí konce 2. světové války, a to „s radostí a veselím mládí.“¹¹²

Represe – násilí

Orgány Ministerstva vnitra, které měly za úkol dohlížet na zdárný průběh prvomájových oslav, nebraly bezpečnost na lehkou váhu. Nejenže se snažily zabránit možným protistátním výstupům, ale zároveň musely dohlížet na bezpečí všech průvodů. Jejich přístup k majálesovému průvodu i večernímu programu však zřetelně zrcadlil proměnu strategie a postupný odklon od extenzivní represe, potažmo násilí. Jednání mezi organizátory majálesu a Veřejnou bezpečností zároveň poukázala na určitou míru napětí mezi studentstvem a bezpečnostními složkami.

Sami organizátoři se během příprav kvůli možným zásahům policie strachovali.¹¹³ Na společných setkáních studentských organizátorů a městské správy Veřejné bezpečnosti se dohodlo, že přítomnost uniformovaných příslušníků bude minimální.¹¹⁴ Hlavní strategií bezpečnostních složek bylo co nejvíc zneviditelnit kontrolu, tedy snížit počet uniformovaných příslušníků a zvýšit počet policistů v civilu. Na studentský pochod tak skutečně dohlíželo minimální množství uniformovaných policistů, kteří měli řešit pouze možná bezpečnostní rizika. Během příprav byla stanovena tzv. studentská policie, která měla na klidný průběh průvodu sama dohlížet. V případě závadových transparentů či hesel neměly bezpečnostní složky dle rozkazu zasahovat. Pokud by nějaké jednání nabývalo protistátního charakteru, měli příslušníci v civilu pouze zaznamenat iniciátory. Proti nim mělo být zakročeno ve vhodném momentu, potažmo v nepřítomnosti většího množství lidí. Podobná strategie byla stanovena i pro večerní program, kdy měli příslušníci

---

¹¹² NA, f. 1261/0/44, arch. j. 280, Návrh na uspořádání studentských „Majáles 1965“ v hl. m. Praze.

¹¹³ LB, f. Československé studentské hnutí šedesátých let dvacátého století, inv. č. 56, Stanovisko vysokoškolského obvodního výboru ČSM Praha o průběhu a organizaci Majáles 65.

¹¹⁴ ABS, f. A/9, inv. č. 243, KS MV, Předběžná zpráva o průběhu prvomájových oslav a majálesu.

řešit veškeré problémy primárně se studentskými organizátory akce a zasahovat jen v případě nejvyšší nouze. Stejná strategie se týkala i Petřínských sadů, které byly pro jistotu celý den monitorovány příslušníky VB v civilu. Ani tam neměli zasahovat, pouze pozorovat a zaznamenávat případné výtržníky a v případě nutnosti je zadržet později, v nepřítomnosti většího množství lidí.¹¹⁵

Za majálesové slavnosti zodpovídali organizační týmy jednotlivých fakultních výborů.

Přestože 1. máj i majálesový průvod se měl obejít pokud možno bez represivních zásahů, předcházela mu celá řada „neviditelné represe“. Několik dní před májovými slavnostmi provedla Veřejná i Státní bezpečnost dvě velké razie proti „závadovým osobám“, během kterých bylo předvedeno přes 883 osob, vazba byla uvalena na 55 z nich a do výkonu trestu předáno 11 jedinců.¹¹⁶

Průběh majálesu

Brzy odpoledne po skončení prvomájového průvodu Prahou se začali scházet studenti a studentky jednotlivých fakult a společně vyrazili na Staroměstské náměstí, odkud měl majálesový průvod vycházet. Hned na začátku průvodu se objevila zhruba 50členná skupina, Veřejnou bezpečností popsána jako chuligánská, která vykřikovala pravděpodobně protikomunistická hesla. Organizátorům se je bez pomoci Veřejné bezpečnosti podařilo vykázat z manifestace pryč.¹¹⁷

Průvod vyrazil ze Staroměstského náměstí, pokračoval přes Mánesův most a mířil až do Parku kultury a oddechu Julia Fučíka. Účastnilo se ho okolo 6 tisíc studentů a studentek.¹¹⁸ Pochod byl rozdělen podle jednotlivých fakult a doprovázela ho řada alegorických vozů s transparenty s širokým obsahovým záběrem hesel. Neobvyklá událost přilákala velké publikum, průvodu přihlíželo okolo 150 tisíc diváků. Jak bylo dopředu avizováno, pochod doprovázelo pouze 15 uniformovaných dvojic, zato však okolo 150 policistů v civilu. Na pořádek

---

¹¹⁵ ABS, f. A/9, arch. j. 255, Plán MS VB a KS MV Praha a hlavní zásady bezpečnostních opatření k zaistění májových oslav v r. 1965.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ ABS, A/9, inv. j. 243, Předběžná zpráva o průběhu májových oslav a majálesu.

¹¹⁸ KUDRNA, Jaroslav, *Neprizpůsobiví. Studenti, máničky a další pohledem československých mocenských orgánů*, in: Paměť a dějiny, č. 2/2011, str. 3–16.

dohlížela především „studentská policie“ z řad organizátorů, která byla vybavena salámovými pendreký.¹¹⁹

V Parku oddechu pokračoval večerní program. Konala se slavná volba krále Majálesu, kterou vyhrál americký beatnik a básník Allen Ginsberg.¹²⁰ Ve volbě královny majálesu zvítězila Anna Nováková, studentka z přírodovědecké fakulty.¹²¹ Bohatý večerní program probíhal v několika sálech a doprovázela ho řada především technických nedostatků, způsobených hlavně tím, že nikdo nečekal tak obrovskou účast. Za prvé pracovníci areálů zajistili málo stánků s občerstvením, a tak „[...] přibližně v 19:30 hod. nebylo v areálu Parku možné koupit ani špekáček a velké většině mladých lidí zbylo jako jediné občerstvení vícestupňové pivo.“¹²² Malý počet stánků zavinil vznik dlouhých front a stísnění prostoru. Toto a řada závad na technickém vybavení, především kabelů a podií, způsobil i jediný větší konflikt. Vystoupení bigbeatových kapel se z důvodu technických poruch přesunulo do hlavního sálu. Do již přeplněného prostoru si fanoušci brali židle z druhého areálu a došlo k tahanicím s organizátory. Během koncertu se porouchala reprobedna a došlo k dalšímu přerušení. Za houstnoucí atmosféry došlo mezi mladými lidmi a organizátory k potyčce. Mladiství bigbítáři reagovali pískáním a házením židlí na podium. Za této situace byl program předčasně ukončen a hosté byli vyzváni k opuštění sálu. Ukončení asistovala studentská policie a nedošlo přitom k dalším incidentům, což ocenilo i předsednictvo VOV ČSM Praha: „Velkou zásluhu na tom má zejména Studentská policie, která svým neobyčejně taktním, přitom však důrazným chováním a vystupováním dokázala řadu obtížných situací zvládnout a získala si u návštěvníků respekt a popularitu.“¹²³ Ani při této příležitosti nezasáhli příslušníci VB, kteří pouze venku dohlíželi na to, aby nedošlo k velkým tlačenicím. Oficiální program tak okolo desáté skončil, ale studující i nestudující mládež se v okolí areálu bavila dlouho do noci.

---

¹¹⁹ KUDRNA, Jaroslav, *Nepřizpůsobiví. Studenti, máničky a další pohledem československých mocenských orgánů*, in: Paměť a dějiny, č. 2/2011, str. 3–16.

¹²⁰ BLAŽEK, Petr, *Vyhoštění krále majálesu. Allen Ginsberg a státní bezpečnost*, Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, 2011/5, č. 2, str. 28–43.

¹²¹ ABS, A/9, inv. j. 243, Předběžná zpráva o průběhu májových oslav a majálesu.

¹²² LP, f. Československé studentské hnutí šedesátých let dvacátého století, inv. j. 56, Stanovisko VOV ČSM Praha k průběhu a organizaci Majáles 65.

¹²³ NA, f. 1261/0/44, arch. j. 280, Návrh na uspořádání studentských „Majáles“ 1965 v hl. m. Praze.

Hesla a transparenty

Karnevalová forma manifestace se některými svými specifickými funkcemi ostatním druhům protestu vymyká. Její hravé provedení umožňuje artikulovat řadu dílčích i ucelenějších kritik, které jsou díky recesistické náplni akce omluvitelné a tolerovatelné. Vytváří tak pole, na kterém je možné být daleko kritičtější a umožňuje aktérům testovat hranice kritizovatelného.

Určitá míra kritiky nejenže byla na majálesu možná, ale dokonce k ní byli studenti vybízeni. Podle plánu ÚV KSČ se od studentů očekávalo, že budou satirickou formou mírně kritičtí. Jejich kritika sice měla primárně mířit buď do vlastních řad nebo na zahraniční události (především válku ve Vietnamu), ale povolen byl i „[...] kritický pohled na nedostatky, především vysokých škol, se současným zdůrazněním kladů naší společnosti.“¹²⁴

Průvod doprovázela řada alegorických vozů s transparenty s tematicky širokým záběrem hesel. Obsah sloganů na transparentech měl být předem schválen organizačním výborem. Hesla, která studenti skandovali, samozřejmě kontrolou projít nemohla.

Přestože v hodnocení majálesu se ozývaly kritické hlasy, podle kterých měla být některá studentská hesla politicky nesprávná, ve výsledku panovala shoda, že většina z nich závadová nebyla. Nejkladněji studenty hodnotili delegáti pražské VOV ČSM: „[...] pražská vysokoškolská organizace se veřejnosti představila jako společenská skupina, která stojí na platformě socialismu a z tohoto hlediska dokáže mít na některé nešvary v naší společnosti také svůj názor, který v naprosté většině případů umí vhodně alegoricky ztvárnit.“¹²⁵

Vcelku pozitivní hodnocení obsahové části tak do určité míry kritiku studentstva legitimizovalo. Za pozitivní byla považována alegorická ztvárnění, která charakterizovala specifika jednotlivých studijních oborů, například rozcupované provazy, symbolizující špatné nervy budoucích i současných pedagogů.¹²⁶

Mezi hesla, která nebyla problematizována, patřila ta, jež kritizovala špatné studentské podmínky, např.: „Chceš jít brzo do penze, běž žrát jídlo do menze.“

---

¹²⁴ NA, f. 1261/0/44, arch. j. 280, Návrh na uspořádání studentských „Majáles“ 1965 v hl. m. Praze.

¹²⁵ LP, f. Československé studentské hnutí šedesátých let dvacátého století, inv. j. 56, Stanovisko VOV ČSM Praha k průběhu a organizaci Majáles 65.

¹²⁶ *Studentský majáles*, Rudé právo, 2. 5. 1965.

Hůře přijímána byla ta hesla, která narážela na vztah studentstva a bezpečnostních složek: „Zdravíme Bezpečnost, veřejnou i tajnou!“¹²⁷ Mezi ta, která byla funkcionáři školy, bezpečnosti i ÚV KSČ zhodnocena jako nepřijatelná, patřila hesla tematizující vztah k Sovětskému svazu, humanitární pomoci neevropským komunistickým zemím či stranickou politiku. Na majálesu roku 1965 jich ovšem nebylo mnoho. Veřejnost potom nejvíce kritizovala vulgární hesla.¹²⁸

Ohlasy na majáles – politika důvěry – ČSM

Majáles byl ze všech stran hodnocen víceméně pozitivně. Mezi kritické body se počítaly především špatná organizace, zejména v Parku kultury a oddechu a Julia Fučíka, zmíněná nemístná hesla a zvolení Ginsberga králem majálesu. Jak studenti, tak funkcionáři však majáles obecně považovali za úspěšný. Akce potvrzovala, že trend politiky důvěry je funkční a žádoucí. Studenti i funkcionáři škol, ba dokonce bezpečnostní složky deklarovali, že organizace majálesu vztahy mezi všemi zmíněnými aktéry zlepšila. Majáles se stal zhmotněným dobrým příkladem aktivizace studentstva, která měla vést ke zvýšení popularity ČSM.

I bezpečnostní strategie „neviditelné účasti“, pasivního přístupu a kooperace se studentskými organizátory sklídila úspěch. Příslušníci bezpečnostních složek zhodnotili akci jako zlom ve vztazích mezi studentstvem a bezpečnostními složkami. Bezpečnostní koncepce se osvědčila zejména proto, „[...] že nikde nebylo vidět příslušníky ani v civilu, ani v uniformě.“¹²⁹

Pozitivně hodnotili bezpečnostní přístup i sami studenti. I v časopise Buchar, který byl hodnocen jako jakási tribuna studentského hnutí, autor mírně ironického článku o majálesu popsal vztah mezi studenty a VB jako *veskrze přátelské*.¹³⁰

Nejdůležitější vizitkou úspěchu strategie bezpečnostních složek, ale i samotného majálesu, byla skutečnost, že poprvé po třech letech se prvomájové oslavy obešly bez násilných střetů mezi Veřejnou bezpečností a mladými lidmi. Úspěch byl potvrzen i nevelkými finančními náklady. Nedostatky v Parku kultury

---

¹²⁷ ABS, A/9, inv. j. 243, Předběžná zpráva o průběhu májových oslav a majálesu.

¹²⁸ Tamtéž

¹²⁹ ABS, A/9, inv. j. 243, Předběžná zpráva o průběhu májových oslav a majálesu.

¹³⁰ Buchar, číslo 6, 1965; dostupné na http://scriptum.cz/soubory/scriptum/studentske-casopisy-60-let-xx-stol/buchar_1965_07_oa-hrdlicka_1361623038_ocr.pdf. [Poslední přístup 26.11. 2017]

a oddechu Julia Fučíka a konflikty u bigbeatové stage způsobily škody za zhruba 22 tisíc Kčs, což bylo mnohonásobně méně než škody z petřínských událostí z minulých let.¹³¹

Během majálesu se tak nadále vybrušovala diferenciací mezi „výtržníky“ na jedné straně a socialistickými studenty na straně druhé. Tomu napomohla nejen absence konfliktů na Petříně, ale i distanc studentů od mírných excesů, které se během majálesu vyskytly. Nakonec i konflikt na bigbeatovém koncertě byl studenty odsouzen jako incident způsobený mladými výtržníky, a ne studenty či studentkami.

Nová koncepce bezpečnostních složek se tak projevila jako účinná i v dlouhodobém měřítku a postupně se z ní stávala norma. Reálně to vedlo k úbytku společenské zkušenosti s extenzivní či plošnou represí.

Celostátní konference studentů

Přestože majáles znamenal určité dočasné zvýšení popularity ČSM, trend úbytku členstva dlouhodobě přetrvával. I proto byla na popud ÚV KSČ a ÚV ČSM svolána v prosinci roku 1965 celostátní konference studentů, jejíž cílem bylo zhodnotit celkovou situaci na vysokých školách, nechat studenty a studentky mluvit o svých problémech, odpovídat na otevřené problémy a pokusit se politicky intervenovat – ukázat správné uplatňování vedoucí úlohy strany a stanovit úkoly organizací ČSM.¹³² Během konference, na které diskutovalo přes 450 zvolených delegátů, vykryštovalo několik základních střetů – nadále se řešilo zneuznání inteligence, materiální podmínky a konečně vztah studentstva k ČSM.

Po úvodním referátu tajemníka ÚV KSČ Vladimíra Kouckého a dalších soudruhů dostali slovo sami studenti a studentky. Diskuzi opanovala tři témata – vztah k ČSM a jeho federalizace, materiální podmínky studentstva a postavení inteligence ve společnosti.

Téma materiálních podmínek úzce souviselo s celkovým postavením studentstva-inteligence ve společnosti a celkově se dá zarámovat jako boj o

---

¹³¹ LP, f. Československé studentské hnutí šedesátých let dvacátého století, inv. j. 56, Stanovisko VOV ČSM Praha k průběhu a organizaci Majáles 65.

¹³² NA, f. 1261/0/44, arch. j. 280, Návrh na uspořádání celostátního aktivu vysokoškolských studentů.

uznání.¹³³ Opětovně se objevila kritika špatného stavu kolejí a menz. Bylo požadováno celkové zlepšení studentských výhod, jako například slevy jízdného a rozšíření studentských slev z divadel i do kina. Studenti upozorňovali, že slevy do divadel jsou často poskytovány na ta nejhorší místa. Hlavním terčem kritiky byly nízké platy a nedostatky v rozmísťování absolventů na místa odpovídající jejich kvalifikaci, zejména pak v zemědělství. Řada delegátů a delegátek konference spojovala nízkou materiální úroveň studentů se zneuznáním inteligence jakožto svébytné a důležité sociální skupiny a považovali ho za konflikt mezi dělnickou třídou a inteligencí. Naplňování vize socialismu coby společnosti, v níž absentují třídní rozpory, se tak nadále problematizovalo.

Zvyšující se sebevědomí a aktivita studentstva, na jednu stranu žádoucí, však měla mít své hranice. Na zasedání ÚV KSČ to ve zprávě konferenci vyjádřil V. Koucký: „Mezi částí studentstva je značně rozšířena myšlenka o nutnosti prosazení vedoucí úlohy inteligence, která je považována za nejprogresivnější sílu vývoje naší společnosti. Je zdůvodňována tím, že dělnická třída v rozvoji socialistické společnosti ztrácí své postavení, které měla dříve v revolučních proměnách [...] Nesprávné závěry [...] o pohybu vnitřní struktury socialistické společnosti, směřující k názoru o výlučném a primárním postavení inteligence jako jakési zvláštní a společensky nadřazené skupiny, přijmout nelze.“¹³⁴

Klíčovým tématem byl potom vztah k ČSM. Nezájem studentstva o činnost ve svazu delegátů a delegátek konference spatřovali v tom, že nenalezl vhodný způsob činnosti mezi mládeží. Svaz podle delegací konference neprosazoval zájmy studentstva, náměty studujících na jednotlivých fakultách narážely na nepochopení školských a někde i státních či stranických orgánů v otázkách jejich specifických zájmů. Svaz se také nezabýval materiálními podmínkami ani sociálním a kulturním vyžitím.¹³⁵

Na konferenci vystoupil Jiří Müller se svým konceptem federalizace. Svaz se měl rozdělit na dvě složky – pro mládež do 18 let věku a pro mládež nad 18 let. Organizace nad 18 let měla mít tři základní svazy: svaz průmyslové mládeže, svaz mládeže zemědělské a konečně svaz vysokoškolský. Jednotlivé svazy by měly své zástupce v zastupujícím orgánu. Tento návrh by sice nadále uplatňoval politiku

---

¹³³ HONNETH, Axel, *Kampf um Anerkennung*, Frankfurt/M 1998.

¹³⁴ NA, f. 2/1, arch. j. 124, bod 5. Celostátní konference vysokoškolských studentů.

¹³⁵ NA, f., číslo kolegia 13, rok 1966, Celostátní konference studentů vysokých škol.

demokratického centralismu, ale byl by v neprospěch jednoty mládeže. Výstupy konference se snažily tento negativní trend zvrátit. Došlo k řadě konkrétních návrhů na materiální zlepšení: zrušil se vliv výše příjmu studujících na studentské výhody, jako byla cena jídla v menze či zlevněné jízdné. Rozpracoval se plán na bezúročné studentské půjčky, vypracovaly se návrhy na další zlevnění vstupů na kulturní akce a zvýšily se požadavky na minimální rozlohu bytů na kolejích. Funkcionáři tak verbálně i fakticky legitimizovali studentské materiální požadavky.¹³⁶ Šířící se „negativní“ tendence, jako byla federalizace ČSM, se měla řešit opět posílením vlivu studentů-komunistů ve svazu a zlepšením činnosti kateder marxismu-leninismu. Zároveň se funkcionáři rozhodli zaměřit na konkrétní aktivitu studentstva, při které dochází k jejich realizaci a zároveň k popularizaci svazu – na majáles 1966.

Majáles 1966

Aby se předešlo organizačním nedostatkům, rozhodl Sekretariát ÚV KSČ rozložit majálesové slavnosti na několik dní a samotný pochod posunout až na 15. května, aby organizačně nekolidoval s prvomájovým průvodem. Posun data měl i ten účel, aby případná závadná hesla nebyla chápána jako provokace na prvního máje. Celé pražské slavnosti organizoval štáb VOV ČSM Praha, ve kterém měli být zastoupeni studentští delegáti z jednotlivých fakult.¹³⁷ Během prvních dvou květnových týdnů probíhaly různé kulturní či sportovní akce. Pro průvod vybral štáb téma „Studenti a vesmír“. Majálesové slavnosti se stejně jako v předešlém roce slavily ve všech studentských městech. Pouze v Brně neproběhl pochod, ale jen konkrétní slavnostní aktivity na jednotlivých fakultách.¹³⁸

Na rozdíl od předchozího roku pražský průvod začínal už ráno, kdy se mezi šestou a osmou hodinou ranní scházeli studenti a studentky jednotlivých fakult u svých škol. Společně v šestistupech posléze vyráželi na Staroměstské náměstí, kde se všechny fakultní průvody setkaly. Jednotlivé fakultní proudy měly své alegorické vozy, které mohly být taženy koni či traktory. Každý proud také doprovázelo jedno

---

¹³⁶ NA, f., číslo kolegia 13, rok 1966, Celostátní konference studentů vysokých škol.

¹³⁷ LP, f. Československé studentské hnutí šedesátých let dvacátého století, inv. j. 65, VOV ČSM

¹³⁸ NA, f. 02/4, aj. 2, Zhodnocení majáles 1966.

rádiové vozidlo SNB.¹³⁹ Ze Staroměstského náměstí vyrazil průvod stejně jako v předešlém roce do Parku kultury a oddechu Julia Fučíka, kde od tří hodin probíhal program. V samotném parku vystupovalo oproti předešlému ročníku více profesionálních umělců, studentským vystoupením na úkor.

Zatímco předchozí majáles byl až na drobné detaily hodnocen pozitivně a povedlo se mu, dle oficiálních orgánů, správně aktivizovat studentstvo, rok 1966 byl tomu pravým opakem. Organizátorům se nepovedlo majáles „[...] ovlivnit ideologicky natolik, aby vedle pozitivních jevů nevystoupily ostře do popředí určité protistranické, protisocialistické a protisovětské projevy jednotlivých skupinek studentů. [...] tím přerostl majáles 1966 v těchto místech ráz studentské veselice,“¹⁴⁰ zhodnotil majáles Sekretariát ÚV KSČ. Studenti, povzbuzeni tím, že jejich recesistická kritika z loňského majálesu nevedla k represivní reakci, v některých heslech ještě přitvrdili. „Vedle vulgárnosti a beztaktnosti v politicky nesprávných a nepřátelských heslech, zvláště skandovaných, byly názory přehlížející, ironizující a nedoceňující revoluční historii strany, dělnického hnutí, úspěchy výstavby socialismu v ČSSR.“¹⁴¹ Vyvrcholením negativních projevů byla protisovětská hesla.

Na vyhodnocení obsahu hesel se podílela především ideologická komise ÚV KSČ. Stejně jako během majálesu roku 1965, za vhodná hesla byla považována ta, která narážela na každodenní potíže studentů či ta, která dílčím způsobem kritizovala materiální zázemí.¹⁴² Studenti dle hodnocení ve své kritice nerozlišovali mezi politicky správnými principy a jejich možnými praktickými deformacemi (viz heslo „nová soustava řízení – staré pověsti české“).¹⁴³ Negativně byla přijímána i hesla narážející na aktivitu StB na vysokých školách („čtěte rychle, jdou po nás“).¹⁴⁴ Mezi nejhůře hodnocená patřila hesla protisovětská, protistranická nebo minimálně *škodolibě cynická* (např. heslo narážející na nezdary páté pětiletky: „heslo 4. pětiletky ani brambor nazmar, heslo 5. pětiletky ani brambor. Nazdar“; či heslo narážející na XIII. sjezd KSČ: „Zdravíme XIII. karneval“).¹⁴⁵

---

¹³⁹ LP, f. Československé studentské hnutí šedesátých let dvacátého století, inv. j. 56, Stanovisko VOV ČSM Praha k průběhu a organizaci Majáles 65.

¹⁴⁰ NA, f. 02/4, aj. 2, Zhodnocení Majáles 1966.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Tamtéž.

Hodnocení majálesu nepřidala ani skutečnost, že se během průvodů objevilo několik stejných hesel jako během výtržností na Petříně (např. heslo o páté pětiletce).

Represe – násilí

Přes kritické momenty během průvodu i během majálesu 66 bezpečnostní orgány nezasahovaly do jejich chodu a nechaly průběh převážně na studentské policii. Represe nežádoucích projevů přišla až v následných dnech a prováděly ji převážně jednotlivé fakultní orgány pomocí napomenutí, důtek či vyloučení.

Přestože všechna hodnocení majálesu přiznávala, že nežádoucích tendencí se dopouštěla menší část studentstva, neměnilo to nic na tom, že se provinili i organizátoři. Protože, jak bylo avizováno ve všech dobových dokumentech o vysokoškolské politice, základem politiky důvěry byla i vyšší zodpovědnost aktivních jednotlivců. Proto např. 8 organizátorů z Filozofické fakulty dostalo důtku za nezvládnutou organizaci. Represe se nevyhnula ani řadě konkrétních provinilců a několik z nich tak bylo vyloučeno ze studia – mezi nimi i král majálesu Sedláček za svůj nevhodný kandidátský projev.¹⁴⁶

Srovnání majálesů 1965 a 1966: Mezi disciplinací a emancipací

Oba majálesy měly ve výsledku na studentské hnutí určitý vliv, a to jak v emancipačním, tak v disciplinačním ohledu. Jejich porovnání umožňuje sledovat dobové hranice toho, co si ještě studenti a studentky mohli dovolit říct. Rok 1965 umožnil studentstvu po dlouhé době zakusit specifickou sociální interakci – kolektivní pochod organizovaný samotnými studenty. Účastí na majálesových pochodech si řada aktérů osvojila nejen samotný akt průvodu, ale i schopnost do průvodu se organizovat. Oba roky testovaly, co všechno je ještě možné ve veřejném prostoru kritizovat bez represivní reakce. Zatímco dílčí kritiku studentských materiálních podmínek funkcionáři strany i školy tolerovali a do určité míry i legitimizovali, především v druhém roce se ukázalo, že kritika politiky strany či dokonce Sovětského svazu přijatelná není. Ale i tak se stalo zvykem, že proti akcím čistě studentským se viditelně nezasahuje. Otevřenou policejní represi namísto toho

---

¹⁴⁶ NA, f. 02/4, aj. 2, Zhodnocení Majáles 1966.

suplovaly studijní postihy, které prováděly samy vysoké školy. Ze studentské každodennosti se tak nadále vytrácela zkušenost s explicitním násilím bezpečnostních složek. A konečně i pro bezpečnostní aparát představovaly majálesy důležitý moment sociálního učení. Nejzásadnější byla zkušenost, že proto, aby pochody neeskalovaly v násilný střet, je lepší zásahy do samotného průvodu minimalizovat.

Zkušenost z majálesu 1966 se projevila i v přístupu stranických funkcionářů k politice důvěry. Členové sekretariátu ÚV KSČ sice v hodnocení majálesu deklarovali, „[...] že studentské hnutí, které mělo a má i nadále plnou podporu strany, zároveň v něm ale dodali že musí být samými studenty a orgány vysokých škol oproštěno od těch, kteří by do něho vnášeli projevy skepse, nejistoty a urážek strany, pracovního úsilí našeho lidu a vztahů k Sovětskému svazu.“¹⁴⁷ Polovina roku 1966 byla určitým vyvrcholením pozitivního přístupu ke studentstvu. Po majálesu začalo přibývat kritických hlasů. I nadále se především školní funkcionáři snažili podporovat aktivity studentstva v rámci ČSM, zároveň však začali přísněji přistupovat k těm, kteří se aktivně snažili federalizovat ČSM. Konkrétně se více zaměřili na aktivity tzv. pražských radikálů, kteří se organizovali zejména okolo STARu.

Reakce na snahu o federalizaci ČSM

Na celostátní konferenci studentstva v roce 1965 bylo stanoveno, že další konference by měla proběhnout do prosince 1966. Hlavním tématem měla být nová podoba ČSM. Pro pražské radikály, kteří usilovali o federalizaci organizace, to měla být příležitost pro prosazení vlastní koncepce. V listopadu 1966 byl do pražského studentského výboru opět zvolen Jiří Müller a několik jeho přátel. Ti v tzv. Komisi 11 vytvořili návrh na federalizovanou podobu ČSM. ÚV ČSM zprávu shodili ze stolu s odůvodněním, že nebyla vytvořena většinou výboru a ani s ní nebyla seznámena většina širší studentské veřejnosti. O měsíc později byl Jiří Müller vyloučen z ČSM kvůli pravidelným návštěvám Čínské velvyslanectví. Dalším odůvodněním bylo, že vytvářel opoziční hnutí. O den později byl vyloučen z fakulty za neplnění studijních povinností. Týden poté, 27. prosince, byl povolán

---

¹⁴⁷ NA, f. 02/4, aj. 2, Zhodnocení Majáles 1966.

na vojenskou službu.¹⁴⁸ Pražská studentská rada (STAR) podala proti vyloučení Jiřího Müllera odvolání a dál ho považovala za člena rady i ČSM. Za STAR se však nepostavilo větší množství studentstva a 3. 11. 1966 ÚV ČSM potvrdilo Müllerovo vyloučení.

Vedení ČSM nadále stupňovalo tlak na „pražské radikály“. Další studentský sjezd byl týden za týdnem odsouván na pozdější termín. V polovině května proběhlo jednodenní setkání studentů z celé republiky, na které byli pozváni jen Ústředním výborem KSČ předem vybraní zástupci škol. Zároveň byl program zorganizován takovým způsobem, aby během setkání nebyl čas na dlouhé politické diskuze. Několik dní poté se konala městská konference ČSM, na které se studentům a studentkám povedlo vyvolat řadu diskuzí s ostatními delegacemi.¹⁴⁹

Svou snahu o federalizaci chtěli posléze pražští radikálové prosadit na 5. sjezdu ČSM, který proběhl ve dnech 5.–8. 6. 1967. ÚV ČSM však udělalo vše proto, aby jejich hlas nezazněl. Sjezd probíhal ve zkouškovém období. Původní návrhy místních organizací ČSM k volbám do ÚV byly shora zredukovány tak, aby v nich chyběli zastánci federalizace. Zástupci pražských radikálů se v diskuzích většinou ani nedostali ke slovu. Ve volbách do ÚV i ve schvalování nových stanov byli na hlavu poraženi.¹⁵⁰ Několik týdnů poté byl ze studia i z ČSM vyloučen Jiří Holeček, který se stal mluvčím pražských radikálů po Müllerově vyloučení.¹⁵¹

Vedení strany i ČSM tak sice nadále deklarovalo důvěru ve studentstvo, jasně však dalo najevo, že vyjmutí ČSM z principů demokratického centralismu nepřichází v úvahu. Přestože studentská politická vůle po vzniku nezávislé studentské samosprávy či federalizace sílila, stále zůstávala v omezeném kruhu především pražských studentů.

Petřín 1966

Rozhodnutí rozložit majálesové slavnosti na několik týdnů a posunout průvod až na 15. květen způsobilo, že se Petřínské události v roce 1966 zase opakovaly. Okolo deváté hodiny večerní se u pomníku Karla Hynka Máchy opět srotil dav mládeže,

---

¹⁴⁸ AMP, f. KSČ – VV, inv. č. 517, Současné události v pražském studentském hnutí, 1967.

¹⁴⁹ AMP, f. KSČ – VV, inv. č. 517, Současné události v pražském studentském hnutí, 1967.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*, Praha 2008, str. 97.

čítající zhruba tři sta hlav. Během následující hodiny z davu stejně jako roky předtím znělo skandování hesel útočících na Sovětský svaz – „Ať žije Sovětský svaz, ale ze svého!“¹⁵² O tom, že se z petřinských událostí stala tradice konfliktu s Veřejnou bezpečností, se kterou mládež počítala, svědčí i jedno z hesel, ozývajících se v sadech „Policajti na nás nejdou, najdeme si je sami!“¹⁵³

Zhruba po hodině sešla mládež z Petřinských sadů a sešikovala se do pochodu. Sřet s bezpečností byl očekáván i nadále: v momentě kdy, okolo průvodu projíždělo auto VB, se ozvaly výkřiky „Tady jsou!“, „Převraťte auto!“ apod.¹⁵⁴ Dav se rozprostřel po celé vozovce a vyrazil na pochod směrem k Národnímu divadlu. Po cestě někteří účastníci strhávali kladky motorových vozů elektrické dráhy, pokoušeli se o sejmutí orientačních tabulí tramvají nebo z nich strhávali československé vlajky, které vzápětí brali do čela průvodu. Na mostě 1. máje (dnes most Legií) strhl jeden účastník průvodu sovětskou vlajku, kterou zapálil a hodil do Vltavy.¹⁵⁵

U Národního divadla poprvé zasáhlo několik příslušníků VB, aby průvod neblokoval dopravu. Během chvíle se okolo nich srotil zástup s výkřiky typu „Gestapo!“ a „Bijte je!“¹⁵⁶ Po tomto menším incidentu z průvodu odešla řada zvědavců. Dav dál pokračoval až na Václavské náměstí, kde se začala skandovat další hesla typu: „Nestojí na chodníku, kdo miluje republiku“, „Chceme svobodu, chceme demokracii!“ nebo „Když půjdeme v jednom šiku, Tonda ztratí republiku.“¹⁵⁷ V horní části Václavského náměstí se projevil transfer strategií protestních hnutí ze Západu, kdy účastníci pochodu za pokřiku „Demonstrujeme v sedě jako v Anglii“ přistoupili k tzv. blokádě v sedě – a obsadili prostor v okolí sochy svatého Václava. Po zjištění, že v okolí sochy nikomu nepřekáží, se dav vydal směrem ke Karlovu mostu. Po cestě dav strhával další sovětské vlajky, které lidé na zemi pošlapávali, zatímco ty české nesli v čele průvodu. U mostu se po krátké diskuzi rozhodli účastníci a účastnice most překročit. Zde teprve došlo

---

¹⁵² ABS, f. A/9, inv. j. 355, Zpráva o hromadné výtržnosti v Praze 1 v noci z 1. na 2. května 1966, 18. 7. 1966.

¹⁵³ ABS, f. A/9, inv. j. 355, Správa o stavu vyšetřování účastníků výtržnického sprievodu 1. a 2. 5. 1966 v Praze 1.

¹⁵⁴ ABS, f. A/9, inv. j. 355, Správa o stavu vyšetřování účastníků výtržnického sprievodu 1. a 2. 5. 1966 v Praze 1.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

k uzavěrci mostu příslušníky VB, kteří během zákroku, který trval pár minut, zatkli 147 osob.

Násilí – represe

Z průběhu demonstrace je zřejmé, že VB i na jasné „výtržnické“ a „protistátní“ demonstraci dále pokračovala ve strategii minimálních zásahů, takže protest neeskalovala přímým a plošným zásahem. Stejně jako na majálesové průvody, i na petřínský pochod bylo nasazeno velké množství policistů v civilu, a naopak uniformovaní příslušníci VB byli připraveni ve vedlejších ulicích. „Po zkušenostech z minulých let volila Veřejná bezpečnost taktiku, za jejíž pomoci by byli odhaleni právě ti nejaktivnější účastníci a aby nedošlo k zákroku proti nezúčastněným osobám.“¹⁵⁸ Příslušníci VB tak nezakročili ani u Národního divadla, ani na Václavském náměstí, „[...] kde výtržníci začali provolávat hesla a soustřeďovat okolo sebe značný počet zvědavců.“ Místo toho nepřetržitým sledováním vytipovala iniciátory.¹⁵⁹ Rozkaz k zákroku dostali zásahoví policisté až na Karlově mostě – tedy na uzavřeném prostoru, odkud se nemohli pochodující rozprchnout, ani nemohlo zákroku přihlížet velké množství lidí.

Petřín 1967

Rok 1967 byl o poznání klidnější než rok předchozí. Poklidné setkání mládeže u sochy Karla Hynka Máchy, kde mladí lidé hráli na kytary a bavili se různými způsoby, narušilo až vystoupení opilé dívky, která vylezla na sochu a rozproudila dav vykřikováním kritických a provokativních hesel. Patřila mezi ně kritika ČSM: „ČSM bude vzácné jako tuzex!“, protisovětská hesla: „Se sovětským svazem, na věčnost, ale již brzy!“, kritika hospodářské situace: „Proč není vepřové maso? Prasata mají krátké nohy a nestačí nám, protože jdeme mílovými kroky vpřed“, či výpady proti VB: „O nocleh je postaráno, pod Petřínem čekají autobusy.“¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ ABS, f. A/9, inv. j. 355, Správa o stavu vyšetřování účastníků výtržnického sprievodu 1. a 2. 5. 1966 v Praze 1.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ ABS, f. A9, inv. j. 406, Informace o případu výtržnictví dne 1. 5. 1967 v Praze 1, v Petřínských sadech, 4. května 1967.

Okolo desáté večerní se dav srotil s cílem vyrazit na Václavské náměstí. Tomu bezpečnostní složky zabránily rychlým opatřením. Zmíněná dívka byla zatčena a bylo s ní vedeno trestní řízení.¹⁶¹

---

¹⁶¹ ABS, f. A9, inv. j. 406, Informace o případu výtržnictví dne 1. 5. 1967 v Praze 1, v Petřínských sadech, 4. května 1967.

Strahovské události

V předchozí části práce jsme se věnovali sociálním procesům a událostem, jež ovlivňovaly gramatiku sociálního konfliktu, který kulminoval během a po demonstraci studentů a studentek ze strahovských kolejí. Právě strahovským událostem se věnuje tato kapitola.

Během šedesátých let si studenti a studentky procesem sociálního učení utvářeli „znalost“ kolektivního pochodu jakožto způsobu prosazování vlastních zájmů. Zároveň se vytvářel určitý konsenzus o tom, s čím je do veřejného prostoru možné přijít a jak se v něm chovat. V pozadí celého konfliktu se též utvářela malá, ale sílicí skupina studentstva, jež prosazovala politické cíle, které sice prozatím neměly podporu většiny studentstva (ostatně většina o jejich snaze ani nevěděla), ale měla již vytvořenou platformu i deklarované cíle.

Co vedlo k protestům?

Primárním důvodem protestů byl neřešený kritický stav materiálních podmínek kolejí Strahov. Problémy doprovázely strahovské koleje prakticky už od jejich výstavby v letech 1964–1965. V budovách, kde bydlelo zhruba 5 tisíc studentů a studentek, se vlivem alarmujících hygienických podmínek opakovaně šířily epidemie, a to jak mezi studenty, tak mezi zaměstnanci. V době strahovských událostí řádila na kolejích úplavice. Docházelo také k častým problémům s teplou vodou. Nejvíce si však studenti stěžovali na časté výpadky elektrického proudu. Ty nejenže způsobovaly nefunkčnost topení, ale také znemožňovaly studium ve večerních hodinách. Jen v prvních dvaceti říjnových dnech roku 1967 došlo k večerním výpadkům elektrického proudu 11krát.¹⁶²

Přestože oficiální orgány neustále deklarovaly, že požadavky studentstva na zlepšení materiálních podmínek jsou žádoucí a legitimní, jejich stížnosti nebyly dlouhodobě vyslyšeny. Během tří let existence kolejí studenti i zaměstnanci opakovaně upozorňovali řadu institucí na nevyhovující podmínky. V roce 1966 byly napsány desítky dopisů a proběhla řada jednání, k systematickému řešení však

---

¹⁶² LP, f. Československé studentské hnutí v šedesátých letech dvacátého století, inv. j. 80, Dokumenty ke Strahovským událostem.

nedošlo.¹⁶³ Dohromady mělo dojít k 86 pokusům o nápravu. Samotná demonstrace potom sice propukla spontánně, ale o zvyšujícím se napětí na kolejích, které by v ni mohlo eskalovat, informovali zástupci KRASu VV KSČ v Praze už ve svém dopise z poloviny října 1967: „KRAS, který se seznámil se situací i s její praktickou bezvýchodností, se obrací na Vás ve snaze předejít spontánním akcím právem rozhořčených studentů, za něž by nemohl nést odpovědnost.“¹⁶⁴

Vznik a průběh demonstrace

Varovná slova se naplnila ve večerních hodinách 31. října 1967.¹⁶⁵ Pravděpodobně shodou náhod se zrovna konalo zasedání vedoucích stranických funkcionářů k oslavám 50. výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Zatímco probíhalo další jednání ohledně havarijního stavu strahovských kolejí, došlo po deváté hodině večerní znovu k výpadku elektrického proudu. Tento výpadek opět vyvolal silné morální emoce pocitu zneuznání, pramenící z nemožnosti studovat, ale i z ignorování studentských požadavků na řešení situace. Během několika minut se v areálu kolejí shromáždily stovky rozhořčených studentů a studentek. Morální emoce sice samy o sobě nemusí vést ke vzniku protestu, ale pokud je jejich hrubý materiál nasměrován „správným“ směrem nebo naopak nejsou utlumeny, mohou se stát jeho zdrojem.¹⁶⁶ A tak zatímco zástupci KRASu, kteří by za normálních okolností vztek davu tlumili, na jiném místě vyjednávali řešení, v davu se objevili studenti a studentky, kteří emoce rozdmýchávali. Desítky z nich se svíčkami v rukou a s pokřikem „Chceme světlo, chceme studovat!“ nabádaly dav k protestnímu průvodu.¹⁶⁷

Zhruba 1500 studentů a studentek se vydalo na pochod směrem k Dlabačovu a Pohořelci. Pochod mířil k Úřadu vlády na Malé straně, přestože se jeho část snažila změnit směr k Pražskému hradu. Tematicky se tato část demonstrace držela požadavků na řešení materiálních podmínek a nedocházelo

---

¹⁶³ LP, f. Československé studentské hnutí v šedesátých letech dvacátého století, inv. j. 80, Dokumenty ke Strahovským událostem.

¹⁶⁴ AMP, f. VV – KSČ, inv. j. 516, stížnost Kolejní rady areálu Strahov.

¹⁶⁵ Detailnímu průběhu demonstrace se věnoval Jaroslav Pažout. PAŽOUT, Jaroslav, „*Chceme světlo, chceme studovat!*“ *Demonstrace studentů z vysokoškolských kolejí v Praze na Strahově 31. října 1967*, Paměť a dějiny, r. 2, č. 1/2008, str. 4–10.

¹⁶⁶ ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou. Genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016, str. 30.

¹⁶⁷ ABS, f. A2/3, inv. j. 2133, Návrh usnesení vlády o strahovských událostech.

během ní k žádným výtržnostem. Podle pozdější právní typologie ji můžeme zařadit k tomu typu manifestací, jež sledují oprávněné požadavky.¹⁶⁸ Studenti v této fázi jednali v rámci osvojeného kolektivního aktu protestního pochodu a vyhýbali se jednání, po kterém by, z jejich zkušenosti, přišla policejní represe. Situace se změnila v okamžiku, kdy průvod v Nerudově ulici narazil na kordon příslušníků VB, jenž dostal rozkaz zabránit studentstvu v pohybu do vnitřního města.¹⁶⁹ Ke změně dynamiky demonstrace přispěla technická nevybavenost bezpečnostních složek. Příslušníkům VB chyběly tlampače, takže neměli způsob, jak komunikovat s větším množstvím účastníků demonstrace. První řady se před kordonom zastavily a s příslušníky komunikovaly. Ti jim nabízeli, že je odvezou za příslušnými orgány, které by byly kompetentní situaci na kolejích řešit. Většina průvodu tuto interakci nezaregistrovala a dál se dožadovala uvolnění cesty. Poté, co studenti a studentky neslyšeli či neuposlechli zákonnou výzvu k rozpuštění demonstrace, zavelel vedoucí zákroku k zásahu proti studentům.¹⁷⁰

Zásah doprovázelo extenzivní násilí, policisté k rozeznání davu použili obušků, slzného plynu a najížděli auty do prvních řad. V řadě případů dokonce kopali či mlátili obušky do ležících studentů i studentek. Násilí doprovázelo ustupující dav celou cestu zpět až ke kolejím.¹⁷¹

Použití násilí ze strany VB eskalovalo napětí a tematický obsah demonstrace posunulo. Požadavky na vyřešení problémů s elektrickým proudem vystřídal konflikt mezi protestujícími a bezpečnostními jednotkami. Hesla o světle byla nahrazena urážkami příslušníků VB. Studenti a studentky je přirovnávali k fašistické policii heslem „Gestapo!“, vulgárně na ně pokřikovali („svině!“), nebo je ironizovali („hanba jim!“).¹⁷²

Dynamika pochodu se nakrátko utlumila po zatlačení protestujících až ke kolejím. Emoce se opětovně rozvířily poté, co byli v policejních autech spatřeni tři zadržení studenti. Studenti a studentky se odmítli vrátit do kolejních budov, dav začal opětovně opanovávat prostor v areálu a protestující se dožadovali propuštění

---

¹⁶⁸ ABS, f. A2/3, inv. j. 2133, Právnická expertiza vypracovaná komisí právnické fakulty UK.

¹⁶⁹ Tamtéž, Vyjádření ministra vnitra ke strahovským událostem.

¹⁷⁰ Tamtéž, Stanovisko generální prokuratury k otázce vzniku a průběhu demonstrace vysokoškolských studentů, 7. 12. 1967.

¹⁷¹ PAŽOUT, Jaroslav, „*Chceme světlo, chceme studovat!*“ *Demonstrace studentů z vysokoškolských kolejí v Praze na Strahově 31. října 1967*, Paměť a dějiny, r. 2, č. 1/2008, str. 4–13.

¹⁷² Tamtéž.

zadržených. Kvůli přijíždějícím posílám si studenti a studentky posedali do vozovky, čímž vytvořili tzv. blokádu v sedě.¹⁷³ Vedoucí zásahu propustil pro uklidnění situace dva ze zatčených, leč informace, že třetí student stále není propuštěn, se v davu rozšířila.¹⁷⁴ To způsobilo další zhoustnutí atmosféry. Dav se vydal směrem k policejním autům a na policejní jednotky přiletěly první dlažební kostky. Během vyjednávání o propuštění byl jeden z příslušníků poplíván.¹⁷⁵

Vedoucí příslušník VB tak dal pokyn k dalšímu zásahu. Jenže ten se vymkl organizační kontrole a jednotliví příslušníci jednali na vlastní pěst. S pomocí obušků a slzného plynu se policisté pokusili zatlačit studenty a studentky do budov kolejí. Ti po nich na oplátku házeli dlažební kostky a další předměty. V několika případech příslušníci kopali do ležících studentů. Řada z nich přitom utrpěla lehčí i těžší zranění. Během zatlačování demonstrantů do budov kolejí došlo k rozbití dveřního skla.¹⁷⁶ Studenti i po zatlačení zpět do budovy házeli z pokojů na příslušníky VB různé předměty. Ti pak vbíhali přímo do kolejí, vytahovali studenty z pokojů a tloukli je na chodbách. Během toho došlo k absurdní situaci, kdy se příslušníci dožadovali rozsvícení, protože se domnívali, že to byli studenti, kdo zhasl, aby policejní akci zabránili. Policejní zákrok také doprovázela řada slovních invektiv typu: „Svině, po tobě jdu od začátku“ či „už tě máme, černá hubo!“ (jednalo se o studenta černé pleti).¹⁷⁷ Násilí ze strany bezpečnostních složek se nevyhnuli ani studenti vracející se z města, kteří o demonstraci jinak nic nevěděli. Klid v areálu nastal až jednu hodinu po půlnoci.

Celkem dvanáct studentů vyhledalo lékařské ošetření, hned tři z nich utrpěli těžká zranění. Sedm studentů bylo zadrženo VB, z nichž tři byli propuštěni už u strahovských kolejí a čtyři odvezeni na policejní stanici, vyslechnuti a po intervenci zástupců VV KSČ v ranních hodinách propuštěni.¹⁷⁸

---

¹⁷³ Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, tato strategie byla převzata od západních studentů.

¹⁷⁴ ABS, f. A 2/3, inv. j. 2133, Stanovisko generální prokuratury k otázce vzniku a průběhu demonstrace vysokoškolských studentů, 7. 12. 1967.

¹⁷⁵ Tamtéž, Závěry inspekce náčelníka hlavní správy VB ke stížnostem podaným na zákroky příslušníků VB proti demonstrujícím studentkám ČVUT ze strahovských kolejí dne 31. 10. 1967.

¹⁷⁶ PAŽOUT, Jaroslav, „*Chceme světlo! Chceme studovat!*“ *Demonstrace studentů z vysokoškolských kolejí v Praze na Strahově 31. října 1967*, Paměť a dějiny, 2008/1., str. 7.

¹⁷⁷ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 516, Zpráva Kolejní rady o příčinách a průběhu událostí ze dne 31. 10. 1967.

¹⁷⁸ Tamtéž, inv. j. 516, Chronologický přehled činnosti orgánů VV KSČ.

Proč došlo k násilnému střetu?

Násilný střet mezi příslušníky VB a protestujícími studenty byl překvapivým vyústěním strahovských událostí, a to vzhledem k řadě již zmiňovaných okolností. V předchozích několika letech VB v podobných situacích nevolila násilný plošný zásah jako vhodnou strategii. Ani studenti na podobnou reakci nebyli zvyklí. Hlavním důvodem neočekávané eskalace, vedoucí ke střetu, bylo rozdílné chápání situace a přístup k ní. Studenti vnímali protest jako legitimní sociální interakci, protože naplňovala několik jejich požadavků:

- 1) Pochod upozorňoval na špatné materiální podmínky a požadoval jejich řešení. To bylo z jejich pohledu zcela v souladu s tím, co vnímali, že se od nich očekává. Snažili se v souladu s politikou důvěry angažovat na zlepšování nedostatků socialismu.
- 2) Pochodovat byli zvyklí ze zkušenosti s majálesovými průvody, během kterých bylo navíc přípustné kritizovat dílčí společenské problémy.
- 3) Pochod až do střetu v Nerudově probíhal bez výtržnického chování. Účastníci a účastnice skandovali hesla, u kterých z minulosti věděli, že nejsou problematická, totiž hesla zaměřující se na konkrétní materiální nedostatky. Neútočili verbálně proti komunistické straně, socialismu ani Sovětskému svazu. Obsah akce nebyl antikomunistický.
- 4) V momentě střetu v Nerudově ulici většina protestujících neslyšela komunikaci předních řad s příslušníky VB, tedy jejich návrhy na zavedení zástupců protestu k příslušným orgánům, ani upozornění na to, že studenti narušují noční klid a plynulost dopravy.¹⁷⁹

Příslušníci VB, naopak, vyhodnotili situaci zcela jiným způsobem.

- 1) Pochod pro ně znamenal hlavně narušení nočního klidu a plynulosti dopravy. Protest nebyl legitimní, protože nebyl dopředu nahlášen.¹⁸⁰
- 2) Přestože pochod primárně neprovázelo výtržnictví, dav nereagoval (a ani nemohl) na výzvy bezpečnosti k řešení jejich požadavků – zadní řady se naopak dožadovaly pokračování protestu. Tím, že studenti ignorovali jejich

---

¹⁷⁹ AMP, f. KSČ – VV, inv. J. 516, rezoluce FV ČSM na právnické fakultě, 9. 11. 1967.

¹⁸⁰ ABS, f. A/9, Právní stanovisko MV k jednání studentů a příslušníků VB v průběhu událostí na Strahově a v Nerudově ulici dne 31. října 1967.

nabídky i výzvy k rozpuštění, nevnímali příslušníci VB protest jako snahu o prosazení legitimních požadavků, nýbrž jako výtržnickou provokaci.¹⁸¹

- 3) Veřejná bezpečnost nevěřila náhodě, že se protest koná ve stejný den jako počátky oslav VŘSR, a i proto ho považovali za antikomunistický.¹⁸²

V momentě zásahu VB došlo k překódování obsahu protestu (skandovaných hesel). Studenti a studentky až v tomto momentu začali vykřikovat hesla přirovnávající VB ke Gestapu, což v očích příslušníků VB jenom nadále potvrzovalo, že se jedná o „nepřátelskou“ akci.¹⁸³ Násilí jedné strany už jen eskalovalo násilí druhé strany. Represe stran příslušníků VB utvrzovala studenty v jejich přesvědčení, že jsou jako sociální skupina dlouhodobě zneuznání a jejich legitimní požadavky ignorovány. Výtržnosti studentů zase utvrzovaly příslušníky VB, že jejich tvrdý postup je oprávněný. S policejním zákrokem se tak rozhořel třídní konflikt mezi VB a studenty, kterému se budeme věnovat níže.

Mobilizace

Události se daly do pohybu hned druhého dne, kdy se v kolejní menze sešli zástupci KRASu, studenti a rektor ČVUT Josef Kožoušek. Rektor se velmi opatrně postavil na stranu studentstva, ale již během prvního jednání je upozornil, že demonstrace není vhodný způsob řešení nápravy jejich problémů. Odpoledne stejného dne se sešel s ministrem školství Jiřím Hájkem, se kterým vytvořili komisi, jež měla za úkol prošetřit opatření k havarijní situaci na kolejích provedená orgány školy a vedle toho i povahu vystoupení strahovských studentů.¹⁸⁴ Strahovským událostem se brzy po Ministerstvu školství a kultury začal věnovat i ÚV KSČ. Po skončení prvního vyšetřování vznikly dvě nové komise – Mezirezortní a Vládní komise. Události se řešily na stránkách Rudého Práva i dalšího celostátního tisku.

Studentstvo se mobilizovalo velmi rychle. Týden po událostech proběhlo setkání studentstva na půdě FF UK. Postupně vznikaly rezoluce zástupců a zástupkyň jednotlivých fakult. Studenti se aktivizovali primárně skrz fakultní výbory jednotlivých škol. Informace o zásahu se mezi studentstvem šířily skrz

---

¹⁸¹ ABS, f. A/9, Právní stanovisko MV k jednání studentů a příslušníků VB v průběhu událostí na Strahově a v Nerudově ulici dne 31. října 1967.

¹⁸² AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 516, Prohlášení Útvarové organizace KSČ, organizace č. 5, Městská správa VB Praha, 27. 11. 1967.

¹⁸³ Tamtéž, Resoluce Útvarové organizace KSČ, obvodní oddělení VB, 23. 11. 1967.

¹⁸⁴ Tamtéž, Zpráva zvláštní komise rektora ČVUT v Praze.

informační bulletiny. Hlavními zástupci během vyjednávání se staly především dvě instituce – KRAS a VOV ČSM. Obě tyto organizace měly mezi studentstvem poměrně vysokou prestiž. Především zástupci VOV ČSM, kteří byli v období před Strahovem největší zastánci nezávislé studentské samosprávy a federalizace ČSM, se snažili zklidňovat studentské emoce a slíbili požadavky v rezolucích jednotlivých fakult tlumočit během jednání s vysokoškolskými a vládními institucemi.¹⁸⁵

Strahovské události mohly zapadnout, na rozdíl od petřínských událostí však velmi rychle zaktivizovaly většinu studentstva a téma se řešilo na celospolečenské úrovni. Na následujících stránkách se pokusíme odpovědět, proč k tomu došlo.

Proč se studenti mobilizovali?

Demonstrace vyřešila hlavní problém na strahovských kolejích v podstatě ze dne na den. Již příštího dne položili technici provizorní kabely, které zastavily výpadky elektrického proudu. Na poradě, která se konala 3. 11. 1967, stanovil státní podnik Armabeton plán, podle kterého mělo být elektrické vedení opraveno do několika týdnů. Zásah Veřejné bezpečnosti však téma konfliktu překódoval. Tematický transfer artikulovali studenti v rezoluci vzešlé ze setkání studentů Filozofické fakulty UK z 8. 11. 1967: „Domníváme se [...], že tyto události mají hlubší příčiny, které nemohou být vyřešeny pouze nápravou konkrétních nedostatků. Jsme znepokojeni apriorně odmítavým postojem určitých vrstev veřejnosti ke studentům a inteligenci vůbec. Domníváme se, že tento postoj je typický pro většinu členů VB, že nepochází pouze z mentality jednotlivých členů, ale z nevyjasněné úlohy celého aparátu VB v socialistické společnosti.“¹⁸⁶

Násilný zásah VB proti studentstvu vybočil z žité praxe předchozích let, že proti studentstvu se extenzivní násilí nepoužívá. Několikaletý (auto)disciplinační proces studenty jasně naučil vytěšňovat v kolektivním jednání prvky „výtržnictví“, které by legitimizovalo viditelnou represí. „[...] musíme zdůraznit, že tato klidná demonstrace, na rozdíl od častých a trpěných tažení Prahou fotbalových fanoušků, byla Veřejnou bezpečností rozeznána. VB má právo a povinnost pečovat o veřejný

---

¹⁸⁵ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 517, Stanovisko VOV ČSM k řešení a důsledkům Strahovských událostí.

¹⁸⁶ AMP, f. KSČ – VV, inv. J. 516, Rezoluce studentů filozofické fakulty ze dne 8. 11. 1967.

pořádek. Chápeme, že je při jeho zjednávání nucena používat jí vlastních prostředků. Způsob zákroku VB však byl – jak jsme informováni – zarážející.“¹⁸⁷

Nová rovina konfliktu měla velmi závažný charakter. Jak studentstvo, tak Veřejná bezpečnost představovaly dvě svébytné a významné sociální skupiny. Konflikt mezi nimi narušoval deklarovaný sociální a třídní smír socialismu šedesátých let. Nebylo možné na jednu stranu ani zcela odsoudit studenty, kteří měli představovat budoucí hnací motor socialismu, ani Veřejnou bezpečnost, která zase měla garantovat a zajišťovat společenskou stabilitu.

V takových podmínkách vstupovala do konfliktu třetí strana, která měla nově vzniklý konflikt rozsoudit. Jednalo se především o rektory, děkany, ÚV ČSM, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo školství a kultury a funkcionáře ÚV KSČ. Ti všichni se pohybovali na tenkém ledě a do konfliktu museli vstupovat opatrně, aby neohrozili konsolidační třídní proces. Předsednictvo VV KSČ to vyjádřilo následujícími slovy: „PVV KSČ považuje celou událost za situaci mimořádně politicky citlivou, vedoucí k narušení vztahů mezi mladými lidmi a státním aparátem.“¹⁸⁸

Obě strany konfliktu, vedle jiných argumentačních linií, svou pozici artikulovaly třídně jako spor dělnické třídy s inteligencí.

Konflikt studentstva a VB

Primární kritiku cílili studenti na „brutální zásah příslušníků VB vůči strahovským kolejím.“¹⁸⁹ V první rezoluci studenti Filozofické fakulty požadovali po MV oznámení jmen viníků zásahu VB, záruku o jejich potrestání a písemnou omluvu. Požadovali také označení jmen příslušníků VB viditelnými čísly a zákaz používání jakýchkoliv chemických prostředků proti lidem na území ČSSR.¹⁹⁰ To vše mělo proběhnout do data 20. 11. 1967, na který stanovili další schůzi. V případě nesplnění těchto požadavků na schůzi měli jednat o uspořádání legální tiché demonstrace proti zneužívání úlohy studentstva.

---

¹⁸⁷ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 516, Stanovisko III. ZO KSČ na Strojní fakultě k demonstraci studentů na Strahově, 24. 11. 1967.

¹⁸⁸ Tamtéž, Stanovisko a opatření předsednictva VV KSČ v Praze k situaci vzniklé na kolejích Strahov.

¹⁸⁹ Tamtéž, Rezoluce studentů filozofické fakulty ze dne 8. 11. 1967.

¹⁹⁰ Tamtéž.

K podobným požadavkům se přidali i studenti a studentky dalších pražských fakult. Přestože v prvních dnech oficiální orgány nerozporovaly oprávněnost zásahu, po velkém množství stížností ze strany studentů se objevily první požadavky na šetření, jestli příslušníci VB nepřekročili své pravomoci.¹⁹¹ Již 10. 11. 1967 rektor ČVUT Josef Kožoušek vytvořil další komisi, která měla shromažďovat konkrétní stížnosti studentů a studentek na zásah VB.¹⁹² I na celofakultních plenárních schůzích KSČ na jednotlivých fakultách se začal objevovat tlak na vyšetření zásahu. Jejich argumentační linie byla vesměs shodná a dobře ji vystihuje zápis ze schůze na Elektrotechnické fakultě: „Plenární schůze uznává nutnost zásahu VB, nesouhlasí však se způsobem provedení druhé části zásahu (v areálu na Strahově), a proto žádá prošetření této fáze zásahu vyššími stranickými orgány.“¹⁹³ Dílčí kritika VB se postupně dostávala výš, až byl na schůzi ÚV KSČ a na VB vytvářen tlak na prošetření vlastního zásahu.

Stejně jako studenti, i zástupci VB převedli konflikt na třídní rovinu: „My, příslušníci SNB, se hrdě hlásíme k dělnické třídě, protože většina z nás z této třídy pochází. Chceme proto, aby naše inteligence byla vychovávána a řídila se zásadami socialistické společnosti.“¹⁹⁴ Požadavky po vyšetřování zásahu vnímali jako zneuznání své úlohy ve společnosti.

Vystoupení studentů vnímali jako antisocialistické, jednak kvůli slovním střetům, během kterých je studenti přirovnávali k fašistům, jednak kvůli datu konání. Svou obhajobu však primárně opřeli o právní rovinu, ve které sledovali jak obsah, tak cíl demonstrace. Akcent na právní rovinu konfliktu potvrzoval důležitou roli socialistické zákonnosti, která se akcentovala již od první kritiky kultu osobnosti z 50. let a výrazněji po sepsání ústavy.

Právní kritika shromáždění studentů od zástupců VB byla shrnuta v právní expertize, kterou nechalo vypracovat Ministerstvo vnitra:

- 1) Shromáždění nebylo řádně nahlášeno národnímu výboru.
- 2) Během pochodu došlo k narušení veřejného pořádku zablokováním veřejných komunikací a rušením nočního klidu. „[...] svým

---

¹⁹¹ AMP, f. KSČ – VV, inv. J. 516, Zpráva zvláštní komise rektora ČVUT v Praze, 7. 11. 1967.

¹⁹² Tamtéž, Prohlášení rektora ČVUT, 10. 11. 1967.

¹⁹³ Tamtéž, Celofakultní plenární schůze KSČ elektrotechnické fakulty ČVUT, 13. 11. 1967.

¹⁹⁴ Tamtéž, Rezoluce členů 5. ÚO-ČSM při MS-VB Praha k demonstraci studentů dne 31. 10. 1967 a zákroku příslušníků pohotovostní jednotky MS-VB Praha proti demonstrujícím studentům.

nepřístojným chováním v Nerudově ulici, tedy veřejně na místě veřejnosti přístupném, ohrozili v plném rozsahu bezpečnost a plynulost silničního provozu a rušili noční klid.“¹⁹⁵

- 3) K násilnému řešení přešli příslušníci VB až poté, co využili mírnějších prostředků: „[...] domluvy demonstrujícím studentům [...] výzvy k demonstrujícím studentům [...] v jednom případě obušku [...]. Jelikož tyto mírnější prostředky se minuly účinkem, byli studenti příslušníky VB, kteří postupovali pomalu před jedoucimi služebními vozidly, vytlačováni z Nerudovy ulice.“¹⁹⁶
- 4) U areálu Strahov zasáhla VB až ve chvíli, kdy došlo k útokům na veřejné činitele.
- 5) K zatýkání studentů: „Je-li třeba v zájmu pořádku zjistit totožnost osoby, která nechce nebo nemůže svou totožnost hodnověrně prokázat, jsou příslušníci VB oprávněni tuto osobu předvést.“¹⁹⁷

Z těchto několika důvodů ospravedlňovali zástupci VB zásah, který byl dle jejich slov oprávněný a odpovídal výši provinění.

I zástupci KRASu přiznali částečnou oprávněnost zásahu, druhou část tvrzení však již nepřijali a v dopise se VB tázali: „Jakému stupni provinění odpovídá kopání do studenta, který po zásahu obuškem přes hlavu [...], ležel v bezvědomí na zemi. b/ Jakému stupni provinění odpovídá bití zadrženého studenta asi deseti příslušníky VB [...]“¹⁹⁸

Jestliže právní expertiza Ministerstva vnitra se jasně postavila na stranu Veřejné bezpečnosti, u dokumentu, o jehož vypracování poprosila Mezirezortní komise, to bylo naopak. Jednalo se o právní analýzu profesorů Právnické fakulty UK, kteří se „odborně“ postavili na stranu studentů.¹⁹⁹

Studie se opírala právě o ústavní právo. Svoboda shromažďovací a svoboda pouličních průvodů vycházela z 28. článku Ústavy, z něhož vyplývá, že těchto svobod „[...] občané užívají jak v zájmu rozvoje své osobnosti a svého tvůrčího úsilí, tak k uplatňování své aktivní účasti na správě státu a na hospodářské a

---

¹⁹⁵ ABS, f. A/9, inv. č. 458, Právní stanovisko MV k jednání studentů a příslušníků VB.

¹⁹⁶ Tamtéž, MV KSČ Praha, rezoluce členů 5. ÚO-ČSM při MS-VB Praha.

¹⁹⁷ Tamtéž, Právní stanovisko MV k jednání studentů a příslušníků VB.

¹⁹⁸ Tamtéž, dopis KRASu Vysokoškolskému výboru KSČ.

¹⁹⁹ ABS, f. 2/3, inv. č. 2133, Právnická expertiza vypracovaná komisí právnické fakulty UK, 16. 11. 1967.

kulturní výstavbě země.²⁰⁰ Již v druhém odstavci se tak právníci svým výkladem postavili za tvrzení studentů, že jejich protest byl tvůrčí proces, který pomohl v rozvoji socialismu. Právo shromažďovací mělo být zaručeno, pokud bylo využito v souladu se zájmy pracujícího lidu. Zároveň pokud by bylo politicky nežádoucí, ale legální, bylo by potřeba čelit mu politickými kroky, ne zákonnými.²⁰¹ V expertíze se právníci postupně zabývali všemi argumenty VB, svědčícími pro legalitu zásahu:

- 1) Povinnost nahlásit shromáždění týden dopředu bylo opřeno o zákon z roku 1951, který se opíral o starou květnovou ústavu z května 1948. „To může vyvolávat pochybnosti, zda lze [...] příslušné prováděcí předpisy k tomuto zákonu s jejich ohlašovacím [...] režimem aplikovat na nyní platnou ústavní svobodu pouličních průvodů a manifestací. Jde zejména o problém průvodů pracujících, které vznikají spontánně.“²⁰² Těmito formulacemi právníci relativizovali povinnost ohlásit shromáždění jako nutnou podmínku naplnění ústavního práva. „[...] dojde-li k neohlášenému průvodu, mohou (ale nemusí) příslušné bezpečnostní orgány použít příslušných zákonných prostředků k ochraně veřejného pořádku.“²⁰³ Porušení ohlašovací povinnosti právníci vyhodnotili jako správní přestupek, nikoliv trestný čin. „Jestliže manifestace či průvod jsou konány spořádaně a jen za účelem dosažení nápravy hrubých nedostatků, např. ve studentských kolejích, pak nelze v žádném případě, i přes nesplnění ohlašovací povinnosti, považovat konání průvodu za trestný čin.“
- 2) V případě, že byl pochod legitimní a legální, se měli příslušníci VB naopak postarat o to, aby pochod nebyl dopravou ohrožen. Doprava se měla podřídit pochodu, a ne naopak. „Ústavní svobodu pouličních průvodů by sotva bylo možno realizovat, kdyby se vycházelo např. z toho, že její uplatnění nesmí omezovat dopravu apod.“²⁰⁴

---

²⁰⁰ ABS, f. 2/3, inv. č. 2133, Právnická expertiza vypracovaná komisí právnické fakulty UK, 16. 11. 1967.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

- 3) Právníci rozebírali i samotné provedení zákroku, především použití obušků a slzného plynu. Příslušníci VB museli během zásahu dodržovat ústavní a jiné povinnosti. Zároveň „[...] byli povinni dbát náležitě vážnosti, cti a důstojnosti občanů i své vlastní.“²⁰⁵ Policejní zákroky se měly držet zásady úměrnosti a byly-li k dispozici různé prostředky, měla VB využívat ty, které byly „[...] pro občana nejméně tíživé, ale které ještě stačí k dosažení cíle.“²⁰⁶ Za mírnější prostředky než policejní obušky či dokonce střelbu považovali experti např. vyčkávání při pasivní demonstraci či izolaci davu a jeho kontrolu. Použit obušky zákon umožňoval především proti „výtržníkům“, „chuligánům“ a jiným „deklasovaným živlům“. „Mělo by se jich použít jen proti osobám, které vážným způsobem porušují pravidla soužití v naší společnosti.“²⁰⁷ Obušky také měly být použity ve chvíli, kdy většina shromáždění slyšela výzvu k dobrovolnému rozchodu. K tomu v případě strahovských událostí dojít nemohlo, protože příslušníci VB neměli tlampače, tudíž obušky ani neměli použít.
- 4) Nutnost zásahu v areálu Strahov podnítilo podle právníků právě jednání samotné VB. Za agresivitou studentů mohlo stát násilí příslušníků bezpečnosti. „Nepřiměřené zásahy mohou totiž podnítit nežádoucí reakci a být i jednou z příčin deliktů.“²⁰⁸ Ve spisu právníci dokonce explicitně omlouvali násilí studentů: „Nutná obrana [...] proti zákroku SNB je vyloučena. Pokud však zákrok vykazuje podstatné vady či dokonce tvoří skutkovou podstatu trestné činnosti, není obrana proti němu trestným činem ztěžování zákroku veřejného činitele.“²⁰⁹ Za vadu zákroku bylo označeno použití obušku proti studentům, kteří se nebránili, či proti těm, kteří se manifestace ani nezúčastnili.

---

²⁰⁵ ABS, f. 2/3, inv. č. 2133, Právnická expertiza vypracovaná komisí právnické fakulty UK, 16. 11. 1967.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

V průběhu tak vznikly dvě právní interpretace konfliktu z expertních kruhů, jejichž autorství kopírovalo sociální (třídní) rozměr konfliktu. Ministerstvo vnitra se postavilo za příslušníky VB, intelektuálové z univerzity se postavili za studenty.

Právo demonstrovat

Již druhý den artikuloval svůj postoj rektor ČVUT Josef Kožoušek, podle něhož byli studenti rozhořčeni oprávněně, ale demonstrace, jak zdůrazňoval, nebyla vhodným způsobem řešení problémů:²¹⁰ „I když chápu rozhořčení studentů [...] musím odmítnout protestní demonstraci studentů k odstranění těchto nedostatků. Přestože kolejní rada použila mnoho způsobů ve snaze odstranit vzniklé problémy, nelze říci, že byly vyčerpány všechny možnosti.“²¹¹ Prakticky totožně argumentovala většina aktérů vstupujících do konfliktu, a to včetně některých institucí zaštiťujících studenty.

Nicméně proti tomuto argumentu svědčil fakt, že primární reakcí na studentský pochod byla provizorní oprava elektřiny na kolejích. Tento argumentační rozpor akcentovali studenti na prvním místě: „Odmítáme tvrzení, že nebyly využity všechny zákonné prostředky ke zjednání nápravy. Celá záležitost byla více než rok předmětem jednání různých komisí a orgánů, bez zjevných výsledků. Teprve dvouapůlhodinová demonstrace dokázala zjednat příslib nápravy. Tento důležitý fakt nesmí být opomíjen.“²¹²

Spor ohledně legitimacy studentské demonstrace otevřel hlubší rozpor ohledně práva demonstrovat ve státním socialismu. Kolektivní manifestace patřila k základním politickým strategiím dělnického hnutí, ze kterého komunisté čerpali. Již za první republiky se konaly pravidelné demonstrace za mír a chléb, dělnické stávky či prvomájové pochody. I po roce 1948 patřily prvomájové pochody ke klíčovému událostem. Zatímco manifestace konané na podporu oficiální politiky byly jedním z pilířů státního socialismu, k demonstracím jako způsobu řešení jeho problémů se přistupovalo se značnou rezervou. Rozpor v přístupu k demonstracím byl ještě umocňován faktem, že státně socialistická média velmi pozitivně informovala o řadě zahraničních – studentských, protiválečných atd. – demonstrací

---

²¹⁰ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 516, Zpráva zvláštní komise rektora ČVUT v Praze.

²¹¹ Tamtéž, Vyjádření rektora ČVUT Josefa Kožouška ke Strahovským událostem, 10. 11. 1967.

²¹² ABS, f. A 2/3, inv. j. 2133, Z rezolucí fakultních organizací ČSM, Rezoluce studentů Univerzity 17. listopadu.

probíhajících na Západě. „Tisk [...] se rozčiluje nad represí proti studentům v západním Berlíně v červnu tohoto roku, a přitom ve zprávách o Strahově přešel mlčením fakt, že studenti byli ohrožováni na životě rychle jedoucými pol. vozy, že do nich bylo kopáno a byli mláceni obušky, a že proti nim byl nasazen slzný plyn, přitom bylo stejným způsobem postupováno proti ženám.“²¹³

Negativní postoj k neoficiálním studentským demonstracím pramenil u konzervativnějších komunistů ze zkušeností z roku 1948. V tomto smyslu se vyjadřoval i Antonín Novotný na plénu ÚV KSČ: „I tehdy studenti volali: gestapáci, fašisté, komunistické svině... pryč s vládou komunistů. Bylo to v období února 1948 na Václavském náměstí, potom se demonstranti snažili dostat na Hrad a na týchž místech jako nyní došlo ke střetnutí.“²¹⁴ O tom, že tato historická zkušenost byla ještě v šedesátých letech živá, vypovídá i skutečnost, že ji do své argumentace zahrnuli sami studenti: „Ani v roce 1948 v únoru, když šlo o všechno, nebylo použito proti demonstrujícím reakčním studentům takových metod, jakých bylo použito proti socialisticky smýšlejícím vysokoškolákům.“²¹⁵ Ze studentských argumentů je zřejmé, jak důležitá pro ně byla expertiza právníků z PF UK, respektive její dělení na legitimní a nelegitimní demonstrace, o čemž rozhodovaly dva faktory: jestli demonstraci doprovází trestní činnost a jestli je vedena protistátně.²¹⁶ Na oba faktory si studenti během své argumentace dávali velký pozor.

V diskuzích ohledně práva demonstrovat hrály velkou úlohu také pojmy klidu a živelnosti. Klidem argumentovali všechny strany konfliktu. Veřejná bezpečnost, jak již bylo uvedeno v části týkající se právní argumentace, svým zásahem udržovala především klid. „Demonstrace jako formy dožadování se nápravy nelze používat, neboť neorganizovaná demonstrace se stává neovladatelným živlem, který by mohl být využit i elementy sledujícími

---

²¹³ ABS, f. A 2/3, inv. j. 2133, Z rezolucí fakultních organizací ČSM, Rezoluce studentů Univerzity 17. listopadu.

²¹⁴ Z projevu prezidenta a prvního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného na zasedání předsednictva ÚV KSČ 28. listopadu 1967, in PAŽOUT, Jaroslav, „*Chceme světlo! chceme studovat!*“ *Demonstrace studentů z vysokoškolských kolejí v Praze na Strahově 31. října 1967*, Paměť a dějiny, 1/2008, str. 4–13.

²¹⁵ AMP, KSČ – VV Praha, inv. j. 516, Stanovisko III. ZO KSČ na Strojní fakultě k demonstraci studentů na Strahově dne 31. 10. 1967.

²¹⁶ ABS, f. 2/3, inv. č. 2133, Právníká expertiza vypracovaná komisí právnické fakulty UK, 16. 11. 1967.

protispolečenské zájmy.“²¹⁷ I mnozí komunističtí funkcionáři odmítali demonstraci právě s ohledem k rušení klidu. Studenti zase argumentovali tím, že jejich demonstrace byla klidná až do zásahu příslušníků VB.

Otázka klidu provázela i další studentské diskuze ohledně možných budoucích demonstrací. Již první rezoluce studentů a studentek FF UK obsahovala v poslední větě výhrůžku, že pokud by jejich požadavky na prošetření VB nebyly splněny, byli by nuceni zorganizovat další „tichou demonstraci, proti zneuznání úlohy studentstva.“²¹⁸ Na druhém dvoudenním setkání studentů a studentek 20.–21. listopadu 1967 na půdě FF UK toto téma takřka opanovalo celý druhý den. Za právo studentů demonstrovat se dokonce postavil proděkan FF UK prof. Eduard Goldstücker: „[...] i staří členové strany [...] bojovali za to, aby v každém možném režimu byla co největší demokratičnost, a proto i v nynější době v našem státním zřízení musí mít občané našeho státu právo vyjádřit svou nespokojenost demonstracemi a stávkami.“²¹⁹

Přestože velká část studentstva bojovala za uspořádání další demonstrace, shromáždění se nakonec rozhodlo demonstraci nepořádat. Hlavním argumentem bylo, že by se téměř jistě nepovedlo průběh akce udržet v klidu, čímž by mohlo dojít k dalšímu zásahu VB. Největší obava, nutno dodat, panovala z toho, že by klid narušovali provokatéři z řad VB. Přesto v rezoluci vzešlé ze shromáždění studenti demonstraci do budoucna nevyklučovali a nadále se dožadovali uznání od vyšších orgánů, že demonstrace je legitimní způsob jednání: „Zdůrazňujeme své právo reagovat na nenormální politické poměry formou veřejné demonstrace. Po uvážení všech okolností nepovažujeme v této situaci za vhodné zatím demonstraci konat.“²²⁰

Politika ulice

Konkrétní podoba pouličních interakcí málokdy vychází ze vzduchoprázdna, nýbrž z dlouhodobého sociálního učení různých stran konfliktu. Během konkrétních pouličních interakcí docházelo k neustálému znovuvytváření podmínek budoucích

---

²¹⁷ AMP, f. 188-KSČ-VV, ij. 517, vládní komise pro řešení Strahovských událostí, příčiny událostí.

²¹⁸ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 516, Rezoluce studentů filozofické fakulty ze dne 8. 11. 1967.

²¹⁹ ABS, A 2/3, inv. j. 2133, Informace o shromáždění studentů na FF UK v Praze ve dnech 20. a 21. 11. 1967.

²²⁰ Tamtéž.

konfliktů. Obě strany střetu vnímaly, že během strahovských událostí byly překročeny hranice přijatelného jednání. Během vyšetřování konfliktu došlo k dalšímu vyjednávání o budoucích podmínkách jednání na ulici. Zatímco internalizace konkrétní praxe probíhá většinou nevědomě, vyjednávání o technických i jiných podmínkách se v souvislosti se Strahovem probíralo nahlas.

Vyjednávání o možnostech policejního zásahu se vedla primárně ohledně tří témat: používání slzného plynu, označení příslušníků VB evidenčními čísly a zvukové vybavení VB. V neposlední řadě studenti požadovali zamezení vstupu příslušníků VB na akademickou půdu.²²¹

Slzný plyn byl jako součást výbavy bezpečnostních složek zaveden v roce 1965. Dráždivá látka TV 1000 byla vyhodnocena jako účinná, ale zdraví neškodná látka. Slzný sprej se kladl na stejnou úroveň jako použití obušku či vodního děla.²²² Přestože se většina států uchýlovala k užití slzného plynu při potlačování demonstrací, ve válečných konfliktech bylo jeho nasazení klasifikováno jako užití nepovolené chemické zbraně. Na tento fakt reagovali samotní studenti slovy „[...] ve válce to zavrhuje a používáme v míru?“²²³ Pro účastníky strahovského pochodu představovalo použití slzného plynu novou zkušenost, která byla jednohlasně odsuzována. Již v první rezoluci FF UK studenti požadovali „[...] zákaz používání jakýchkoliv chemických prostředků proti lidem na území ČSSR.“²²⁴

Dalším problémem byla absence evidenčních čísel příslušníků VB. Přestože příslušníci měli být ciferně označováni již od května 1967, během zásahu čísla neměli. Absence označení tak znemožňovala jejich identifikaci a případnou stížnost na překročení policejních pravomocí. I tento nedostatek artikulovali studenti v rezoluci a dožadovali se nápravy. Zástupci Veřejné bezpečnosti omlouvali absenci čísel tím, že jim dodavatel nedodal kůže.²²⁵

Důležitým problémem se stala tlampačová zařízení, která během zásahu neumožňovala efektivní komunikaci příslušníků VB s protestujícími. Jejich absence se stala středobodem sporu o to, kdo způsobil násilnou eskalaci konfliktu.

---

²²¹ AMP, f. KSČ – VV, inv. J. 516, Rezoluce studentů filozofické fakulty ze dne 8. 11. 1967.

²²² ABS, f. A/5, inv. j. 717, Opatrenia na zavedení účinných dráždivých prostriedkov pre výkon bezpečnostnej služby.

²²³ ABS, f. A 2/3, inv. j. 2133, Informační zpráva kontrarozvědky, 20. 11. 1967.

²²⁴ AMP, f. KSČ – VV, inv. J. 516, Rezoluce studentů filozofické fakulty ze dne 8. 11. 1967.

²²⁵ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 517, Stanovisko VOV ČSM k řešení a důsledkům Strahovských událostí.

Všechny tyto body stimulovaly diskuzi i ÚV KSČ, která nařídila zásah VB prošetřit. Jedním z výsledků šetření bylo i nařízení označovat všechny příslušníky VB od 1. 4. 1968.²²⁶ Zároveň byly postupně všechny vozy vybaveny tlampačovými zařízeními, ale také vysílačkami. V průběhu zásahu u kolejí Strahov se totiž prokázala špatná koordinace příslušníků VB. Během jarních měsíců roku 1968 procházely řady zásahových jednotek VB výcvikem zásahů. Zároveň měli být všichni příslušníci VB proškoleni o nutnosti dodržování všech zásad a povinností. V únoru byla svolána porada náčelníků útvarů VB z velkých a průmyslových měst s cílem vyhodnotit stav zákroků v konkrétních městech a zapracovat na zvýšení úrovně a taktiky zákroku. V Praze byla stanovena nová služba odpovědného důstojníka na Městské správy VB v Praze, který měl za úkol osobně řídit každý hromadný zákrok. Tuto funkci měli přebírat nejzkušenější náčelníci VB. Dotyčné ustanovení mělo zabránit tomu, aby se opakovala situace, kdy vedoucí zásahu v areálu Strahov ztratil kontrolu nad prováděným zásahem. Na místě měla mít tato služba k pomoci vybrané důstojníky.²²⁷

Z výsledků těchto opatření je zřejmé, že na jednu stranu došlo k budoucím lepším podmínkám potenciálních protestujících, konkrétně zavedením čísel či apelem na vyšší dodržování zákonných povinností. Na druhou stranu měli být příslušníci VB pro příště proškolenější, aby byl zásah efektivnější. Zákaz slzného plynu ani nedotknutelnost akademické půdy vyslyšen nebyl.

Výsledky šetření

V polovině prosince ukončila vládní komise šetření událostí a vydala tiskovou zprávu tajemníka vlády, která měla, slovy ministra školství Hájka udělat pomyslnou tečku za Strahovem.

Zpráva stručně popsala průběh událostí a představila výsledky šetření viníků celé události. O citlivosti událostí vypovídalo, že nikdo ze studentů ani z Veřejné bezpečnosti nebyl citelněji potrestán. Primární vina padla na technické pracovníky a vysokoškolské funkcionáře ČVUT. Byli tak odvoláni ředitel závodu přidružené stavební výroby, ředitel národního podniku Armabeton, který měl na starost

---

²²⁶ ABS, f. A 2/3, inv. j. 2133, Vyjádření MV ke strahovským událostem.

²²⁷ Tamtéž, Informace o opatřeních provedených ministrem vnitra k realizaci úkolů uložených operativní poradou předsednictva vlády z 12. 12. 1967 k závěrečné zprávě k událostem mezi pražskými vysokoškoláky.

výstavbu kolejí, a šesti dalším pracovníkům byly uděleny důtky s finančním postihem. V rezortu školství byl odvolán ředitel Správy účelových zařízení ČVUT, stejně tak vedoucí provozu kolejí a menz a vedoucí strahovských kolejí. Řada vysokoškolských pracovníků ČVUT dostala důtky.²²⁸

Přestože studenti potrestáni nebyli, zpráva se držela argumentace, že jejich rozhořčení bylo oprávněné, způsob řešení však nevhodný. Zákrok byl proto nutný a zákonný. Zpráva upozornila na verbální i fyzické útoky protestujících proti příslušníkům VB i na individuální nepřiměřenou tvrdost vůči studentům. Ty však měly být zaviněny nepřehlednou situací na Strahově.²²⁹

Přestože malá část studentů a studentek přijala znění zprávy vcelku pozitivně, zástupci organizací zastupujících studentstvo výsledek rozhořčeně odmítli. Zpráva sice neodsuzovala protestující příliš tvrdě, ale ignorovala většinu požadavků vzešlých ze studentských rezolucí. Přetrvávající námitky by se tak daly shrnout do následujících bodů:

- 1) Zpráva nakonec dala přednost právní expertize MV před textem profesorů PF UK. De facto se tím postavila na stranu VB a ignorovala „hlas inteligence“.
- 2) Zpráva nezakázala slzný plyn ani negarantovala nedotknutelnost akademické půdy.
- 3) Příslušníci VB nebyli potrestáni, jakkoliv zpráva potvrzovala jejich dílčí provinění. Přestože studenty za mírné vybočení z legitimního jednání (účast na nenahlášeném pochodu) bezpečnost násilně rozehnala, systematické problémy VB byly omlouvány. Touto výtkou měli studenti na mysli konkrétně absenci evidenčních čísel či tlapačových zařízení.
- 4) Násilný zákrok byl legitimizován jako nutný a zákonný, tudíž i samotné násilí bylo vnímáno jako legitimní reakce na mírné překročení zákona.
- 5) Přestože studenti díky expertize profesorů PF UK věděli, že právo demonstrovat je zakotveno v zákonech vycházejících z ústavy, uznání demonstrace jakožto legitimního prostředku v nápravě nedostatků socialismu nedosáhli. „Konstatujeme, že veřejnost není řádně

---

²²⁸ AMP, f. VV KSČ, inv. j. 517, Zpráva tiskového tajemníka vlády o událostech a studentské demonstraci v Praze na Strahově.

²²⁹ Tamtéž.

seznámena s možností občana obhajovat svá práva a oprávněné požadavky i formou veřejné demonstrace.“²³⁰

KRAS a VOV ČSM pak kritizovali řadu dílčích problémů. Zatímco KRAS volil ve své kritice zprávy mírnější slova, zástupci VOV ČSM se proti ní postavili fundamentálně. Výsledky šetření opět vztáhli na širší společenské problémy: „Řada studentských rezolucí ke strahovským událostem poukazovala na to, že tyto události jsou symptomem vážnější krize nejen v oblasti ekonomiky, ale i v oblasti politiky a etiky, kterou tento stát prochází. Zpráva mluvčího vlády nás v tomto přesvědčení jen utvrdila.“²³¹

Celkově mezi studenty a především zástupci VOV ČSM převládal pocit, že přestože oni postupovali během vyšetřování velmi rozvážně, např. ustoupili od druhé plánované demonstrace, nevycházeli z antikomunistických pozic, tlumili vášně studentů a studentek nebo se účastnili řady jednání, jako zvýznamňovaná sociální skupina nedosáhli svého v žádném bodě. Veřejnou bezpečnost, jež z jejich pohledu během demonstrací chybovala v daleko více bodech, zpráva omlouvala. „[...] příslušníci VB nebyli označeni čísly, přestože toto označení bylo schváleno k 1. 5. 1967 [...] Považujeme za skandální, že Ministerstvo vnitra vysvětlilo tento nedostatek nedostatkem kůží. Jeden nepořádek se vysvětluje druhým.“²³²

Průběh i výsledky šetření zvýšily jejich nedůvěru v represivní aparát státu. Tomuto pocitu nepomohly ani výhrůžky ministra školství, podle kterých by v případě, že by studenti nadále požadovali zveřejnění viníků z řad VB, byli potrestáni vysokoškoláci zadržení během demonstrace. Studentské hlasy obecně akcentovaly, že zpráva fakticky legitimizovala nedotknutelnost příslušníků VB. Zároveň tvrzení o nutnosti a zákonnosti násilného zásahu vyvolala pocit, že „[...] termín nepřiměřený zákrok připouští možnost případu, kdy provinění je kvalifikováno jako závažnější, bude za zákonné považováno úmyslné zraňování, bití a kopání lidí v bezvědomí ležících na zemi, bití a zraňování dívek, vnikání do soukromých příbytků atd.“²³³

---

²³⁰ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 517, Stanovisko VOV ČSM k řešení a důsledkům Strahovských událostí.

²³¹ Tamtéž.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž, Stanovisko PVOV ČSM k zprávě mluvčího vlády ke strahovským událostem, 19. 12. 1967.

Celkově tak vládní zpráva opět rozdmýchala atmosféru mezi studentstvem. Pocit zneuznání se dále šířil a způsobil opětovné překódování konfliktu. Zatímco dva měsíce po událostech představovala hlavního protivníka Veřejná bezpečnost, po vydání zprávy se kritika přenesla na vedení Československého svazu mládeže.

Konec vysokoškolské organizace ČSM

Politická snaha pražských radikálů, kteří již v tomto období měli silnou pozici ve VOV ČSM, o federalizaci ČSM a vzniku nezávislé studentské samosprávy byla po vyloučení Jiřího Müllera a Lubomíra Holečka utlumena. Útlum nebyl jen automatickou reakcí na represi, ale i promyšlenou strategií Jiřího Müllera, který byl se svými kolegy v písemném styku. V dopise po svém vyloučení je instruoval, aby již nadále veřejně netematizovali jeho vyloučení, protože další represe by způsobila ztrátu pozic zastánců samostatné studentské samosprávy v oficiálních institucích. Stejně tak měli ustoupit od izolovaných požadavků na federalizaci svazu a počkat na další Celostátní konferenci vysokoškolských studentů. Před konáním konference se měli pokusit pro svou vizi získat i zástupce dalších měst, aby měl požadavek legitimitu všeho studentstva.²³⁴

Celostátní konferenci však předběhly strahovské události. Během řešení průběhu demonstrace se zástupci VOV ČSM soustředili plně na tyto události a federalizaci svazu nadále nechávali stranou. Po vydání vládní zprávy došlo v jejich požadavcích k dalšímu obratu. Svou vysokou legitimitu mezi studentstvem podepřeli tvrzením, že zatímco většina studentů a studentek nevěřila v pozitivní výsledky šetření vládní komise, přesto jim dala důvěru, aby trpělivě vyjednávali jejich oprávněné požadavky.²³⁵ Jímí deklarovaná trpělivá snaha o objektivní šetření měla být umrtvována „sítí zásahů plynoucích jednak z oblasti politické, jednak i z oblasti státní moci.“²³⁶ Svou kritiku však nemířili primárně na vládu ani ÚV KSČ, nýbrž na vedení ČSM. Jeden ze zástupců předsednictva VOV ČSM explicitně

---

²³⁴ ABS, f. A7, inv. č. 582, Informace o vzniku tzv. „opoziční skupiny MÜLLERA“ mezi vysokoškolskými studenty v Praze.

²³⁵ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 516, Stanovisko a opatření předsednictva VV KSČ v Praze k situaci vzniklé na kolejích Strahov.

²³⁶ Tamtéž.

uvedl, že „[...] přístup stranických orgánů [byl] progresivnější a operativnější než postoj ÚV ČSM.“²³⁷

Ve VOV ČSM zazněl nahlas i následující názor, který sice nebyl odhlasován nadpoloviční většinou (tj. 19 hlasy), ale ruku pro něj i tak zvedlo velké množství zástupců (celkem 17): „Strahovské události jasně ukázaly, že studenti nemohou považovat organizaci ČSM za svou organizaci. Vedení ČSM volilo k celé záležitosti vyčkávací přístup a brzdilo činnost nižších složek VOVu a FV. Představitelé VOVu a FV mírnili pak rozvášněnou masu studentů a vyvinuli veškeré úsilí, aby zabránili neuváženým krokům (demonstracím apod.) Je proto třeba přiznat, že postup, který jsme volili, ztroskotal. Ztroskotal jednak na obecné situaci v tomto státě, jednak na absurdním postavení studentů v organizaci ČSM.“²³⁸

Přesto že takto ostře formulovaná kritika odsouhlasena nebyla, na kritice ČSM shoda byla. Proto se zástupci rozhodli pro vypsání referenda na vysokých školách, v němž se studenti měli rozhodnout mezi současnou strukturou vysokoškolské ČSM a samostatnou organizací studentstva. Tento krok znamenal prakticky začátek rozkladu vysokoškolské organizace ČSM.

Zastánci nezávislosti studentských struktur tak využili studentské aktivizace a rozhořčení plynoucí z negativního vyznění vládní zprávy k opětovné tematizaci svého vlastního politického cíle. Těžili přitom ze své silné pozice, z respektu ze strany studentstva, který si získali hájením jeho zájmů během vyšetřování strahovských událostí, a částečně i ze strany školských a vládních funkcionářů za trpělivé vyjednávání. Povedlo se jim zobecnit zkušenost zneuznání, kterou studenti a studentky prožívali a navrhnout politickou změnu, která měla tyto pocity útlaku napravit. V předvečer pražského jara byli první sociální skupinou, která skrz oficiální instituci kladla nárok na nový způsob organizace, takový, jež by se neřídila pravidly tzv. demokratického centralismu, založeného na vertikální distribuci moci, nýbrž na principech horizontálních, tedy na základě demokratického socialismu.

Rozpad vysokoškolské organizace při ČSM nabral v roce 1968 rychlé obrátky. Nedůsledné řešení strahovských událostí se dotklo i bouřlivých lednových jednání ÚV KSČ, během kterých skončilo působení Antonína Novotného na pozici

---

²³⁷ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 517, Stanovisko PVOV ČSM k zprávě mluvčího vlády ke strahovským událostem, 19. 12. 1967.

²³⁸ Tamtéž, Stanovisko VOV ČSM k řešení a důsledkům Strahovských událostí.

1. tajemníka. Nástup reformně orientovaných komunistů potom usnadnil studentské snahy o restrukturalizaci studentského hnutí.

Definitivní bod rozkladu vysokoškolské organizace při ČSM představoval celopražský aktiv studentů, svolaný VOV ČSM na 13. ledna a konající se v síni rektorátu Univerzity Karlovy. Účastnili se ho zástupci a zástupkyně fakultních výborů pražských vysokých škol, reprezentanti členů a členek VOV ČSM Praha, ÚV ČSM a ÚV KSČ, zástupci MV i řadoví studenti a studentky.²³⁹

Během diskuze vystupovali jednotliví zástupci studentů a postupně se vymezovali vůči ČSM. Přestože týden staré odvolání zaselo mezi studenty na konferenci pozitivnější náladu, kritiku ÚV ČSM to nezmírnilo. Jeden z nejradikálnějších projevů pronesl Karel Kovanda: „Lenin říkal, že autorita vedoucích orgánů nevyplývá z toho, že jsou vedoucí, ale z toho, že mají důvěru mas. Nevím, jak ve straně, ale ve Svazu se ÚV ČSM důvěře netěší. ÚV je nejkonzervativnější síla, nemůžeme ji podporovat. Vystupuji z VOV ČSM a otevřeně vyzývám k otevřené opozici vůči ÚV. Jediná cesta je samostatná studentská organizace. Jaká by měla být, to zatím přesně nevím, jen vím, že by se neměla řídit demokratickým centralismem.“²⁴⁰ Podobně mluvil i další ze zastánců studentské samosprávy, Zdeněk Pinc: „ČSM je organizace prohnílá, zkostnatělá nejvíce v republice. 86 urgencí nesvedlo nic, jedna demonstrace všechno. Podávám demisi.“²⁴¹

Přestože fundamentální kritika vedení ČSM a tehdejších struktur svazu zazněla téměř ode všech, o budoucí podobě vysokoškolské organizaci rozhodnuto nebylo. Aktiv na závěr odhlasoval, že se v březnu téhož roku bude konat referendum, ve kterém se rozhodne, jak by se studenti měli nadále organizovat.

Nicméně jednotná organizace se začala rozpadat prakticky okamžitě. V Praze i dalších univerzitních městech byly zakládány nové studentské organizace, nezávislé na ČSM. Svaz postupně ztrácel další členy a členky.

Začátkem února zasedala na Elektrotechnické fakultě v Praze Vysokoškolská rada ČSM, která se prohlásila za představitele vysokoškolských studentů a svolala do Brna poradu zástupců jednotlivých fakult vysokých škol, kde

---

²³⁹ PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*, Praha 2008, str. 107.

²⁴⁰ AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 516, Zpráva o aktivu vysokoškolské organizace ČSM v Praze – dne 13. ledna 1968.

²⁴¹ Tamtéž.

studenti slovenských vysokých škol požadovali vybudování celostátní vysokoškolské organizace, řízené zdola a fungující na územním principu. Jednota studentstva měla být zajištěna studentským parlamentem s paritním zastoupením českých a slovenských studentů a studentek. Na setkání vznikl český a slovenský akční výbor, který měl zrod nové instituce organizovat.²⁴²

Zatímco se připravoval vznik nové celostátní organizace studujících, změny probíhaly spontánně i na jednotlivých fakultách. Na FF UK vznikla koncem února Akademická rada studentů (ARS), která převzala úlohu fakultního výboru ČSM. Podobné akademické rady začaly vznikat na dalších pražských i mimopražských fakultách.²⁴³

9. dubna 1968 v Praze proběhla výroční konference VOV Praha, na níž se odhlasovalo zrušení ČSM na pražských vysokých školách. Výbor nahradila Akademická rada pražských studentů (ARPS), pro kterou se vžil název Pražský studentský parlament. V Brně bylo založeno Brněnské studentské centrum, jež hrálo roli parlamentu zastupujícího hned devět fakult.²⁴⁴

Po dlouhých jednáních vznikl na konci dubna na konferenci v Olomouci Svaz vysokoškolského studentstva Čech a Moravy (SVS). V čele svazu stálo předsednictvo, které sídlilo v budově ÚV ČSM na náměstí Maxima Gorkého (dnes Senovážné náměstí). Nejvyšším orgánem měl být kongres, organizující sjezdy. Mezi kongresy měl hrát hlavní úlohu parlament, jenž měl sdružovat zástupce jednotlivých fakult. Ve studentských městech vznikala městská centra, která měla hrát roli autonomních orgánů. Zástupci SVS sice podporovali snahy vedení ÚV KSČ o reformu socialismu, do Národní fronty se ale prozatím rozhodli nevstoupit.²⁴⁵

Zváz vysokoškolských študentov založili zástupci 36 slovenských fakult 24. května 1968, jeho vrcholným orgánem byl parlament. Oba svazy mělo zastupovat Československé ústředí vysokoškoláků. Jeho cílem pak bylo koordinovat činnost českých a slovenských studentů.²⁴⁶

---

²⁴² PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*, Praha 2008, str. 109.

²⁴³ Tamtéž, str. 116–117.

²⁴⁴ Tamtéž, str. 114–115.

²⁴⁵ Tamtéž, str. 113–114.

²⁴⁶ Tamtéž, str. 116.

Řada fakult se vydala svým specifickým směrem a vznikalo množství dalších samostatných studentských samospráv, jako byla například Samostatná organizace studentů (SOS), která vznikla na VŠZ v Praze 10. dubna 1968. SOS byla založena na demokratických a samosprávných principech a členství v ní se vylučovalo s členstvím v ČSM.²⁴⁷

Během několika měsíců se tak rozpadla struktura vysokoškolské organizace. V poněkud nepřehledném období vznikala celá řada nových studentských samospráv, organizací i spolků. Přes řadu pokusů o sjednocení vysokoškoláků se nepodařilo vytvořit celostátní organizaci, která by mohla zastupovat studentstvo jako celek.

Revize strahovských událostí

Během reformního polednového období došlo i k postupnému přehodnocení strahovských událostí, v němž byla patrná snaha o co nejpozitivnější přístup ke studentstvu. Již v březnu 1968 vyšlo nové vyjádření ministra vnitra, které revidovalo dřívější přístup Ministerstva k zákroku: „Politickou linii uplatňovanou v té době lze v podstatě vyjádřit tak, že zákroky příslušníků Veřejné bezpečnosti měly směřovat proti každé demonstraci, aniž by se rozlišovalo, které skupiny občanů, z jakých motivů a ke splnění jakých cílů demonstují. Po posledních zasedáních ústředního výboru KSČ bude správně uvedenou linii uplatňovat nekompromisně pouze proti skutečným výtržníkům a jiným zločineckým elementům. [...] Ani v rámci této politické linie nelze však omluvit, ale naopak je nutno co nejprísneji odsoudit nepřiměřeně tvrdé zákroky jednotlivých příslušníků VB proti studentům, přičemž jejich vinu není možné snižovat ani tím, že byli ovlivněni psychózou oboustranného hněvu a názorových střetů.“²⁴⁸ Ministr tak nejen odsoudil zásah VB, ale i přiznal studentům právo demonstrovat. Skrz média dokonce Ministerstvo upozornilo na kárné potrestání 7 příslušníků VB.

Podobně výsledky strahovských událostí revidovalo i Ministerstvo školství a kultury. V jeho zprávě, kterou ministr školství vydal v květnu, byla studentským protestům přiznána plná legitimita. Studentská demonstrace byla zároveň

---

²⁴⁷ PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*, Praha 2008, str. 117.

²⁴⁸ *Vyjádření Ministerstva vnitra ke Strahovským událostem*, Rudé právo, 12. 3. 1968. Online: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1968/3/12/3.png>. [Poslední přístup 7. 9. 2017]

hodnocena jako tvůrčí proces, který pomohl k demokratizaci socialistického Československa. Studenti a studentky se dočkali velkého uznání jako svébytná sociální skupina: „K událostem došlo na samém počátku obrodného dem. procesu, vlastně mu předcházely, a který pak ve svém průběhu v důsledku i dalších společenských faktorů, hlavně vnitřních progresivních sil KSČ, prudce následoval. Na svém počátku byl postup studentů protestem nespokojenosti s některými dílčími hospodářskými nepořádky a nedostatky v řízení společnosti. Byl ohrazením proti nerespektování a laxnímu přístupu k řešení jejich oprávněných zájmů a požadavků, bezvýsledně projednávaných už delší dobu předtím. Byl živelným hledáním způsobů a spojenců k účinnému řešení těchto společenských potřeb. Nespravedlivý, byrokratický a necitelný mocenský zásah proti nim urychlil vyvrátění tehdejší naší vnitropolitické situace. Vtiskl, na počátku živelnému, studentskému hnutí uvědomělejší ráz. Přesto, že událost vyvolala silný emocionální vzruch, studenti prokázali vysokou politickou rozvahu. V následujících rozhodujících dnech se nenechali strhnout k neuváženostem, ale postupovali adekvátně s pohybem a přeskupováním sil, s formováním zdravých progresivních sil v celé společnosti. To přispělo k prohlubování a upevnění jednoty studentů s učiteli a dalšími silami v politické akci. Studenti neustoupili od úsilí o další zdravější demokratický socialistický vývoj společnosti. Významně k němu přispěli tím, že se přičinili o prohloubení společenského poznání a že se dovedli včlenit do širších sil spojených ve společném úsilí celého obrodného procesu, cílevědomě vyvolávaným a rozvíjeným především rozhodujícími progresivními silami uvnitř samotné Komunistické strany.“²⁴⁹

---

²⁴⁹ ABS, f. A2/3, inv. j. 2189, Závěrečná zpráva mezirezortní komise ke Strahovským událostem.

Závěr

Během pražského jara se dovršily sny studentských skupin o vzniku nezávislé studentské organizace. Přestože strahovské události nebyly zdrojem ani spínačem decentralizačních cílů, staly se bodem zlomu, okamžikem, po kterém si je osvojila většina studentstva, a dokonce i oficiálními orgány byly uznány za oprávněné.

Cílem této práce bylo zmapovat a pochopit roli strahovských událostí v procesu rozkladu vysokoškolské organizace. Tuto roli přitom sledovala prizmatem procesu utváření sociálního hnutí. Klíčovým bodem našich úvah a de facto i dotyčných událostí pak byla gramatika sociálního konfliktu.

Zrekapitulujme nyní na závěr nejdůležitější momenty našeho výzkumu. Výchozím a pro dynamiku hnutí důležitým faktorem byla proměna společenského kontextu. V průběhu 60. let si studenti vytvářeli nová očekávání, spojená s kvalitou studia, jeho materiálního zajištění i s kulturním vyžitím. S tím, jak rostla víra ve vědu a expertní kruhy, jež měly být hlavním hybatelem rozvoje státu a společnosti, se zvyšovala i sociální prestiž statusu studentstva. Tyto nálady se však jen málo promítly do jejich skutečných materiálních podmínek, které byly po celá 60. léta opakovaně předmětem jejich kritiky. Rozpor mezi deklarovaným zlepšováním hmotných poměrů na jedné straně a vysokým společenským uznáním na straně druhé vedl u studentů k pocitům hořkosti. Přesto, až do roku 1967 svou morální kritiku nedokázali zobecnit, a ani nenabídli alternativu, která by mohla jimi zakoušené zneuznání systémově vyřešit. Existovaly sice skupiny intelektuálů, kteří většinu studentských problémů spatřovali ve špatné struktuře ČSM a nápravu hledali v nezávislé studentské samosprávě, jejich myšlenky se však mezi studentstvem dlouho nedařilo popularizovat.

Dalším faktorem bylo vytváření nové implicitní společenské smlouvy: přestože byla nepsaná, určovala, jak by se studenti měli chovat, které hranice by překračovat neměli, nebo naopak co je žádoucí a tolerovatelné. V rámci politiky důvěry se od studentů a studentek očekávalo, že budou ze socialistických pozic kritičtí ke společenským problémům, ale také že se budou angažovat v jejich nápravě. Tyto nároky si osvojovali sami studenti, kteří na pozadí etablovaných

představ o roli studentů sami sebe vnímali nejen jako budoucí experty, ale i potenciální kritiky společenských nedostatků.

Podstatným momentem byla zmiňovaná politika ulice. Studenti se ve sledovaném období učili, jak správně využívat veřejný prostor. Osvojili si akt kolektivního pochodu. Nicméně, aby byla veřejná manifestace přijata jako legitimní, nesměla obsahovat výtržnické prvky, měla být organizována shora a nesměla odmítat socialismus, kritizovat stranu, ani Sovětský svaz. Během sledovaného období se jasně dotvářela kategorie výtržnictví, jejíž prvky nesměly být v pouličních interakcích přítomny. O tom, že si většina studentstva tyto aspekty uvědomovala a osvojila, svědčí skutečnost, že zásahy proti „výtržníkům“ z Petřína nikdo nezpochybňoval – což obzvláště kontrastuje s reakcí na pozdější, v užití represivních opatření srovnatelný zásah bezpečnostních složek proti strahovským studentům. Stejně tak to je zřejmé z pohledu na průběh majálesových průvodů, při nichž si studenti dokázali s „výtržnickým chováním“ sami poradit, případně se od něho jasně distancovat.

Kategorií samou o sobě jsou státní instituce a změna v jejich přístupu. Společenský proces odklonu od extenzivní represe se zhmotňoval v samotné praxi sborů Veřejné bezpečnosti. Během jednotlivých kolektivních interakcí, a to jak majálesových, tak petřínských, Veřejná bezpečnost minimalizovala otevřenou represi. Namísto toho volila prevenci či sledování iniciátorů nevhodného chování, které trestala později, za nepřítomnosti publika. V případě větších problémů volila zásah až ve vhodném okamžiku a na vhodném místě, opět bez účasti publika (viz petřínské události z roku 1966). Studenti tak s násilím bezpečnostních složek ztráceli přímou zkušenost. Zároveň s tím si na její případnou aplikaci zvyšovali citlivost.

Zaměříme-li se na samotný průběh naší hlavní události, pak mobilizačním zdrojem strahovského protestu bylo morální rozhořčení nad tím, že ani přes opakované výzvy nikdo nevyřešil materiální problémy na kolejích, tedy nikdo po léta neopravil problémy s rozvodem elektřiny. Přestože za normálních okolností by se pravděpodobně zástupcům KRASu (kteří měli mezi studenty poměrně vysokou prestiž) podařilo situaci uklidnit, jejich členové na kolejích v době incidentu nebyli, a rozhořčení se proto kanalizovalo v protestní pochod.

Jakkoliv byl pochod studenty vnímán jako legitimní a přestože během něho nedocházelo k výtržnostem a ani se neskandovala nelegitimní hesla, byl Veřejnou

bezpečností násilně rozeznán. A právě násilnost incidentu studenty vysoce zmobilizovala. V reakci na ni se povedlo morálně zobecnit hmotná příkoří, která studenti pocíťovali, a propojit je s nepřátelskou reakcí Veřejné bezpečnosti. Zneuznání se tak stalo skupinovou zkušeností.

Mobilizace studentstva, ke které po zásahu došlo, nabrala takovou sílu, protože zásah naprosto překročil studentská očekávání a v očích vysokoškoláků porušil výše zmíněnou implicitní společenskou smlouvu. Proti studentům a studentkám bylo plošně použito násilí, přestože z jejich pohledu pochod nevybočoval z legitimních vzorců jednání. Nedopouštěli se výtržnictví ani neskandovali škodlivá hesla, ale pouze požadovali nápravu reálných materiálních nedostatků.

Konflikt, který se se strahovskými událostmi rozhořel mezi studentstvem a Veřejnou bezpečností, brali vysokoškolští i straničtí funkcionáři velmi vážně. Obě strany konfliktu představovaly důležité sociální skupiny. Už jen tím se narušoval sociální smír, jenž měl v 60. letech socialismus charakterizovat. Strahovskými událostmi se zabývalo hned několik komisí a vyšetřování byli jak studenti, tak příslušníci Veřejné bezpečnosti.

Vysokoškoláci byli během politického vyjednávání zastupováni především zástupci KRASu, ale také VOV ČSM Praha, v němž tvořili většinu studenti, kteří v té době již dlouhodobě prosazovali politický program studentské nezávislosti. V průběhu jednání tlumočili rezoluce jednotlivých fakult. Výsledky šetření studenty neuspokojily, protože nebyly vyslyšeny jejich hlavní požadavky. Nedošlo k potrestání konkrétních viníků zásahu, který byl navíc sám o sobě uznán za zákonný a nutný; VB nebyl zakázán vstup na akademickou půdu a i nadále mohla používat slzného plynu; studenti nedosáhli ani uznání demonstrace jakožto vhodného způsobu prosazování vlastních zájmů.

Zástupci VOV ČSM, kteří během politických jednání o demonstraci vznik nezávislé samosprávy netematizovali, označili jako hlavní viníky vedení ČSM. Během vyšetřování totiž nejenže nepodpořilo jejich požadavky, ale dokonce mělo jednání komplikovat. Po oznámení výsledků šetření tak došlo k dalšímu politickému posunu. Za jediné východisko z dlouhodobého systémového zneuznání studentstva bylo považováno založení takové studentské organizace, která by byla nezávislá na ČSM – a potažmo i na KSČ. V tomto momentu tak můžeme mluvit o

dovršení procesu utváření sociálního hnutí. Zobecněná zkušenost zneuznání našla řešení v jasném politickém programu, který měl vést k rozšíření uznání studentstva.

Politický program vytvoření nezávislé organizace si během několika týdnů osvojila většina (organizovaného) studentstva. Legitimitu požadavku zástupců VOV ČSM zvyšovala vysoká prestiž, které její předáci během vyjednávání o strahovských událostí nabyli – a to jak u studentstva, tak u vysokoškolských a stranických funkcionářů.

Od poloviny ledna 1968 se tak vysokoškolská organizace ČSM fakticky začala rozpadat a nahrazovaly ji nezávislé studentské spolky i samosprávy. Jejich úspěchu do velké míry napomohla změna politického kurzu komunistické strany. Přijetím cílů studentského sociálního hnutí tak vlastně došlo k dezintegraci ČSM, protože jimi prosazovaný kulturní rámec byl společensky i politicky akceptován.

Během lednových dnů se dostalo veřejného uznání i požadavkům, které studenti kladli během šetření strahovských událostí. Několik příslušníků bylo potrestáno, straniční funkcionáři legitimizovali právo občanů demonstrovat a studentstvo jako celek bylo vyzdvíženo coby sociální skupina, která se přičinila za zlepšování systémových nedostatků socialismu.

Přijímání nových témat a potažmo vytváření dalšího politického programu studentského hnutí však zastavila intervence vojsk Varšavské smlouvy. Studentstvo tak muselo začít hájit dobytou nezávislost v nových podmínkách. Rozpad „zajeté“ organizace paradoxně omezil možnost budoucí mobilizace studentstva, protože v srpnu roku 1968 ještě nebyla nová infrastruktura studentské samosprávy vybudována.²⁵⁰ To už by však bylo téma pro jiný výzkum.

---

²⁵⁰ V tomto duchu vnímal vývoj studentského hnutí Zdeněk Pinc, viz PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století*, Praha 2008, str. 109.

Seznam literatury

- BLAŽEK, Petr, *Akce „Mácha“*. *Historická rekonstrukce petřínských událostí 1. května 1962*, in: PETRÁŠ, J., SVOBODA, L., *Československo 1954–1962*, Praha 2015, str. 193–202.
- BLAŽEK, Petr, *Vyhoštění krále majálesu. Allen Ginsberg a státní bezpečnost, Paměť a dějiny*. *Revue pro studium totalitních režimů*, 2011/5, č. 2, str. 28–43.
- BLUMER, Herbert, *Collective behavior*, New York 1951.
- BREN, Paulina, *Zelinář a jeho televize. Kultura komunismu po pražském jaru 1968*, Praha 2013.
- CÍSAŘ, Čestmír, *Člověk a politik. Kniha vzpomínek a úvah*, Praha 1998.
- DEUTSCH, Karl Wolfgang, *Nervy vlády : modely politické komunikace a řízení*. Praha: Svoboda 1971.
- GOODWIN, Jeff, JASPER, James M., *Emotions and Social Movements*, in: STETS, Jan E. - TURNER, Jonathan H. (eds.), *Handbook of the Sociology of Emotions*, New York: New York University 2007, str. 611–635.
- HABERMAS, Jürgen, *Theory of communicative action*, Cambridge 1987.
- HONNETH, Axel, *Kampf um Anerkennung. Zur moralischen Grammatik sozialer Konflikte*, Frankfurt/M 1998.
- HOPPE, Jiří, *Pražské jaro v médiích: výběr z dobové publicistiky*, Brno 2004.
- HRUBEC, Marek a kol, *Etika sociálních konfliktů. Axel Honneth a kritická teorie uznání*, Praha 2012.
- JASPER, James M.: *The Art of Moral Protest : Culture, Biography and Creativity in Social Movements*. Chicago 1997.
- JIČÍNSKÝ, Zdeněk, *Právní myšlení v šedesátých letech a za normalizace*, Praha 1992.
- KALINOVÁ, Lenka, *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*, Praha 2007.
- KENNEY, Padrac, *Karneval revoluce: střední Evropa 1989*, Praha 2005.
- KOCKA, Jürgen, *Eine durchherrschte Gesellschaft*, in: KAELBLE, H., KOCKA, J., ZWAHR, H., *Sozialgeschichte der DDR*, Stuttgart 1994.

- KOLÁŘ, Pavel, *Pražské jaro jako průsečík evropských duchovních dějin aneb budoucnost mezi Richtou a Grausem*, in KOLÁŘ, Pavel, PULLMANN, Michal, *Co byla normalizace?*, Praha 2017.
- KOTALÍK, Matěj, *Pojem chuligána a reflexe fenoménu chuligánství v Československu (1948–1969): právo, policie a publicistika*, FF UK, diplomová práce, Praha 2010.
- KUDRNA, Jaroslav, *Nepřizpůsobiví. Studenti, máničky a další pohledem československých mocenských orgánů*, Paměť a dějiny, č. 2/2011.
- LE BON, Gustave, *Psychologie davů*, Praha 1946.
- LE BON, Gustave: *Psychologie davů*. Praha 1946. První vydání: LE BON, Gustave, *Psychologie des foules*, Paříž 1895.
- LINDENBERGER, Thomas, *Die Diktatur der Grenzen: Zur Einleitung, Herrschaft und Eigen-sinn in der Diktatur*, Köln, 1999.
- LINDENBERGER, Thomas, *Strassenpolitik: Zur Sozialgeschichte der öffentlichen Ordnung In Berlin 1900 bis 1914*, Bonn 1995.
- MACDONALD, Kevin, *Global movements: Action and Culture*, Oxford 2006.
- MCCARTHY, John D., ZALD, M., *Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory*, American Journal of Sociology 82, 1977.
- MOORE, Barrington, *Ungerechtigkeit. Die sozialen Ursachen von Unterordnung und Widerstand*, Frankfurt/M, 1982.
- NOVÁK, Arnošt, *Tmavozelený svět. Radikálně ekologické aktivity v ČR po roce 1989*, Praha 2016.
- PARK, Robert, E., *The crowd and the public*, Chicago 1972.
- PAŽOUT, Jaroslav, „*Chceme světlo, chceme studovat!*“ *Demonstrace studentů z vysokoškolských kolejí v Praze na Strahově 31. října 1967*, Paměť a dějiny, r. 2, č. 1/2008, str. 4–13.
- PAŽOUT, Jaroslav, *Mocným navzdory: studentské hnutí v šedesátých letech v Československu*, Praha 2008.
- PAŽOUT, Jaroslav, *Reakce československých studentů v době Pražského jara na protestní hnutí na Západě*, in: KÁRNÍK, Z., KOPEČEK, M., *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, Praha, 2004, str. 213–227.
- PECKA, Jindřich, BELDA, Josef, HOPPE, Jiří, *Občanská společnost 1967–1970: emancipační hnutí uvnitř Národní fronty 1967–1970*. Brno 1995.

- PECKA, Jindřich, BELDA, Josef, HOPPE, Jiří, *Občanská společnost 1967–1970: sociální organismy a hnutí Pražského jara*. Brno 1998.
- PULLMANN, Michal, *Sociální hnutí jako problém soudobé historické vědy v kontextu sociálních věd. Příspěvek k interdisciplinárnímu přístupu*, in *Bolševismus, komunismus, radikální socialismu v Československu, díl 1*, eds. KÁRNÍK, Zdeněk, KOPEČEK, Michal, Praha 2003.
- PULLMANN, Michal, *Zneuznání, konflikt, revoluce. Místo hodnotových orientací a praktických jednání historických aktérů v dynamice sociálních hnutí*, in ČECHUROVÁ, Jana, ŠTAIF, Jiří eds., *K novověkým sociálním dějinám českých zemí. Díl 6. Sociální dějiny dnes*, Praha 2004.
- RICHTA, Radovan, *Civilizace na rozcestí*, Praha 1966.
- SIDNEY, Tarrow, *Power in movement*, New York 1988.
- SOMMER, Vítězslav, *Expert, právo a socialistický stát. Právní věda v ČSAV a její činnost v letech 1952–1960*, *Soudobé dějiny* 23, 2016, č. 1–2.
- SVATOŠ, Michal, *Studentský majáles roku 1965 aneb Ginsberg králem majálesu*, in *Česká věda a Pražské jaro (1963–1970)*. Sborník z konference, Praha 2001.
- ŠEVČÍK, Oldřich, *Architektura 60. let: „zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století*, Praha 2009.
- ŠLOUF, Jakub, *Spříznění měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*, Praha 2016.
- THOMPSON, Edward P., *The making of the english working class*, Penguin 1963.
- TOURAINE, Alain, *Thinking Differently*. Cambridge 2009.
- TURNER, Ralph H., KILLIAN, Lewis M., *Collective behavior*, New Jersey 1957.
- VONDROVÁ, Jitka, *Reforma? Revoluce? Pražské jaro 1968 a Praha*, Praha 2013.
- ZNEBEJÁNEK, František, *Sociální hnutí*, Praha 1997.

Seznam pramenů

Archiv bezpečnostních složek:

ABS, f. A 34, inv. č. 2504, Činnost a záměry skupiny Jiřího Müllera a jejich vliv na studentské hnutí v období let 1964–1969.

ABS, f. A 34, inv. č. 2504, Činnost a záměry skupiny Jiřího Müllera a jejich vliv na studentské hnutí v období let 1964–1969

ABS, f. A/5, inv. j. 717, Opatrenia na zavedení účinných dráždivých prostriedkov pre výkon bezpečnostnej služby.

ABS, f. A/9, arch. j. 255, Plán MS VB a KS MV Praha a hlavné zásady bezpečnostných opatrení k zaisteniu májových osláv v r. 1965

ABS, f. A/9, inv. č. 243, KS MV, Předběžná zpráva o průběhu prvomájových oslav a majálesu.

ABS, f. A/9, inv. j. 355, Zpráva o hromadné výtržnosti v Praze 1 v noci z 1. na 2. května 1966

ABS, f. A/9, Právní stanovisko MV k jednání studentů a příslušníků VB v průběhu událostí na Strahově a v Nerudově ulici dne 31. října 1967.

ABS, f. A2/3, inv. j. 2133, Návrh usnesení vlády o strahovských událostech.

ABS, f. A2/3, inv. j. 2133, Právní expertiza vypracovaná komisí právnické fakulty UK.

ABS, f. A2/3, inv. j. 2189, Závěrečná zpráva mezirezortní komise ke Strahovským událostem.

ABS, f. A7, inv. č. 582, Informace o vzniku tzv. „opoziční skupiny MÜLLERA“ mezi vysokoškolskými studenty v Praze.

ABS, f. A7, inv. j. 89, Správy o previerke práce orgánov Štátnej a Veřejnej bezpečnosti na úseku tr. Činnosti páchanej mládežou (závadovou).

ABS, f. A9, inv. j. 406, Informace o případu výtržnictví dne 1. 5. 1967 v Praze 1

ABS, f. H1-4, HS VB Praha, inv. č. 407, Zkušenosti z řešení problému chuligánství v ČSR, 1959

Archiv hlavního města Prahy

AMP, f. KSČ – VV, inv. č. 517, Současné události v pražském studentském hnutí, 1967.

AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 516, Zpráva Kolejní rady o příčinách a průběhu událostí ze dne 31. 10. 1967.

AMP, f. KSČ – VV, inv. j. 517, Stanovisko VOV ČSM k řešení a důsledkům Strahovských událostí.

AMP, f. VV – KSČ, inv. j. 516, stížnost Kolejní rady areálu Strahov.

Archiv Libri Prohibiti

LB, f. Československé studentské hnutí šedesátých let dvacátého století, inv. č. 56, Stanovisko vysokoškolského obvodního výboru ČSM Praha o průběhu a organizaci Majáles 65.

LP, f. Československé studentské hnutí šedesátých let dvacátého století, inv. j. 65, VOV ČSM

LP, f. Československé studentské hnutí v šedesátých letech dvacátého století, inv. j. 80, Dokumenty ke Strahovským událostem.

LP, fond Československé studentské hnutí v šedesátých letech dvacátého století, inv. č. 10, Zpráva o disciplinačních řízeních na VŠZ v Praze, 12. 5. 1962.

Národní archiv

NA, f. 02/1, a. j. 30, Ustavení vysokoškolských výborů v Praze, Brně a Bratislavě, 1963.

NA, f. 02/1, arch. j. 124, bod 5. PÚV KSČ, Uspořádání celostátní konference studentů vysokých škol

NA, f. 02/4, ar. J. 2, sv. 1., Zhodnocení Majáles 66.

NA, f. 10/5, a. j. 39, bod 3, Stručné zhodnocení ustavujících konferencí vysokoškolských okresů v Praze, Brně a Bratislavě, 1963.

NA, f. 1261, a. j. 280, Návrh rezoluce k situaci na vysokých školách, 1965.

NA, f. 1261/0/43, arch. č. 52, Nesprávná vystoupení na schůzích některých vysokých škol.

NA, f. 1261/0/44, arch. j. 280, Návrh na uspořádání celostátního aktivu vysokoškolských studentů.

NA, f. 1261/0/44, arch. j. 280, Návrh na uspořádání studentských „Majáles 1965“ v hl. m. Praze.

NA, f. 1261/0/44, arch. j. 280, Návrh na uspořádání studentských „Majáles“ 1965 v hl. m. Praze.

NA, f. 2/1, arch. j. 124, bod 5. Celostátní konference vysokoškolských studentů.

NA, f. 994/0/4, číslo kolegia 34, rok 1962, Návrh dlouhodobého plánu rozvoje vysokých škol.

NA, f., číslo kolegia 13, rok 1966, Celostátní konference studentů vysokých škol.

Zákon č. 19/1966 Sb. Zákon o vysokých školách, § 9, odst. 9.

Zákony

Československá socialistická ústava, Praha 1960.

Časopisy:

Časopis Buchar 5, 1964, dostupné na

http://scriptum.cz/soubory/scriptum/studentske-casopisy-60-let-xx-stol/buchar_1964_05_oa-hrdlicka_1362524886_ocr.pdf, [Poslední přístup 26.11. 2017]

Buchar, číslo 6, 1965; dostupné na

http://scriptum.cz/soubory/scriptum/studentske-casopisy-60-let-xx-stol/buchar_1965_07_oa-hrdlicka_1361623038_ocr.pdf. [Poslední přístup 26.11. 2017]

Noviny:

Studentský majáles, Rudé právo, 2. 5. 1965.

Vyjádření Ministerstva vnitra ke Strahovským událostem, Rudé právo, 12. 3. 1968. Online:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1968/3/12/3.png>. [Poslední přístup 7. 9. 2017]

Seznam zkratk

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AMP	Archiv hlavního města Prahy
ARPS	Akademická rada pražských studentů
ARS	Akademická rada studentů
ČSSR	Československá socialistická republika
ČVUT	České vysoké učení technické
DAMU	Divadelní akademie múzických umění
FF UK	Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Klikoživ	Klika opozičních živlů
KRAS	Kolejní rada areálu Strahov
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
LP	Libri prohibiti
MŠK	Ministerstvo školství a kultury
MV	Ministerstvo vnitra
NA	Národní archiv
PF UK	Právnická fakulta Univerzity Karlovy
PÚV KSČ	Předsednictvo Komunistické strany Československa
PVV KSČ	Předsednictvo Vysokoškolského výboru Komunistické strany Československa
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOS	Samostatná organizace studentů
STAR	Studentská akademická rada
StB	Státní bezpečnost
SVS	Svaz vysokoškolského studentstva
ÚV ČSM	Ústřední výbor Československého svazu mládeže
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost
VOV ČSM	Vysokoškolský obvodní výbor Československého svazu mládeže
VŘSR	Velká říjnová socialistická revoluce
VŠZ	Vysoká škola zemědělská
VV KSČ	Vysokoškolský výbor Komunistické strany Československa
ZO KSČ	Základní organizace Komunistické strany Československa